

Caiete Silvane

176

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Ce (nu) s-a schimbat?

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Sumar

Anchetă „Caiete Silvane”: **Ce s-a schimbat? Ce nu s-a schimbat? În România, după (aproape) 30 de ani de la revoluția din decembrie 1989.** Răspund: **Nicolae Prelipceanu, Liviu Ioan Stoiciu, Gellu Dorian, Viorel Mureșan, Ioan F. Pop, Silvia Bodea-Sălăjan, László László, Imelda Chintă, Olimpiu Nușfelean, Florin Horvath, Alice Valeria Micu.** A întrebat **Daniel Săuca** pp. 1-7
Viorel Mureșan, Poetul care își poartă versurile cu elefanții pp. 8-9, p. 11
Imelda Chintă, Crochiuri de ieri și de azi pp. 10-11
Marcel Lucaciu, Trilogia iubirii p. 12, p. 14
Andreea-Larissa Irimeș, Frumusețea graiurilor pp. 13-14
Carmen Ardelean, Sinergii de ieri și de azi pp. 15-16
Ioan Ciocian, Monografia istorică a comunei Someș-Odorhei, până în anul 1918, Editura Caiete Silvane, Colecția „Monografii”, Zalău, 2019 p. 16
Iulian Dămăcuș, Oameni și forfotă pp. 17-18
Tia Sîrca, Fizeș – itinerarii afective (însemnări, reportaje, interviuri), Editura Caiete Silvane, Colecția „Monografii”, Zalău, 2019 p. 18
Ana Dobre, „Amour courtois” versus legături primejdioase... p. 19
Marin Pop, Învățătorul „Trandafir” de Cizer la 70 de ani pp. 20-21
Petru Galiș, Cizer – 800 (1219-2019) p. 21
Emilia Poenaru-Moldovan, Peste tot, urme de poezie p. 22
Versuri de **Victor Constantin Măruțoiu** p. 23
Poeme de **Emma Mihăescu** p. 24
Versuri de **Silvia Bodea Sălăjan** p. 25
Poeme de **Teodor Dume** p. 26

Versuri de **Teodor Sărăcuț-Comănescu** p. 27
Ioan-Pavel Azap, Reeditări filmice (XXIII) p. 28
Simona Ardelean, Filmografiile Simonei. *Another forever* p. 29
Daniel Mureșan, Cronică de concert. Ana Popovic – Live in Brezoi p. 30
Ioan Chezan, „Marie, Măicuța Sfântă, primește-i pe cei ce-ți cântă” – concert coral p. 31
Mihaela Opre și Valeria Coste, Pelerinaj la mănăstirea Taizé pp. 32-33
Victor Cioban, Maestrul sibian la Jibou: Franz Neuhäuser (1763-1836) pp. 34-38
Marin Pop, Procesul-instructiv-educativ la Liceul „Simion Bărnuțiu” din Șimleu Silvaniei, în perioada interbelică pp. 39-45
Szabó K. István, Daniela Șilindean, Iluzia apartenenței/ A hovartartozás illúziója/ The Illusion of Belonging, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2019 p. 45
Viorel Tăutan, Împreună, prin Arizona (3) pp. 46-47
Parodie de **Lucian Perța** p. 47
Gheorghe Moga, *Est modus in rebus* – „este o măsură în toate” pp. 48-49
Alexandru Jurcan, Rafturi și grăunțe de duh p. 49
Ioan F. Pop, Solilocvii inutile p. 50
Daniel Săuca, Daniel Hoblea, Malaxorul de toamnă pp. 51-52
„One World Romania la Zalău” – ediția a 2-a. 30 de ani de la Revoluție coperta III
Arca poeziei, **Eugenio Montale**, Lacul din Annecy, traducere de **Dragoș Vrânceanu**, o rubrică de **Viorel Mureșan** coperta IV

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al
Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România,
a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei
Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XV, Nr. 9 (176), septembrie 2019.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;
Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chintă - redactori asociați;
Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Gheorghe Moga,
Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**
Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL
și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Anchetă „Caiete Silvane”

Ces-a-schimbant? Cenus-a-schimbant?

**În România, după (aproape)
30 de ani de la revoluția din
decembrie 1989**

Straniu: uneori simt, am impresia, cred că nu s-a schimbat nimic, chiar dacă, destul de probabil, s-a schimbat aproape totul. În România, la minte naș 30 de ani de la „revoluția”, „evenimentele” sau „lovitura de stat” din 22 decembrie 1989. Atunci eram un elev de liceu. Îmi aduc aminte, așadar, perfect, de penuria de alimente, de cozile la lapte, pâine, carne, ouă, de așa-zisul program tv, de două ore, de autobuzele și trenurile supraaglomerate, de ședințele UTC pe clasă, de orele de economie politică, de Europa Liberă, de concertele rock „disidente” din orașelul în care supraviețuiesc și azi, de lipsa apei reci prea mult timp, de apa caldă la program, de „iar s-a luat curentul!” Îmi amintesc și de singurul ziar, firește, de partid, al vremii, „Năzuința”, pe care-l cumpăram pentru rubrica de „timp liber” (surogat, ca nechezolul), cum am zice azi, ori de Cinematograful „Scala”, unde chiuleam în masă de la ore pentru filme gen „Sandokan” sau „Liceenii”. Ce-i drept, am văzut și „Războiul stelelor” (film-cult pentru mine și azi) și „Moromeții” (dacă nu mă înșel, am asistat și la o reprezentare de gală, la care a fost prezent și Stere Gulea). Îmi aduc aminte și de „videotecile” de apartament, de audițiile AC/DC și Iron Maiden la prietenii care aveau „scule” (din Germania) și de antenele tv îndreptate spre „unguri”, „ruși” sau „cehi”. Finala CE 1988 (Olanda – URSS) am văzut-o color, pe „unguri”, într-un „club” al unei întreprinderi socialiste din Zalău. Pentru generația/generațiile născută/e după 1985/1989 asemenea „amănunte” am constatat că nu au niciun fel de importanță, relevanță, simbolistică. În epoca „telefoanelor inteligente”, perioada „televizoarelor cu lămpi” nu e nici măcar obiect de mirare. Ancheta de față, printre altele, poate deschide căi de înțelegere a trecutului nu prea îndepărtat. Și a complicatului prezent...

Daniel SĂUCA

TATOV

Mi-e greu să enumăr toate cele care s-au schimbat din 1990 încoace. Aud că multă lume afirmă că nu s-a schimbat nimic. Păi cum, domnilor și, hai, fie, doamnelor?! Cum?! Dar faptul că spuneți în gura mare ce vă trece prin cap, bun sau rău, inclusiv că nu s-a schimbat nimic?! Dar faptul

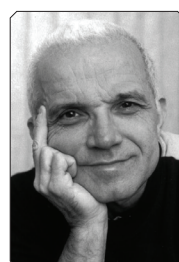
că vă flenduriți toată vara și uneori și toată iarna și tot anul prin ce miri ce țări, altădată străine?! Lista e prea lungă. E drept că ambele aceste două libertăți au părut la început numai pentru orașeni, că ăstora le place să umble prin lume, dar mai ales să spună ce cred și ce le trece prin cap, în gura mare, mă rog, mai ales unora, dar cu timpul s-a dovedit că le convine și altora să poată spune ce vor, prostii sau nu tocmai, iar pe urmă să-și ia lumea în cap când le merge prea rău aici și să caute alte zări, nu neapărat mai calde, dar ceva mai convenabile. Aș mai putea să continui, așa, la nesfârșit. Din păcate s-a schimbat și hoția, nu mai e apanajul secretarului general al partidului și al celor din cercurile concentrice până pe la județe, e la îndemâna mult mai multora și mult mai pe față, ba chiar, ca să poată fura în voie, aleșii, liber de data asta, au ajuns să-și facă legile lor, pentru ei, ca să nu-i mai deranjeze justiția. Și chiar dacă-i mai deranjează, mai pot și ei, săracii (!), să spere că într-o zi o să-i vină de hac. Justiției vreau să spun. Iar noi, ceilalți, mai mulți zice-se, deși nu se prea vede, mai sperăm că dimpotrivă. E drept, legi își făcuseră și ceilalți, legile moralei comuniste, adică pentru ei.

Ce nu s-a schimbat? Și aici e o listă, nu la fel de lungă, dar bogată, foarte bogată, din care am să – vorba aia – spicuiască un pic. Păi nu s-au (prea) schimbat ticăloșii care ajung în fruntea țării și nu sunt deloc sigur că, dacă, Doamne ferește, nimic nu s-ar fi întâmplat în decembrie 1989, tot cam ei ar fi fost pe la secțiile județenelor de partid, prin marile adunări naționale, prin ceceuri și – scuzați – era să zic, nu doar pentru rimă, altceva. Și, mai ales, nu s-a prea schimbat ceea ce au în minte mulți oameni cărora li s-a dat, totuși, că, deh, așa e în democrație, toți sunt egali, măcar la vot, dreptul de a alege pe cine vor ei și de aia atâția neaveniți, aleși după chipul și asemănarea celor care pun ștampila pe numele lor. Cum care ștampilă? Aia, care pe dos se citește TATOV.

Și așa mai departe.

Nicolae PRELIPCEANU

„Nu degeaba se insistă pe tranziția care nu se mai termină”

Cei patru milioane de membri PCR și-au schimbat culoarea politică după Revoluție, devenind mari „democrați”, la putere sau în opoziție, social-democrați, liberali, țărăniști (intelectuali de rasă, inclusiv scriitori, „conștiințe ale neamului”, care au eșuat) și toată liota de membri ai partidelor postcomuniste.

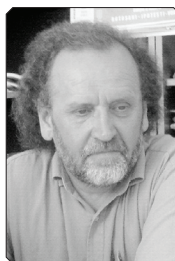
te. Nu degeaba se insistă pe tranziția care nu se mai termină (inclusiv la nivelul foștilor colaboratori ai Securității, perpetuați la vârf, îmbogățiți din averea publică, protejați în subteran ai guvernărilor și ai regimurilor perindate din 1990 încoace; sau la nivelul noilor securiști din serviciile secrete care au păstrat dominația pe sistemul statal) și pe democrația originală (de la „intelectualii lui Ceaușescu” am ajuns la „intelectualii lui Băsescu”; las la o parte „intelectualii lui Iliescu”, denumiți „apolitici” și în rândul scriitorilor; sau pe cei deveniți mari moraliști, reuniți în structură gen GDS).

Avem economie de piață, dar mai avem industrie și agricultură? Avem super-hiper-mall-uri, românul de azi se mândrește cu ce consumă (de la televizoarele HD și telefoane mobile și ce e legat de internet, la îmbrăcăminte și încălțăminte de import; se consumă în prostie limbă engleză, în timp ce limba română e tot mai prost vorbită). Consumul e baza nesănătoasă a economiei, se atrage atenția. Ce s-a mai schimbat? Au dispărut cititorii (nu numai de poezie), audiovizualul a acaparat noile generații și nu mai e nimic de făcut în acest sens. Se așteaptă ca diaspora să reia idealurile revoluției de la '48 în România, prin tinerii aflați la studii în străinătate, „să avem o țară ca afară” – povești...

Ce nu s-a schimbat? Politicianismul. Oportunismul celor ce ne conduc (acum, de când România e membră a Uniunii Europene și a NATO, plecaciunile nedemne s-au extins și la adresa reprezentanților marilor puteri, care ne cred o colonie) și mentalitatea retrogradă (care ia de bune promisiuni electorale sociale populiste) a muritorilor de rând ce-i votează la alegerile parlamentare. Nu s-a schimbat nivelul de trai (chiar dacă avem acum patru milioane de români sclavi în străinătate, care-și construiesc în țară vile cu banii câștigați acolo și-și cumpără mașini de lux, eventual la mâna a doua), la sate se trăiește din mila lui Dumnezeu, cu animalul de curte crescut și cu puținele roade din grădină (nu mai pun la socoteală lipsa apei curente și a canalizării), iar la oraș majoritatea românilor are doar salariul minim pe economie asigurat de angajator (care nu acoperă cheltuielile cotidiene elementare). Povestea cu economia care duduie e valabilă îndeosebi pentru oamenii de afaceri care au dat de gustul capitalismului sălbatic (avem o pătură subțire de milionari în euro). „Clasa de mijloc” postindustrială rămâne să se stabilizeze în anii ce urmează. Dar cea mai gravă acumulare a ceea ce nu s-a schimbat în România e sărăcia de duh, stricarea sufletului, îndepărtarea de cultura valorii, de spiritualitatea critică, de educație-studiu; că e pusă în paranteze identitatea românească.

Liviu Ioan STOICIU

„Acest aspect nu mai ține de schimbarea regulilor sociale ale unei comunități, ci de cele ale lumii întregi, ale globalizării, în care, vrînd-nevrînd trebuie să ne încadrăm”

S-a schimbat mai tot, nu însă și unii oameni și mai ales mentalitatea acestora. Totul s-a petrecut, deși după un chin de peste patruzeci de ani, brusc, în sensul că nu a fost așa cum au vrut cei care au lucrat pe ascuns la lovitura de stat, cu îndemnul: „Să-i condamnăm pe cei care au întinat idealurile comunismului!” și să așeze în locul lui Ceaușescu un Despot luminat, ci trezirea românilor din „somnul cel de moarte”, imediat la începutul anului 1990, cu aducerea în viața politică a partidelor istorice, le-a dat de furcă tuturor celor care au lucrat după rețeta securiștilor care au fost împotriva dictatorului și l-au ucis cum numai într-un stat sălbatic se mai poate face. De aici și Piața Universității, și mineriadele și toate sforile care n-au lăsat să se așeze în România o democrație firească, ci una originală, așa cum a dorit Soarele libertății, ultimul pe listă, cu voia unora, altora, dar mai ales a lui Iliescu. Dar privind în urma celor treizeci de ani, nu doar douăzeci cum a spus mintea luminată a lui Brucan, guru securiștilor ajunși la putere, se pot vedea, evident, schimbări remarcabile, care pot duce, într-un timp viitor, nu prea îndepărtat sperăm, la ceea ce este cu adevărat un stat de drept. Cît privește libertatea de expresie, de manifestare, libera decizie în limitele moralității și legilor (cele bune, nu cele care au creat și legiferat o clasă de hoți, toți îmbrăcați în mantia politicii corecte!), în acest domeniu schimbarea este una evidentă și decisivă – nu se mai poate da înapoi; orice încercare de-a pune pumnul în gură, chiar dacă unii din presă au făcut jocurile și au lucrat la șantaj, s-a dovedit a fi neputincioasă. Ceea ce urmează pare, însă, a crea o nouă formă de inadaptare la prea rapidele schimbări din domeniul relațiilor de socializare, de comunicare, de informare, ale tehnicilor virtuale, care par a izola o zonă a repulsiilor la așa ceva. Dar acest aspect nu mai ține de schimbarea regulilor sociale ale unei comunități, ci de cele ale lumii întregi, ale globalizării, în care, vrînd-nevrînd trebuie să ne încadrăm.

Gellu DORIAN

„Marea întrebare e: ce punem în vitrină după 30 de ani?”

Cine se încumetă a se pronunța asupra acestei perioade, ar trebui în primul rând să fi înțeles câte ceva din cele ce s-au petrecut. Iar pentru asta ar fi fost nevoie să fi ținut un jurnal care să acopere deceniile survolate. Acest chestionar, având vicleniile sale, seamănă, cred, cu o monedă compusă din avers și revers, aflată încă în aer, nu știu cât de sus, dar care poate cădea pe orice parte, acum sau ceva mai târziu. Dar dacă ar cădea pe dungă și ar rămâne așa? ... Simțim cum în spatele fiecărui semn de-ntrebare dospește o avalanșă de reproșuri și neîmpliniri, care sunt ale fiecăruia dintre noi. Însă în virtutea cărui drept pot eu vorbi despre o epocă istorică, un concept atât de fluid? Am avut, până în 22 decembrie 1989, un standard de viață pe care nu-l voi putea uita, chiar dacă n-aș da detalii, o limbă în care se făceau școală, presă și cultură cu cătușele la vedere, speranțe că biserica ne-ar putea închide niște răni sufletești, la bătrânețe. Toate s-au schimbat, chiar dacă nu neapărat în bine, și multe se mai pot îndrepta din mers. Democrația, deși termenul oripilează, se mai poate cristaliza, cu dascăli și medici mulțumiți, cu preoți ceva mai înțelepți și mai puțin puși pe căpătuială ori pe manelizarea sfintelor taine divine prin parade zgomotoase. Marea întrebare e: ce punem în vitrină după 30 de ani? Rănilile limbii române sunt atât de adânci, că nu se vor cicatriza într-un orizont de timp previzibil. Apoi, timpul nostru liber, în care să avem viață spirituală, a fost făcut harcea-parcea, când au apărut televiziunile comerciale, internetul, telefoanele mobile. Astfel, alienarea își întărește și mai mult conotația socială. Viața noastră merge înainte, chiar dacă și poezia, din melancolică, ni se face isterică și stridentă. Mai rău chiar, devine ghicitoare!

Viorel MUREȘAN

România gureșă

România e o țară de o tragică veselie, ca atare imperativul caragialian rămîne de neclintit: „Să se revizuiască, primesc! Dar să nu se schimbe nimica”. Ceva s-a „revizuit” în decembrie '89, „pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale”, dar, ca mentalitate, nu prea s-a schimbat nimic. Cu cît clamăm mai mult schimbarea, cu atît ne lăsăm mai virtuos pradă inerției, trecutului, resemnării. Cu România eternă am stat întotdeauna bine. Nu prea știm

ce să facem, în mod serios, cu România actuală. Ne livrăm senini în brațele întâmplării. Moralmente, sîntem prea obosiți. Istoria celor două mii de ani ne cam încovoiaie. Comportamentul s-a flexibilizat în prea multe ploconeli. Direct spus, sîntem exact ceea ce merităm. Plus ceea ce ne facem cu mîna noastră.

România merge rău și pentru că aproape toți românii se descurcă bine. Ea merge așa cum merge pentru că este condusă, de jos pînă sus, de oameni care au ajuns ceea ce nu meritau să fie. Talentul de a avea și cultură, dar și morală, iată ce nu ne prea iese. În morală și în cultură fiecare trebuie să o luăm de la zero, să le re-inventăm. Pentru o corectă așezare a valorilor, România ar trebui răsturnată cu susul în jos. Să scoată la iveală tot ceea ce a ascuns în ultimele perioade de diabolică și perversă contraselecție valorică. Este la modă creierul gol, șira spinării elastică, privirea bovină. Impostura și mediocritatea au devenit elemente de coeziune socială. Marcă și stil de reușită în viață. Generațiile tinere, progresul uman, care ar putea schimba ceva, sînt doar triste povești. Tinerii par specializați doar în a rata șanse. În a învăța să nu învețe nimic din ceea ce e mai înalt în om. Calcă vitejește în străchinile decadenței, pășesc vertiginos în parvenitism. Strict istoric, România înseamnă doar ceva geografie. Ce s-a schimbat în România? – s-a schimbat temeinic vorba: adică una se spune și alta nu se face. Sîntem o țară gureșă plină de... umori, în care vorbele goale populează iluziile unor fapte... Sîntem antinomia a ceea ce spunem, contrariul a ceea ce gîndim, catastroficul a ceea ce facem.

Tendința de a face subit din mămăliga românească un fel de dinamită istorică, din care să renască eposul unui alt destin, este o înduioșătoare iluzie. România are farmec poetic tocmai pentru că, nefiind nimic sigur, ferm, poate părea că este orice. Se metamorfozează în funcție de contexte, se adaptează ușor la imprevizibil. Improvizează în fiecare zi istoria, o ia în fiecare clipă de la capăt. Ea își croiește un destin chiar din neputința de a exista frenetic, imperativ. România eternă mizează strategic pe efemeritate. Restul este hazard. Un destin care n-a fost să fie...

Ioan F. POP

„Ceea ce doresc eu nu a contat nici atunci, nu contează nici acum”

Ce s-a schimbat și ce nu s-a schimbat în ultimii 30 de ani? O întrebare pe care mi-o pun și eu adesea, dar la care răspunsul, sau răspunsurile, îmi lasă în suflet, de cele mai multe ori, un gust amar. Sigur că lumea evoluează. Sigur că majoritatea oamenilor devin conștienți de ceea ce sunt, de dreptu-

rile lor, de puterea pe care le-o oferă democrația. Am spus democrația, nu anarhia. Avem pretenții din ce în ce mai mari și mai „s sofisticate” și cred că este normal. În urmă cu 30 de ani, având un apartament și o Dacie însemna că ai totul și-ți permiteai concedii, ieșiri la iarbă verde sâmbăta și duminica, un somn fără griji pentru că funcționa deviza: „Ziua trece, leafa merge, noi cu drag muncim”. Acum dorim case, vile peste tot, mașini, care de care mai puternice, nu ne mai ajunge lumea. Deviza timpului de acum, pe care o auzim spusă, mai în glumă mai în serios, este: „Cine muncește n-are timp să câștige!”

În vremea aceea, toată lumea era „prinsă” obligatoriu într-o formă de activitate: serviciu, armată, școală, grădiniță, creșă, sprijin în campaniile agricole, iar după toate acestea: ședințe, manifestații de tot felul, învățământ politic, învățământ agro-zootehnic etc. Nu exista noțiunea de „șomer” decât în cărțile de Socialism științific. Nimeni nu-și putea planifica viața, pentru că existau „șabloane” în care trebuia să se încadreze toată lumea. Cu toate acestea, fiecare primea un loc de muncă în funcție de studii, de pregătire profesională. Unde anume? Asta nu mai era în concordanță cu dorințele fiecăruia, ci după o anumită „planificare științifică” oferită de serviciile de Statistică.

Băncile și Instituțiile judecătorești erau mai mult goale decât cu activitate.

Acum, citeam undeva, că peste 75 la sută din populația României este datoare în Bănci. Judecătorile „lucrează” non stop: înșelăciuni, abandon familial, violență, hoții, jaf la drumul mare etc. „Trebuie construite pușcării că „nu mai încap”, iar cele care sunt, nu îndeplinesc „standardele europene” (de parcă indivizii ce stau acolo pe bănuții contribuabililor sunt în concediu de lux).

Atunci nu doar la Alimentară, ci și la Farmacii (pentru vată) și la Librării se făcea „coadă”, mai ales când apăreau cărți de valoare.

Citeam mult, chiar dacă lecturam la lumânare. Citeam mult și orice ne cădea în mână. Când reușeam „să facem rost” de o carte precum: „Delirul”, „Arta conversației”, „Animale bolnave”, „Apa”, „Păsările”, „F”, „Cel mai iubit dintre pământeni”, vorbind doar de câteva titluri din literatura română, era o adevărată luptă familială pentru a pune mâna pe carte. Era atât de frumos când în familie, sau în grupul de prieteni, pe lângă bancurile nelipsite, discutam pe marginea cărților citite! Acum se citește puțin. Nu este timp. Internetul oferă totul de-a gata. Nu mai trebuie să facem efortul să gândim, că au gândit alții pentru noi.

Restaurantele și cârciumele se închideau la ora 22, iar emisiunile TV se reduceau doar la o oră-două pe zi. Atunci erau câteva ore de emisie la TV, acum avem o mulțime de canale, dar foarte puține de bună calitate. Domină spiritul comercial. Este o lume monetară în care nu mai există o scară a valorilor. A ajuns vedetă tv o oarecare Tonciu sau Tociu care căuta Constanța prin nordul țării și care habar nu avea cine a fost Ni-

chita Stănescu, dacă a fost pictor, scriitor sau domnitor român. Ea râdea de prostia ei și a spus că „era o doamnă, dar nu știe cu ce se ocupă!”

Ce a rămas? A rămas minciuna care, vorba poetului, „stă cu regele la masă!”, impostura crasă, imoralitatea, atunci ascunsă, acum afișată în toată „splendoarea” ei, corupția și orgoliul nemăsurat al celor care adevăresc zicala românească: „Prostul dacă nu-i fudul, parcă nu e prost destul”. Astea s-au păstrat și și-au împlinit contururile. Iată „modelele” oferite de mass-media!

Majoritatea filmelor sunt cu ucigași, prostituție și drogați. Încet-încet își fac loc filmele cu homosexuali și lesbiene, astfel încât „administrându-li-se” copiilor de acum aceste anomalii, când vor deveni adolescenți sau adulți, le vor privi ca fiind o normalitate.

În vremea aceea, oamenii se simțeau frustrați, claustrați într-o lume ale cărei orizonturi ar fi dorit să le depășească, să vadă ce este dincolo de aceste limite. Acum suntem liberi să mergem oriunde, dacă avem bani și dacă suntem primiți. Am fost în Viena la Târgul de Crăciun și a venit un negru să-mi dea un poster. M-a întrebat: „român?” și i-am răspuns afirmativ, așa că mi-a smuls posterul din mână și a plecat. M-am simțit foarte umilită. Plimbându-mă pe străzile Vienei am gândit și eu ca Marin Preda, că avem și noi, românii, o părticică bună din „luxul” lor, iar ei ne privesc cu superioritate și cu o bună doză de dispreț.

În urmă cu 30 de ani, ceea ce deranja foarte tare era că nu exista revistă sau ziar (inclusiv revista „Femeia” sau „Șoimii patriei”) care să nu se deschidă cu portretul „tovarășului” și al „tovarășei”. Ajunseserăm la intoxicație și toată lumea dorea să se termine, nu conta cum, pentru că eram cu toții convinși că „mai rău nu se poate!”

Majoritatea lucrurilor s-au schimbat și multe au fost șterse de-a valma din viața și conștiința noastră. Ne-am simțit liberi, dar mulți dintre noi nu am prea știut ce să facem cu libertatea noastră. Îmi amintesc de zilele acelea tulburi din '89 când strigam cu toții: „Jos Legea 18!”, de parcă eram puși pe hoții și căpătuială. Acea Lege era nemaipomenită, dar și-au „șters” picioarele cu ea cei care știau ce se întâmplă și ce doresc să facă. În baza acelei legi se verifica de unde ai obținut veniturile pentru vile, mașini, tablouri, bijuterii, iar dacă acestea nu puteau fi justificate legal, averea se confisca, iar „hoțul” era condamnat. Era bine? Era rău? Fiecare socotește după conștiința lui.

Aș fi preferat ca lucrurile bune să se păstreze și să se ducă mai departe, în special în plan spiritual, pentru că un popor fără conștiință, fără cultură și educație devine o turmă. Se pare că asta a rămas. Aș fi dorit să fie eradicat doar ceea ce ne otrăvea viața. Ceea ce doresc eu însă nu a contat nici atunci, nu contează nici acum.

Silvia BODEA-SĂLĂJAN

Ce s-a schimbat:

În primul rând în loc de dictatură, avem o „democrație originală” și de aici decurg toate celelalte:

1. În loc de „societatea socialistă multilateral dezvoltată”, avem societatea împărțită în Ei și Noi: Ei, castele privilegiate cu salarii și pensii nesimțite. Noi, adică restul, cei care le permitem acest lucru și le asigurăm aceste sinecure.

2. Avem apă caldă câtă vrem noi și putem călători în țară și în lume cât vrem sau cât ne permite buzunarul.

3. Nu avem cenzura presei, dar avem presă parțial aservită, cumpărată care continuă spălarea creierelor, dar de data aceasta cu alt scop.

4. Votul este liber, dar de puține ori avem din ce alege.

5. Avem de două ori mai multe biserici noi și de douăzeci de ori mai puține autostrăzi cât ar fi necesare.

6. Locul poezilor, pictorilor și aplaudacilor de curte a fost preluat de armate de postaci și clientela politică. (Această a doua categorie poate fi recompensată cu funcții călduțe, înalte și foarte înalte, vezi și pct. 1.)

7. Moravurile s-au alterat: corupția, criminalitatea, devianțele de la normalitate au crescut mult peste nivelul acceptabil într-o societate civilizată sau normală.

8. Avuția națională a crescut semnificativ, însă România este mai îndatorată decât a fost vreodată. Au apărut și miliardarii de carton, iar o pătură destul de semnificativă trăiește undeva la limita sau chiar sub limita subzistenței.

9. Numărul populației scade periculos, societatea noastră îmbătrânește.

10. Ticăloșii se victimizează, iar victimele sunt acuzate. (Pușcăriașii devin scriitori, iar scriitorii adevărați cu greu își editează sau își vând cărțile.)

Ce nu s-a schimbat:

1. Mentalitatea oamenilor.

2. Și acum tot interesul poartă fesul.

3. Oamenii pot fi manipulați la fel de ușor.

LÁSZLÓ László

DinSpre nicăieri...

Cel puțin provocatoare, dacă nu iscoditoare este propunerea de a răspunde unei interogații stringente din România secolului XXI: *Ce (nu) s-a schimbat în România din decembrie 1989 până azi?* Am decis să mă implic deoarece tăcerea te face complice cu indiferența. Suferința viețuirii într-o lume compromisă pe toate palierele ei te îndeamnă la reflexivitate, deopotrivă la reacție. Neputința rostirii naște frustrări! O întrebare ispititoare, care mă

bucură, dar mă și întristează! Mărturisirea devine singura posibilitate de manifestare, însă, din păcate, nu de extirpare a răului atât de prezent.

Consider că s-au schimbat doar camuflajele, realitățile au rămas aceleași. Parcă, încremeniți în timp, trăim reeditarea aceluiași spectacol hilar, grotesc, care frizează absurdul.

Și... iar bat clopotele, atât de strident și... noi atât de surzi și nepăsători! La atâta se reduce existența noastră! Sunete stridente, supărătoare și tragica nepăsare! O societate bolnăvicioasă și oameni neputincioși! Corupție și indiferență! Ignoranță și umilință! Valoarea, încrederea, prietenia, smerenia, sinceritatea, dreptatea... desuete! Răsturnare de principii! Politizare excesivă! Criteriile de performanță... compromise! Oameni care nu au curajul să vorbească sau executați în piața publică aceia care îndrăznesc! Slugi ai sistemului sau arlechini dornici de ascensiune! Verticalitatea și demnitatea – nu mai sunt demult valori ale societății românești! Incompetența – la rang de virtute! Viziunea, dacă există, este una sumbră! Degringolada planează asupra unei României ce agonizează. Necredința stigmatizează ființa! Suntem tot mai vulnerabili, mai compromiși, mai ușor de manipulat!

În naivitatea noastră am crezut în eliberare! Izolarea, frica, neputința, servilismul, corupția, teroarea, amenințarea, hărțuirea, violența, sub abominabile manifestări – cel puțin la fel de pregnant ca înainte de 1989. Atunci, satrapii sistemului comunist reduceau la tăcere mințile deschise devenite incomode și considerate *dușmani ai poporului* pentru că principiile lor erau în dezacord cu cele ale ideologiei totalitare. Azi, aceiași torționariucid speranțe, vise, credințe! Omului îi sunt amputate valorile, iar convingerile negate! Libertatea... o iluzie pentru cei puerili, lipsa acesteia... atât de dureroasă! Strigătul intelectualului nu se mai face auzit! Este înăbușit de vocile caustice ale conducătorilor semidocti, care se impun prin intimidare, cu titluri universitare pe post de scut, cu funcții obținute și păstrate ilicit, însă atât de neputincioși în a fi coerenți!

Ieșirea este plauzibilă doar prin trezirea din starea de paralizie; prin ...iluminare. Cuvântul... doar el ne-a mai rămas ca unica manifestare a frământărilor interioare... Încotro?! DinSpre nicăieri...!

Imelda CHINȚA

Tranziție fără transformare

În perioada postdecembristă (adică după '89, ca să nu facem vreo confuzie cu altă perioadă revoluționară...), societatea românească a trecut printr-o lungă perioadă de tranziție. „Bannerul” proiectului tranziției a fluturat mult – poate mai flutură și azi,

uzat și zdrențuit – deasupra țării, oglindit în avîntul național multiplicat – ca proiect – în toate domeniile de activitate. Toată lumea, de la preșcolari – care erau îndemnați de doamnele educatoare să-și aleagă lideri pe grupe – pînă la vajnicii politicieni își începeau ziua de muncă – poate își mai încep – declarîndu-și situarea în condiția tranziției. Micii (încă) virtuali șoimi ai patriei au ajuns parlamentari, dar, dacă îi iei repede la rost și îi întrebi cam pe unde sînt, ei, ca idee de parlamentari, vor răspunde senini că se află în... tranziție, că mai au încă de învățat (de la cine?) ca să știe ce să facă atunci cînd se află în treabă. Individul generic și-a cîștigat o mai mare libertate de manifestare, de mișcare a gîndurilor și de plimbare prin geografia îndepărtate, dar sentimentul că se trăiește (încă) într-un spațiu închis revine și nu poate fi alungat cu argumentele tranziției. Omul de azi, liber mai ales în... ego-ul său, are dreptul să facă orice, dar nu-și găsește sensul. Nu descoperă argumente care să-i justifice un sens al drumului său prin viață. Literatura ar trebui să îl ajute în această direcție, dar ea se ocupă mai mult de douămiisme..., de managementul limbajului licențios, plîngîndu-se mai apoi că nu este ascultată... La marginea literaturii s-a întîmplat un fenomen interesant, o năpîrlire a mediocrității, „avîntul creator” care înflorea cîndva în literatura de partid s-a mutat în domeniul ferm al veleitarismului, domeniu care consumă în continuare bani, hîrtie, spații online, timp al unor cititori mințiți, energie, interes cultural falsificat... Cum e un fenomen „colateral”, imun la spiritul critic, evoluează nestingherit.

Așa că putem spune că s-a schimbat ceva: am trecut de la zborul spre socialismul multilateral dezvoltat la încremenirea în tranziție, care, desigur, este o încremenire în proiect. Am cîștigat dreptul de a ne mișca larvar. Am cunoscut o stare tranzitorie, care însă nu a cunoscut schimbarea. Dacă folosești cuvinte pentru a defini ceea ce trăiești, vei observa că acestea sunt golite de sens. Asta e schimbarea cea mai clară: golirea de sens a vieții noastre. L-am confundat, fără să fim nu știu cît de culturali, pe Dumnezeu adevărat cu Godot-ul lui Samuel Beckett. E nevoie, de acum înainte, de multă poezie ca să redobîndim sensul adevărat al cuvintelor. Cum românul e născut poet, poate că va fi ajutat pînă la urmă de această sorginte.

A, desigur, nu e ca înainte de '89. Dar nici cum am visat c-am vrea să fie după '89!... Dacă încerci să-ți percepi senzația atunci cînd te situezi, ca orice cetățean, în inima cetății, poți să-ți spui senin că s-a schimbat totul, dar, imediat, să-ți confirmi că nu s-a schimbat nimic. Cam asta e tema de reflecție pentru orice om cu capul pe umeri, care își găsește timp, peste zi, să stea la o cafea cu prietenii. Ei, care, cîndva, știau de ce, dar care, azi, nu mai sunt siguri pe rațiunea lor.

Olimpiu NUȘFELEAN

Nimic nou sub soare....

Știm, unii convinși, alții prefăcându-ne, că istoria se repetă fără ca nimeni să bage de seamă. Filosofii ne asigură de faimoasa ciclicitate, menită a ne face să-nțelegem că, după „o noapte comunistă de aproape 50 de ani”, era musai să apară zorii luminoși ai apartenenței la UE. Desigur, puteți întreba: păi, unde vezi mata, dom'le, ciclicitatea? Așa-i! De aceea încerc s-o iau din altă parte... Recent am înțeles că „lumea este întruparea care ascunde de fapt, dezvăluind!” – așa arată azi lumea în „zorii apartenenței la UE”. Pe cînd, înainte, lumea dezvăluia ascunzînd neîntrupatul!

Practic „înaintele” de care vorbesc e cuprins în ecartul de vreme 1950 – 1989, perioadă în care viața noastră era o „călătorie a însuși timpului înlăuntrul nostru”. Era vremea „meditațiilor care puteau spori insul”, avînd la îndemână puțin/multul Bibliotecii.

După 1989, viața multora a devenit o simplă „alergare într-un timp concret (sic!)”, un timp al experiențelor înșirate ca mărgelile pe o ață atârnată la vedere sau „prinsă în insectarul unui program european”!

Altfel spus, am venit cu Ființa de mână, dintr-un timp al opreliștilor de tot felul spre a înțelege cum de noi depinde să-i îngăduim (Ființei) a ne conduce prin „meandrele concretului” pentru a ne motiva nevoia de lumire!

Putem spune că, sub raport socio-geografic, venim dintr-o lume în care erauenerate hotarele, istoria și tradiția acestei țări, o lume cu modele (nu puține) de reală jertfire, întru noblețea verticalității de demult...

Și uite că azi, încet, încet, se arată cum „umanitatea cea europeană” trăiește într-un nou ev mediu (vezi ciclicitatea) în care domină tendințele centrifuge de vădit fragmentarism, ce tind să transforme „ansamblurile identitare naționale” într-o constelație de „găselnițe” regionale (comitate sau baronate), precum și false polisuri născute a se orienta constant după „soarele globalizării”.

Social, chiar pare că suntem deja cu un picior în lumea tribală a clanurilor de tot felul „ambetate” de turma în care nu mai găsești nici urmă de responsabilitate...

Unii mai „subțiri” încearcă, cu juma' de gură, să închipuie o aură falsă a „Memoriei Istorice”, a acelei memorii dată de veacul binecuvîntat al facerii României Mari! Din păcate ca pretext permanent pentru o polemică oarbă, întreținută la vedere!

Prezentele politice aveau, și pe vremuri, diferențe doctrinare, dar mai aveau și ceva în comun: interesul național născut din iubirea de țară!

Azi, doar la sărbători mari se mai invocă o palidă politică a instinctului național, incompatibilă cu interesele acestui stat, cu demnitatea din trecut.

Mă tem că, pentru asta, nu era nevoie de toată stăruința și jertfirea din Decembrie '89... Știm demult că moravurile și „nărvurile” își schimbă doar coafura sub diversele pălării ale modei proiectului european, așezate pe creștetul aceleiași doamne: Maria – damă bine, amintindu-ne cum minciuna viețuiește și la Casele Marilor Puteri!

...Cred că e cazul să mă opresc! Oarece voci vor spune: lasă-ne, dom'le cu euroscepticismul ăsta. Ajunge! E limpede că România are nevoie de UE. Da, eu unul știu să recunosc. Dar cine e dispus să recunoască faptul că am intrat în Uniunea Europeană pe ușa din dos, alături de o sumedenie de minciuni și lucruri rele? Cine se mai gândește că această UE se tot „alcătuie” să-și caute identitatea pierdută încă de la înființarea „Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului” în 1951? Poate că „identitatea” pierdută de care vorbim i-o fi găsit-o „cetățeanul turmentat” al istoriei de azi...

Cel care vede cum, în avântul ei de „profunde schimbări”, UE a abandonat cu totul tradiția creștină, că încearcă o nivelare culturală contraproductivă, diminuând, cu bună știință șansele unei României la „Masa Aleșilor”!

Chiar dacă tinerii noștri țin tot mai mult pe umeri ideea de valoare, forța de progres în toate domeniile unde au fost „cu bunăvoință” înlănțuiți de marile corporații transfrontaliere... Cine își mai aduce aminte de tinerii de dinainte de '89 visând, cu cartea în mână sau în taina bibliotecilor, privind acum la jalnica încremenire a celor ce au beneficiat de noutatea drogurilor (model venit din UE) și care parcă stau, ca niște zombi rătăciți, la granițele unei veșnicii de mucava? Oare cine nu vede politicianismul și dubla măsură aplicate României, aflată între membri ai UE, cu drepturi egale (sic!)?

Cum spuneam, interesele corporatiste stau pe lista priorităților „românești”, deghizate în veșminte de interes național, iar lipsa de reacție față de starea asta de lucruri este amplificată de reacțiile inutile, îmbăcșite de obrăznicie și dispreț ale unui tineret cu lideri neconvingători!

Vedem cum, în parlament sau mai cu seamă la Bruxelles, unii joacă pe față împotriva României. Izul de circulație liberă, de fonduri nerambursabile, de falsă egalizare legislativă cu Marile State Europene, față de tragedia minorelor – victime ale traficului de carne vie sau de sutele de tineri „încremeniți” în corsetul drogurilor încă de la 14 – 15 ani, nu mă îndeamnă a candida la un euroentuziasm!

Poate, nepricepându-mă defel la „Păcănelele Fondurilor Phare”, n-am devenit dependent de Eurobinefaceri... Nu-mi rămâne decât să-mi deschid inima, ca să pot auzi vocea neauzitului... Poate că de aceea, cerul i-a rămas străin bourului, pentru că mereu a stat cu capul plecat în brazdă, spre roua pământului, care poartă în „pântecul” ei viața și moartea... Constat că unii se delimitează de Miorita și de Eminescu, dându-mi senti-

mentul că sunt un rătăcit. Acelora ce cred că „nimic nu durează”, le-aș spune că „nimic nu piere cu adevărat”... Până la urmă – nimic nou sub soare, domnilor!

Florin HORVATH

România – un șantier fără planuri și fără arhitecți

În decembrie 1989 aveam aproape 19 ani, terminasem liceul, iar foștii mei colegi își satisfăceau stagiul militar, ca să folosească expresia consacrată, deși numai de satisfacție nu era vorba în armată în general, iar la momentul răsturnării vechiului regim, cu atât mai puțin. Întâi au îndreptat armele înspre părinții și frații lor, apoi s-au alăturat demonstrațiilor și am trăit zile de o efervescență incredibilă, când „ne-am luat cu toții rația de libertate”. Unora, optimismul le-a întunecat rațiunea, alții s-au orientat rapid și s-au instalat în funcțiile noii democrații instalate firav, în locul comunismului cu față umană, dorit de reconvertitele vedete ale eșalonului secund de partid. A curs mult sânge, s-a mințit, s-a manipulat, căruța numită România s-a mișcat cu dificultate și după un algoritm adaptat intereselor personale a câtorva, în dispreț față de cei mulți. Cine s-a adaptat, a supraviețuit.

Libertatea de expresie a fost cea mai mare cucerire. Am asistat cu toții în acești 30 de ani la mărirea și decăderea presei, a culturii, în timp ce industria, agricultura, turismul, serviciile, educația, sănătatea, transporturile sunt departe de ceea ce am sperat, în naivitatea noastră, acum 30 de ani. Construim, dar mai mult pe șantierele Europei, îngrijim vârstnici, dar mai mult pe cei din străinătate. Am consolidat instituționalizarea credinței, dar ne-am pierdut încrederea. Am umplut librăriile și bibliotecile, dar nu mai prețuim cu adevărat cartea, acordăm cu ușurință diplome și titluri academice, uitând că viitorul nu se clădește cu trucuri ieftine.

Am schimbat ceva? Multe. În mod real? Discutabil. Nu mai trecem fraudulos frontierele de stat în căutarea libertății, zidul Berlinului mai există pe rafturile colecționarilor, dar am inventat alte granițe, îndărătul cărora ne ducem aceeași mizeră existență, uzând de vechile și bunele pile, cunoștințe și relații. PCR, vă amintiți, nu-i așa? Am schimbat stăpânii, dar am păstrat metehnele, conform butadei, „alte bordee, aceleași obicei”.

Am construit o lume de pereți fără acoperișuri, ce nu mai protejează, ci doar separă. Desigur, putem călători în lumea largă, dar ne e teamă să călătorim înspre noi înșine. Un etern șantier.

Alice Valeria MICU

Poetul care își poartă versurile cu elefanții

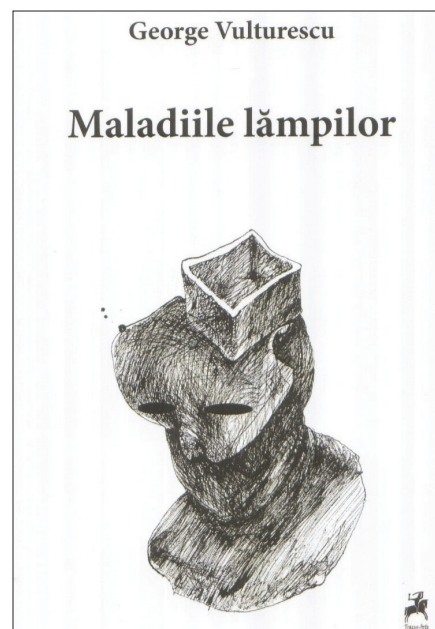
Viorel MUREȘAN

Poezia lui George Vulturescu, toată, s-a ivit pe lume ca un dialog între „Ochiul meu Orb” și „Ochiul meu cel Teafăr”. În biografia sa literară, acest detaliu pare a fi cel mai puternic ingredient: „... am un semn deasupra ochiului stâng. Mi-am pierdut vederea unui ochi într-un accident din sat./ ... / Acolo, și astfel s-a deschis celălalt ochi, interior: poezia” (vol. *La ce bun poezii...*, Casa de Editură Panteon, 1994, p. 140). În opera poetică, de asemenea, cu mai multă pregnanță, constatăm acum, în cel mai nou volum de poeme, *Maladiile lămpilor*, Editura Tracus Arte, București, 2019. Chiar reflecțiile asupra artei poetice sunt mai dese în această carte, decât în cele care o precedă. Și dacă ochiul e instrumentul de bază între poet și univers, se înțelege că *imaginea* va fi principala sa formă de expresie poetică, lucru, de altminteri, remarcat de Ștefan Aug. Doinaș, chiar la debut, când îl cataloga drept „un voluptuos al imaginii”. Și tot ochiul e acela care atrage, ca simbol central al cărții, pe care îl va și transforma apoi într-un arhetip plurivalent, *lampa*, asupra căreia vom reveni în aceste pagini: „Despre lămpi vorbește Ochiul meu Orb/ cu Ochiul meu Cel Teafăr -/ un cuvânt poate dansa pe foaia mea albă/ ca o nebună închisă într-o cameră uitată de azil/ un cuvânt poate veni verde-n față/ sau de-a bușilea, în ceasul al treisprezecelea/ și tu îl vei primi alături de cel pe care/ l-ai avut din prima zi și l-ai așezat în capul poemului” (*Poemul lămpilor*, pp. 56-57).

Împărțită în două secțiuni, echilibrate ca număr de poeme, și un *Jurnal de provincie*, în care triumfă efortul de concentrare aforistică, *Maladiile lămpilor* are în deschidere un text-sinteză, cu valențe pro-

gramatice, aducător de necesare deslușiri, pentru cine se pregătește de lectura noii cărți. *Poemul de la ora trei noaptea* fixează un moment al creației simetric clipelor *Facerii*, încărcat cu o simbolistică, magică și ezoterică, în aceeași măsură: e și noapte, e și cifra trei, care desemnează orele nașterii poemului: „De fiecare dată când scriu/ poemul de la ora trei noaptea/ mâinile îmi devin fără nici un folos,/ le împing cioturile cu sângele/ cum vitraliile împing nămolul peste ogoare” (p. 6). Învelișul cultural al poeziei, dintotdeauna prezent la George Vulturescu, e asigurat acum de câteva nume, folosite cu valoare metonimică, trimitând prin sugestie la universuri imaginare cu care cititorul e familiarizat: César Vallejo, Gérard de Nerval, Sylvia Plath, Rainer Maria Rilke. Tema centrală a acestei poezii continuă să fie Nordul, cu ciclurile sale existențiale, reluate mereu din alt punct, cu toposuri și ciudățenii ale unor personaje, câteodată inexplicabile. Pe mai departe, „lupii” și „buha” seamănă spaimă și rele prevestiri în ținuturi, jumătate în lume, jumătate în mit: „tu știi că în Nord răufăcătorii nu vin cu lămpi/ ci la lumina jărăticului/ buha țivleşte pe case/ vânturile risipesc lutul mormintelor” (id., p. 7).

Pornind de la reperul montalian al „poetilor laureați”, în piesa intitulată *Sandalele poetului laureat* se apasă pe clapa cathartică a artei, a poeziei mai cu seamă. Tiparul poemului urmează tema carnavalescă a lumii pe dos, fiind mai mereu aproape de un scenariu parodic de desolemnizare a câte unui pattern sacru: „Eu intru la o vodcă. Unul predică între mese: «Cel Înviat a urcat la ceruri. Credeți că era drept/ să mai stea cu noi pe pă-

mânt așteptând-o pe/ Ioana d'Arc, cruciadele și lungul șir de mucenici?...” (p. 8). Condiția poetului, fixată de Eminescu, anume aceea de-a avea un ochi deschis lăuntric, e circumscrisă poemului, nu întâmplător cu titlu eminescian, *Nu credeam să-nvăț...* Aici apar și câteva elemente imanente poeziei de care ne ocupăm: *ceața*, ca materie cu care se poate scrie, *nuielușa de alun* cu funcție magică și, în chip aproape previzibil, *lampa*, având ca succedaneu *licuricii*. Un splendid poem cu deschideri kavafice e cel ce poartă în titlu transparența unei arte poetice: *Poetul care își duce versurile cu elefanții*. Ni se vorbește aici, cu scepticismul și ironia care ne amintesc de poetul grec, despre nevoia de verticalitate morală a artistului, de obligația sa de a se distanța de orice maleficii care i-ar putea roade pe dinăuntru prestigiul artei. Cu forța sa dramatică, poemul acesta invocă puterea regală a poetului de a-și așeza opera pe cel mai înalt soclu: „Tropotul elefanților se auzea tot mai aproape/ de cetate/ guvernatorii

cu soldă tremurau/ ca o pânză de păianjen în vânt// Ce aduceau ei, cu elefanții, în ziua aceea,/ poezii din provincii/ care nu stau niciodată la masă/ cu împărțitorii de panglici?” (p. 11). E aproape superfluu să mai spunem că poetul aici în discuție caută cu fiecare poem al său să identifice un loc privilegiat, o poziție de favoare a eului creator, în general. În concluzia acestui poem însă se strecoară îndoiala, dând algorezei narative un final neașteptat: „dar numai un poet smintit din Nord/ mai are elefanți/ și merge unde vrea el cu ei” (id.)

Pe măsură ce, stilistic, discursul devine sentențios, ideatic se încarcă de o morală catihetică, așa cum putem observa citind *Metafizica sacului gol*. Chiar numele lui Iisus are o recurență care ar putea fi suspectă, dacă poezia n-ar fi atât de reală și n-ar cădea atât de natural de pe buzele poetului. Vorbind noi despre viața din poezie, deodată, într-un *Poem fără moașă* întrezărim, ca printre zăbrele, umbra lui César Vallejo, emblemă chinuitoare a poetului martir: „Ești mereu în alt vers -/ spic al lui Dumnezeu/ pentru pâinea zilei de mâine-/ pe firimiturile celei date nouă astăzi/ stau așezați heralzii pândind o zi de joi cu ploaie mare/ crainicii negri vin numai când cinezi/ singur cu poemul zilei de azi” (p. 13). În câteva alte locuri, poezia are ca personaje regi și bufoni, arătând mereu o realitate dublă, cu o fațetă sobră și cu alta întoarsă spre răs. Autorul nu se sfiește nici să revină la o temă medievală, nu foarte prezentă azi, decât poate indirect: frica. Atunci, viziunea poetică atinge sordidul: „Coborâm până la zoaiele fricii, până/ unde voma bețivilor curge,/ până unde murerile de țigară/ sunt o cenușă cleioasă sub tălpi” (*Un poet nu-și plătește litera ca pe o târfă*, p. 28). Se înțelege, rama acestor instanțee lirice e un topos cu granițe palpabile: Sătmar.

A doua parte a volumului poartă un titlu de-a dreptul baroc:

Discret, precum cineva chemat la morgă să identifice un cadavru. De altfel, construcțiile verbale fastuoase, alambicate, greoaie chiar, ca și extravaganța tematică sunt ale întregii poezii așezate sub acest titlu. Exploatarea *literiei*, de exemplu, ca semn, se face prin întoarcerea la sensul original, insistând pe ideea că ea conține puteri creatoare puțin egalate de alte simboluri. Așa se naște o viziune pe care am putea-o cataloga, poate forțând puțin limbajul într-o direcție din care nu lipsește o notă subversivă, *panteism livresc*. În ultimă instanță, ea ține de subiectivitatea poetică: „Te ametește să fii în toate literele/ te ametește foamea lor/ paginile cu litere moarte și litere vii -/ nu mă recunosc întodeauna în cele vii/ nu mă pot uita direct în ochii celor moarte/ cum nu mă pot uita în același timp/ la cele o mie de frunze sub care stă cuibul” (*Un singur ochi și o singură privire*, p. 41). Înțelegem din versurile citate că arta, ca formă vitală, imanentă lumii, acest „panteism” sui-generis, se așază congruent cu dimensiunea devotă a liricii lui George Vulturescu. Pentru a nu ne îndepărta prea mult de polisemantismul unor arhetipuri, paginile cărții ne poartă din nou printre șirurile de lămpi ale poetului. În *Maladiile poemului sub lampă* constatăm tendințe gnomiche, cu aer paremiologic, în versuri cu contur emblematic: „Sub lamă mă zbat ca un pește-n cârlig:/ Nu ești Tu cel care ai aruncat undița?” (p. 44). Cultul faptului material și cel al mișcării fugitive sunt împrumutate din arsenalul artelor vizuale, al picturii în special, orientată estetic spre impresionism. Experiențele eului investesc *lampa* cu înțelepciune, cu sfințenie, cu lumină dumnezeiască și viață contemplativă. Ritualurile cu lămpi fac să se simtă realitatea prezenței divine. Morfologic, *lampa* ar putea fi o reprezentare a omului, ca trup dar și ca spirit, exprimat de flacăra. Vocabularul unor texte oscilează între terminologia religioasă și

aceea de extracție ezoterică, urmărind magia ca act apropiat poeziei: „Nu devii înger dacă te rogi sub lampă/ ci dacă știi s-o aprinzi cu sufletul tău” (id.). Undeva, la o masă a poetilor, într-o tavernă, neapărat sătmăreană, așa cum există multe în poezia lui George Vulturescu, un bard cu daruri profetice își amintește și de latura htoniană a existenței, apelând la un simbol aflat în antiteză cu *lampa*: „«Poate că ne-a schimbat cineva în cârțițe», îngână Ion” (*Suntem aproape lămpi*, p. 43).

Cu un accent mai apăsător pe confesiune, poezia lui George Vulturescu a evoluat în timp și pe o latură carnavalescă. Poate că ea se leagă într-un fel de rolul jucat în biografia poetului de revista „Poesis” și evenimentele generate de aceasta. Apărută concomitent cu o puzderie de alte publicații, cele mai multe fără nicio idee de program, pe fondul relaxării și al unei aparente emulații, insuflă de căderea comunismului, „Poesis”, mai mult ca oricare alta, a căpătat relief în timp scurt, printr-o deschidere romantic netrucată a paginilor și coloanelor, dublată de culante „zile” ale revistei. Vreme de câțiva buni luștri au fost lecturi de poezie și colovii, polemici acerbe și drumeții peripatetice, reuniuni de persoane cu condei, de la care aproape nimeni n-a lipsit. Valori și impostori, de-a valma, gălăgioși și timizi, au dat culoare de ceremonie acestor întâlniri, la care numai poezia i-a putut aduna. Iar acestea, toate, s-au strâns într-un topos unic, pe care poetul îl dezvoltă acum în două registre. Mai întâi Ochiul său Orb aseamănă actul creației cu o misterioasă procesiune de Înviere: „Dar când ieși de pe pagină și nu ai pe nimeni aproape/ nici soldatul de pază, nici apostolii;/ poemul a rămas în urma ta/ precum giulgiul lui Iisus în mormântul gol/ vor veni mironosițele și vor vedea literele însângerate/ și te rogi să fii iertat pentru comparație” (*To the Bone*, p. 62).

(continuare în p. 11)

Crochiuri de ieri și de azi

Imelda CHINȚA

Cuvântul potrivit pentru a descrie activitatea scriitorului Ion Pițoiu-Dragomir este prolificitate, definindu-se drept un atlet al scrisului, un maratonist al condeiului în adevăratul sens al cuvântului. *Cerul unui ocnaș* – subintitulat *metaroman* – a apărut la Editura sălăjeană *Caiete Silvane* și reprezintă o colecție de micropovestiri, de crochiuri de ieri și de azi. Scriitura poate fi receptată pe mai multe niveluri de semnificație; pe de o parte este o alegorie a unei perioade închise, o Românie concentraționară cu efecte devastatoare în timp asupra ființei: „Un anchetator a trecut pe lângă mine, a lovit cu piciorul scaunul pe care stăteam și acesta s-a prăbușit brusc. Genunchiul drept scheuna, cel stâng hohotea! Durele închisă, înghițită («Dacă le arăt că sufăr, se vor năpusti animalic asupra mea!», gândeam)”, pe de alta un dialog cu sinele însingurat și o meditație asupra devenirii: „Că ne preocupă devenirea, că am încercat să vedem ce este dincolo de acest fierbinte cuvânt (când începe? cum începe?), că, uneori, am avut impresia că ne apropiem – poate că am făcut, oarecum, un pas abia – totdeauna tânjind, continuu frământându-ne, mereu având ca icoane pe aceia care îl trăiesc, totdeauna aflându-ne în căutarea lui... Toate acestea sunt, desigur, muguri de stări și... nimic... mai mult! Tindem, dar... tot. Nimic rămâne! Tindem!”

Scrierea este un holos reflexiv asupra existenței din afară și dinăuntru, un dialog al ființei frământate, un subtil joc al spațialității – „jos, abisul și zările lui frânte, sus – cerul cu ultima șansă!” Două întrebări revin obsesiv: „Ce sunt?

Ce nu sunt?”, sugerând căutarea, nevoia unui centru, dorința de identificare. În acest sens, romanul din interiorul romanului poate fi receptat ca o parabolă a devenirii ființei în interiorul ei. Ion Pițoiu-Dragomir realizează un joc al umbrelor în care trăirile se malaxează, efigiile trecutului ușor recognoscibile se amalgamează cu cele ale prezentului în care ființa se caută neconținut. Se poate remarca dexteritatea cu care autorul își conduce dialogul în încercarea de a aduce în prim-plan niște figuri familiare dintr-un trecut amputat, amestecând tonul discret memorialistic cu cel pozitiv într-o ficțiune cu note ironice. Aceste crochiuri surprind imaginea unor personalități distincte care își joacă uneori grav, alteori ludic rolul pe scena istoriei. Unele portrete sunt caricaturizate până la hilar într-o redare din interior. Gama în care își construiește discursul este una aparent degajată, iar abordarea este pe alocuri infuzată cu note sentimentale, în ciuda faptului că autorul se vrea a fi obiectiv, detașat, ironic în conturarea unei societăți bolnăvicioase. Din întregul narativ transpare caracterul autoreflexiv, dar și o autoanaliză lucidă, o parodiare a propriului trecut: „of, cum rodea mândria în mine, cândva, ca un șobolan înfometat! – abia acum recunosc (sunt gata să primesc în față privirile tuturor!), cu tot Albul din mine mărturisesc, fără niciun strop de rezervă, că n-am fost nici autentic, nici firesc, nici simplu, nici deschis totdeauna”.

Cerul unui ocnaș este un microroman spovedanie, mărturisire, o autoscopie a unui eu scindat: „Până nu trăiești ce este dinco-

lo de cuvântul «smerenie», totul, absolut totul, este doar o încercare și atât!», a rostit el și m-a privit lung – zâmbea în el, am văzut asta!” „Călugărul lui” cu care se află într-un permanent dialog este în esență un alt eu în căutarea propriului eu. Este o dedublare a ființei care nu se regăsește, pierdută în timp, în convenții și stereotipii obositoare: „Așadar El coboară în tenebrele ocnei și («De unde a apărut călugărul meu?! Doar n-o fi trecut prin roca de sare ca un fulger – lin! – de lumină!») ne purifică toate gândurile. În primul rând pe cele care ne spintecă liniștile!”; „Vezi, părinte? («Nu știi când ai dispărut! Nu știi cum ai apărut! Ce bine că...!»), vezi că pe ea nu mai cade nicio lacrimă? Că în mine nu mai este nicio lacrimă! Sunt pustiu, părinte! Sunt șarpe veninos! Scorpion sunt! Sunt uriașă temniță care înalță temple schiloade, să mi le dărâme celelalte animale, oamenii!”

Carcera, *sicriul de sare* sunt leitmotive ce sugerează solitudi-

nea ființei într-un univers limitat din interiorul cărora observă și se observă, reconstituie fulgural și fragmentar trecutul: „Acum, în sicriul de sare, alte gânduri îmi ruginesc existența”. Atitudinea iscoditoare a eului traduce nevoia înțelegerii, deslușirii unei interiorități fragile: „ne îndeamnă să ne întrebăm ce fel de oameni sunt monahii (câtă lumină au absorbit?, cât nu mai sunt ei înșiși, ci o «umbră strălucitoare» a celorlalți?), cum pot ei să nu fie «îngeri căzuți»? (...) Cum nu i-a mușcat ogoliul veninos?!”

Cerul unui ocnaș este o scriere cu inflexiuni lirice și religioase în jurul căreia glisează motive precum suferința, singurătatea, lumina. Eul, ocnaș închis în propria-i carceră, se constituie ca parte integrantă din acest scenariu numit existență, aflat într-un joc al distanțelor, într-o dialectică a identificării – îndepărtării de sine. Conversația cu eul, cu celălalt devine antidot pentru singurătate: „Noi, părinte, aici suntem doar numere de ordine, nu mai avem identitate, nu mai suntem oameni! Nici vite pentru muncă nu mai suntem, pentru că ne-am transformat în mașini de lucru, în roboți!”, „Mare nevoie aveam de mine – celălalt...”, „Ocnașul își

mută privirea în față, în spate, unde curgeau tunelurile muncii ocnașilor, tunelurile morții”; „Sinele meu, eu-celălalt-pe-care-îlvreau-altfel”.

Cerul redă segmentarea ființei, reprezintă o autolimitare și este legat de motivul pragului, al porții, al sicriului, traducând încercarea de a depăși universul interior, strădania unei concilierii. Privirea pătrunde dincolo de ceea ce este vizibil ochiului exterior și redă o endoscopie a lumii aflată sub controlul unor forțe menite a distruge ființa, dar și valorile umanului: „scopul lor (privește plafonul) este să ne strivească tot ce avem uman în noi. (...) Ei văd permanent mișcările noastre – toate mișcările! – și aud fiecare sunet pe care îl rostim! Echipa întregi de supraveghetori ne urmăresc!” Dialectica interior – exterior aflată într-o permanentă zbatere traduce nevoia imperioasă de eliberare. Scrierea se definește prin perspectivele ei aflate în planuri diferite și redă o geometrizare a privirii: evadare – resemnare, departe – aproape, limitat – ilimitat, lumină – întuneric, nadir – zenit. Interiorul se transfigurează într-un dom al cunoașterii, al nevoii de recunoaștere, iar evadarea pare posibilă, plauzibilă:

„Dincolo de ultima poartă, acolo jos, găsești adevărul fără să-l fi căutat!” „Chiar și în adâncurile oarbe fiecare ocnaș are un cer al său!” Jocul tragic al ființei nevoită să se dedubleze traduce nevoia de protejare, de conservare a propriului eu într-o halucinantă devenire: „Numai că, reține!, este un alt fel de joc! Este unul mai mult decât serios: este unul tragic – nu mă întrerupe! – în care am fost nevoit să interpretez un rol. Totdeauna să par «altul»”; „Așa mi-a cerut viața (...): să nu fiu eu, ci să fiu eu-celălalt!”

Rostirea lui Ion Pițoiu-Dragomir este una sacadată, accentuată, interjecțională, presărată cu pauze psihologice multiple, o adevărată regie discursivă, care evidențiază caracterul teatral al scriiturii. Prozatorul este dublat de actorul menit a-și juca piesa în limitele tragicului, grotescului, hilarului existențial: „Te rog să mă crezi că nu în-țe-leg nimic”, „o-ho!”, „Bloooooond?!”, „Atunci...?”

Cerul unui ocnaș abordează o tematică variată de la neliniște, reculegere, căutare, la rugăciune, identificare și acord între ființă și spațiul în care trăiește. Ion Pițoiu-Dragomir este un scriitor interesant de urmărit, devenit o voce într-o permanentă descoperire.

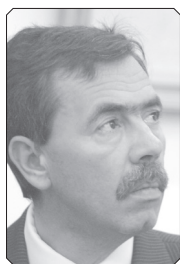
Poetul care își poartă versurile cu elefanții

(urmare din p. 9)

Celălalt Ochi, cel Teafăr, vede focurile de artificii, carele alegorice, bufoneria, grotescul: „Aproape e dimineată la tavernele de pe Someș/ Bufnița începe să nu ne vadă/ nici noi nu ne mai vedem unii pe alții/ Te voi duce până la cuib, îi promit Bufniței,/ *To The Bone*, cântă Steven Wilson/ Te voi duce

până la cuiburile din creierul obosit/ al poezilor -/ nu ești tu mama tuturor versurilor?/ nu le duci tu la cuiburi insectele coșmarurilor?” (id., p. 63). Din *Jurnalul de provincie* alegem un enunț, care ne arată că adevărul e mistic: „Lampa din satul meu, ca și steaua de la Bethleem, este singura care-mi arată drumul spre casă” (p. 68). Și încă unul ce

ne avertizează, precum pictura lui Klimt, că orice formă de artă este erotică: „Lampa se aprinde când îți scoți rochia, sau ea e doar abajurul ei?” (id.). Cum s-a putut vedea, am vorbit despre poezia unui estet cu natură complexă, doritor și capabil a urmări și în plan teoretic trasee poetice dintre cele mai elaborate.

Trilogia iubirii

Marcel LUCACIU

Sărbătoare a spiritului și a sentimentelor netrucate, poezia izvorăște din preaplinul sufletesc, transfigurat, rareori, pe deplin, în cuvinte. De o mare bogăție ideatică și, mai ales, de o prodigioasă complexitate a trăirilor, ea presupune o confesiune frustă, de o sinceritate totală, vecină cu spovedania. Colindând printre amintiri, poezia este învăluită de adierea binecuvântată a sacrului ori devine, adesea, o imuabilă formă a iubirii pierdute în vuietul vremii și, implicit, a durerii ce inundă toate ungherele singurății amare.

Miorița Baciu scrie tocmai o astfel de poezie, fiind cunoscută, mai degrabă, grație îndelungatei și excepționalei sale cariere didactice (profesor în mediul preuniversitar și universitar; doctor în filologie al Universității „Babeș-Bolyai”, cu teza *Argoul românesc*, 1982; inspector general de limba și literatura română în Ministerul Educației, 1990-2007; autoare de manuale școlare, articole și studii de specialitate).

Odată cu volumul *Anotimpul tăcerii* (Editura Tracus Arte, București, 2019), Miorița Baciu se întoarce la poezie, după 23 de ani de la debutul editorial cu placheta, prefațată de Cezar Baltag, *Polenul clipei* (Editura Teora, 1996). Trebuie menționat faptul că, între timp, ea a mai publicat o excelentă carte de memorii, cu o prefață de Vladimir Tismăneanu: *Istoria unui destin confiscat. Tatăl meu, martirul neștiut Viorel Baciu* (Curtea Veche Publishing, 2013).

Sunt câteva deosebiri importante între prima și cea de-a doua carte de versuri. Mai întâi, oarecum fireasca doză de livresc este diminuată, acum, în favoarea pro-

fuzimii și autenticității fiorului liric. Apoi, ne aflăm în fața unui volum compozit și substanțial din toate punctele de vedere (inclusiv acela al varietății registrelor stilistice). Nu în ultimul rând, actul artistic se dovedește unul temerar, căci autoarea survolează, prin intermediul memoriei proustiene, întreaga ei viață, de la copilărie, până la senectute.

Reiterând și nuanțând memorabilul vers al lui Vergilius („fugit irreparabile tempus”), noul volum este bine cumpănit și atent structurat, pe trei grupaje lirice: I. *Trecutul mereu prezent*; II. *Prezentul de-acum trecut*; III. *Viitorul fravelor speranțe*.

O nostalgie evlavioasă dă tonul poemelor din primul grupaj; poeme din care se desprind, pe lângă crâmpeiele din universul copilăriei rustice, imaginea tatălui (mult încercatul preot greco-catolic Viorel Baciu) și aura lui Iisus – „râu al iubirii cu infinite poduri”. Dincolo de solemnitatea rostirii, ceea ce impresionează în *Psalmi* și în *Rugăciunile* (scrise cu o rară devoțiune!) este acea credință curată și nestrămutată, prezentă în fiecare vers: „Îngenunchez sub cruce, Domnul meu./ Îți îmbrățișez picioarele zdrobite./ Îți sărut fruntea încununată cu spinii păcatelor lumii./ Liniștește furtuna din inima mea,/ îndepărtează de la mine inflexibila moarte,/ ajută-mă să înviez în lumina Ta./ Nu este nevoie să-mi pun degetele în locul cuielor,/ nici să pun mâna mea în coasta Ta./ Cred că ești Tu, drept și îndurător,/ Îți urmez cuvântul și calea, sunt pe deplin credincioasă,/ îmi port crucea fără să mă tângui./ Dă-mi harul de a culege recolta Spiritului, amin” (*Credo*).

De remarcat, în vastul (și fericitul) amalgam de psalmi, rugăciuni, balade și poeme în proză, prezența unor mici bijuterii lirice a căror frumusețe iradiantă constă, deseori, în simplitate și în concizie: „Pe bătătorite poteci,/ toamna toarce caiere de ceață./ Septembrie aprinde sufletul grădinii secrete: meri, salcâmi și vișini devin torțe, îmi luminează viața./ Doar o turturea îndurerată străpunge,/ ca o săgeată, luna” (*Dor de tata*).

Cel de-al doilea grupaj stă sub semnul iubirii; o iubire fără farduri și fără riduri; o iubire pe care nici timpul, nici moartea nu o veștejește. Împărtășirea *Clipei dintre hotare*, după o lungă suferință, a celui care a fost poetul Petre Got (și soțul Mioriței Baciu) e deopotrivă un izvor de lacrimi și de poezie. Uneori, poemele se constituie în tandre și diafane elegii ce rememorează, tainic, entuziasta „nuntă din florar” și încrezătoarea tinerețe când „ningea cu vise”.

(continuare în p. 14)

Frumusețea graiurilor

Andreea-Larissa IRIMEȘ

Cartea „Graiurile din Sălaj”, coordonată de Maria Marin*, a apărut la Editura Academiei Române din București, în anul 2017, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj și reprezintă un studiu monografic oportun și valoros asupra graiurilor din unele localități ale județului Sălaj. Astfel, au fost anchetate șase sate dispersate în toate părțile județului: Giurtelec (comuna Măeriște), Cristolț, Bălan, Meseșeni de Sus (comuna Meseșeni), Tusa (comuna Sâg) și Buciumi. Cartea cuprinde un număr de 275 de pagini și este structurată în patru părți, după cum urmează:

- în **introducere** apar câteva precizări preliminare despre tema abordată, lista cu siglele și abrevierile bibliografice, lista localităților anchetate și a informatorilor;

- a doua parte o constituie **studiul lingvistic** al acestor graiuri ce cuprinde fapte de limbă analizate atât din punct de vedere fonetic, morfosintactic și lexical, cât și din punctul de vedere al topicii;

- a treia parte o reprezintă **transcrierea textelor** înregistrate de anchetatori pe benzi de magnetofon;

- ultima parte este un **glosar** de cuvinte utilizate frecvent în această zonă.

Considerând că graiul și folclorul reprezintă elemente de aport cultural pentru identitatea noastră, acest studiu oferă o imagine de ansamblu atât asupra acestor elemente, cât și asupra vieții autentice de la țară cu obiceiurile, credințele și tradițiile ei.

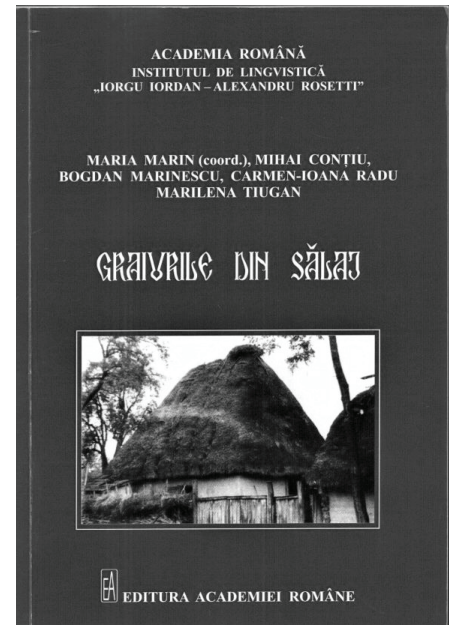
În prima parte a lucrării apar câteva precizări cu privire la scopul pe care și l-au propus auto-

rii, menționările altor lucrări și personalități ce au contribuit la conturarea identității folclorului și graiurilor sălăjene, informații referitoare la culegerea textelor și selectarea localităților, categorizarea materialului înregistrat (texte tematice și texte libere), limitele anchetei dialectale.

A doua parte, consacrată studiului lingvistic, reprezintă o descriere a graiului cercetat și surprinde elementele fonetice, morfosintactice și lexicale ce caracterizează acest grai, sistemul diminutivelor specific zonei, elementele arhaice, dar, în același timp, și elementele inovatoare apărute în limbă de-a lungul timpului, informațiile referitoare la transcrierea fonetică și o listă cu semnele diacritice și alte semne utilizate.

Corpusul de texte al acestei lucrări s-a realizat prin anchete pe teren (desfășurate în anul 1975) și interviuri înregistrate pe benzi de magnetofon, transcrise apoi cu notații fonetice de către cei patru transcriptori: Mihai Conțiu (Meseșeni de Sus și Giurtelec – împreună cu Marilena Tiugan), Maria Marin (Bălan), Marilena Tiugan (Tusa, Buciumi și Giurtelec – parțial) și Bogdan Marinescu (Cristolț). După cum se menționează și în introducerea lucrării, selectarea corpusului de texte transcris a urmărit gradul de spontaneitate, expresivitatea, cursivitatea și interesul etnografic sau sociolingvistic al conținutului.

Pentru a-i crea cititorului prilejul unei lecturi plăcute și cu ușurință de parcurs, prezenta lucrare conține o listă cu siglele și abrevierile utilizate, o listă a localităților anchetate și a informa-

torilor, o hartă a localităților anchetate, precum și indicele tematic și glosarul de termeni – așezate la sfârșitul lucrării. În acest sens, exemplific cu un citat din acest studiu dialectal:

„**Giurtelec**, comuna Măeriște, cunoscut și ca Giurtelecu Șimleului, este situat în vestul județului, într-o zonă deluroasă, în stânga șoselei și a liniei ferate Șimleu Silvaniei – Carei. Satul, foarte vechi, este atestat documentar pentru prima dată în anul 1259 sub numele *terra Ghyurthelek*, denumirea oficială păstrată neschimbată până în 1854.

Chiș Florian [VIII], 78 de ani; patru clase; s-a ocupat cu agricultura; deplasări, în țară, în timpul stagiului militar și al celui de al Doilea Război Mondial. Bun cunoscător al realităților și al obiceiurilor locale”¹.

S-au evidențiat în lucrare „punctele tari” și „limitele” demersului cercetării. Puncte tari: oferirea informațiilor legate de ancheta realizată: numele infor-

matorilor, date despre aceștia și despre localitatea anchetată, modul de culegere al textelor, criteriul selecției localităților, modul de selectare al textelor transcrise; prezența listei de sigle și abrevieri; prezența glosarului de termeni; ancheta pe teren s-a făcut în anul 1975, perioadă în care limba nu proliferă atâtea neologisme și imprumuturi ce apar în zilele de astăzi. Limite: transcrierea fonetică nu poate fi înțeleasă cu ușurință de către cei nespecializați în lingvistică; numărul redus al localităților anchetate; tema aleasă riscă să fie un subiect interesant doar pentru lingviști.

Consider că prezenta lucrare constituie un valoros reper în cercetările dialectologice și o sursă potrivită în ceea ce privește informațiile referitoare la graiurile, folclorul, tradițiile și obiceiurile din județul Sălaj. Corpusul de texte

pe care îl conține, nu prezintă doar caracteristicile limbajului acestei zone, ci înfățișează și viața autentică a satului: cum se semănă grâul, cum se culege cânepa, tradiția tăiatului porcului, prepararea mămăligii sau a brânzei de vacă, despre trăznete, fulgere și tunete, ritualul înmormântării, iernile înzăpezite de demult și urmele lupilor de prin zăpadă sau jocurile copilăriei de altădată.

Faptul că acest corpus de texte este rezultatul anchetei efectuate în urmă cu 44 de ani, dă un plus de originalitate limbajului folosit de către cei intervievați, reprezentând astăzi o frântură din istoria noastră, din viața sfântă a satului românesc.

Mai mult, sunt de părere că acest studiu reprezintă și un subiect important de actualitate, în condițiile unei migrări evidente de la oraș spre sat.

Așadar, putem conchide că prezenta lucrare, ce ilustrează particularitățile graiurilor sălăjene, are atât un caracter informativ verosimil, cât și unul stilistic și folcloric ce relevă frumusețea vieții satului cu tradițiile, obiceiurile sau credințele ei.

Recomand cu încredere și căldură această carte tuturor celor interesați și fascinați de istoria limbii și rădăcinile acestui neam, care iubesc folclorul și apreciază valoarea țaranului român, dar și celor pasionați de lectură și cultură!

[*Autori: Maria Marin (coord.), Mihai Conțiu, Bogdan Marinescu, Carmen-Ioana Radu, Marilena Tiugan]

¹ Maria Marin (coord.), *Graiurile din Sălaj*, Editura Academiei Române, București, 2017, p. 23.

Trilogia iubirii

(*urmare din p. 12*)

Alteori, ele au alura unor monologuri răvășite de singurătate și descriu, într-o manieră balzaciană, fie biblioteca poetului (văzută ca „o corabie în derivă”), fie casa lui părintească din Deseștii Maramureșului, acum, păraginită: „Prea multă liniște s-a așternut peste casa părintească/ în satul tău din nordic plai./ În băătăură, dranițele stau înnegrite de ani,/ de neîndurata lor trecere./ Gardul e putred, rugina a mâncat cuiele porții,/ carii s-au insinuat în bârnelor pridvorului” (*Să pornesc singură*). Cele mai multe dintre poeme sunt cuprinse de o tristețe coplesitoare, iar tonalitatea lor este una stinsă, în pofida rarelor irizări ale inimii. Oricum, e greu de spus câtă dragoste și câtă suferință ascund versuri precum acestea: „Plânsul meu în noapte trezește din vis/

bufnița ascunsă în penumbra lunii,/ țipătul ei ascuțit îmi aduce pustiul în suflet./ Îți șoptesc să rămâi cu mine...” (*Mi-e dor*).

Ultimul grupaj de versuri are un caracter militant și radiografiază, ironic ori sarcastic, prozaica lume contemporană, însetată de adevăr și dreptate, dar bântuită de minciună, ipocrizie și nonvaloare: „Demnitatea îți este rănită de nesimțirea și ipocrizia/ acestor guvernanți semianalfabeți - / bufoni comico-tragici făcând deliciul orelor de vârf/ la televiziuni de mâna a doua” (*Gând obosit*). Poezia alege alte acorduri, coboară din turnul de fildeș, pătrunde în mijlocul mulțimii tricolore din Piața Victoriei și nutrește speranța unui viitor pe măsura marilor bărbați iubitori de neam și de țară (Mihai Eminescu, Simion Bărnuțiu, Iuliu Maniu): „Totuși, poate nu e prea târziu - /

zbuțumul pădurii vii din stradă prevestește furtuna” (*Antiteză*).

Atipică și emoționantă, dezinvoltă și spectaculară, duioasă și acidă, *Anotimpul tăcerii* este o carte despre *credință, iubire și speranță*, alcătuită, cu fiecare grupaj, după tiparul sensibil al Sfântului Apostol Pavel: „Acum dar rămân acestea trei: credința, nădejdea și dragostea, dar cea mai mare dintre ele este dragostea” (*I Corinteni*, 13).

După cum ea însăși mărturisise (cu ocazia lansării acestei cărți), Miorița Baciuc respectă legământul făcut, odinioară, în fața poezilor Petre Got și Cezar Baltag. Anume acela că „din postura de doctor în filologie, specialist în stilistică și didactică (...) și eu pot să scriu poezie”. E, aici, o demonstrație de virtuozitate lirică și totodată un semn că dragostea pe toate le biruie...

Sinergii de ieri și de azi

Carmen ARDELEAN

Uscătoria de partid, Radu Țuculescu

O energie narativă greu egalabilă degajă recentul volum de blitz-proze *Uscătoria de partid*, publicat la Editura „Școala Ardeleană”, cu o prefață semnată de Petru Poantă (preluată din prima ediție, din 2010), ilustrată de Renata Vivien Barna și cu texte critice realizate de Adina Dinițoiu și Vasile Gogea. Vorbim, așadar, de o a doua ediție, revăzută și adăugită, a prozelor scrise între 1986 și 2016, apărute în volume și diverse reviste literare, mai cu seamă ca variantă de foileton în revista online *Literomania*, după cum precizează Adina Dinițoiu în postfața cărții, o formă perfectă, am zice, de marcarea a celor șapte decenii de existență și a celor peste 35 de ani de activitate literară. În mod evident, alegerea reeditării nu e întâmplătoare, căci volumul reproduse artistic o realitate acută și atât de crudă a zilelor noastre, parcă neschimbată în ultimele treizeci de decenii de România (tot mai) pitorească.

Surprinzător inclusiv prin specia pe care o preferă, o specie care îl prinde extrem de bine pe Radu Țuculescu, temeinic teoretizată de prefațator și în textele postfață, volumul este, la o lectură atentă, o altă dovadă a virtuozității muzicale a autorului care e, din nou, un foarte bun orchestrator ce reușește să-și acordeze și să calibreze discursul narativ și personajele la intenția de a realiza o panoramă tragicomică a veșnicilor deșertăciuni românești, un clasor cu mărci poștale vechi și noi, dar grupate sub același generic.

E greu de identificat un singur element care dă specificul artei narrative a autorului, originalitatea acestuia, pentru că e evidentă, după lectura primelor proze scurte, creativitatea debordantă, varietatea formulelor pe care mizează auto-

rul. Uneori surprinde prin ineditul situației relatate, alteori tocmai prin normalitatea pe care o deoalează celor cu ochii spre orizonturi prea îndepărtate. În unele proze, pare un peisagist sau un portretist desăvârșit, pentru ca, dintr-o singură tușă de penel, să demonstreze că tonul prozelor sale e dat, de fapt, de ritm și suspans. Nici mediile în care surprinde românul mai mult sau mai puțin erectil social, politic, familial nu sunt repetitive, poate cu excepția spațiilor publice „tradiționale” dialogului întâmplător, spațiile de tranzit: gara, autogara, trenul, autobuzul, salonul de spital, parcul, piața. E aici o viață în mișcare, umbrită uneori sau deviată de mici impedimente acceptate firesc sau revoltătoare, în funcție de firea pașnică sau vulcanică a protagoniștilor. De fiecare dată însă, efectul e garantat: stupefacția urmată de zâmbetul înțelegător și de savoarea originală a prozei de calitate.

Un „topos” privilegiat este ședința de partid, admirabil surprinsă în notele ei ce variază de la oficial la oficios, de la rigurozitatea și solemnitățile (prost) jucate, la carnavalescul specific acestui mediu, ca, de altfel, în proza care dă și titlul volumului, unde cetățeanul pașnic, cu cele mai sincere intenții „gospodărești”, descoperă cu surprindere că nu poate pune hainele proaspăt spălate la uscat pentru că ședința de partid se desfășoară în uscătoria blocului. Cu tact și ingenuitate, scriitorul declanșează, în cititor, fireasca întrebare, parafraza la cunoscuta: „Eu cu cine votez?”, „Eu unde îmi mai întind rufele?”

Un alt text în care apare toposul ședinței frizează absurdul prin sincopel numeroase, ridicolul susținut prin nenumăratele comisii și subcomisii fără utilitate, fără finalitate, profund cronofage, dar care se constituie exponențial,

ineficiența și „schimbarea de macaz” tipic politice.

Atunci când nu preferă personajele anonime, deopotrivă confortabile și generalizante, Radu Țuculescu alege nume generice sau comice, ca mijloc de caracterizare prin sonoritate sau prin rezonanțele livrești: Ilie Ion, Paraschiva, Florica, Cireșica Pagubă, Georgeta, Georgescu Gherghina, Aurica, Pichi, Janos, Limbă. O pasiune, o obsesie sau un fapt divers le configurează traseul spre galeria personajelor a căror identitate nu ne rămâne indiferentă, căci e imposibil să nu compătimesti, să nu empatizezi, să nu subscii sau să nu te revolti în fața acestora. Unele formează clasicele cupluri aparent perfecte, demitizate însă cu o rapiditate specifică secolului nostru, altele sunt pe punctul de a se suda, conjunctural, în cele mai banale spații publice, toate *mânate* de o dorință puternică de a se remarca social sau, pur și simplu, de a (re)„marca”.

O categorie distinctă o reprezintă personajul-caracter, cel care fixează bine o tipologie umană, în general specifică ultimelor decenii; excelente sunt prozele în care e

portretizat neoașul român erectil, trogloditul, cetățeanul revoltat din sincerele, sensibilele, meditativele, profundele scrisori către președinte, în care configurează, poate mai pătrunzător și mai direct decât în textele nonepistolare, temeri și revolte, suspiciuni și certitudini, anacronisme și „futurisme”. În fond, în această pendulare între subiectivitatea experiențelor personale și falsa obiectivitate a actualităților sociale și politice stă frumusețea textelor, al căror ton dulce (rememorativ) și amar (contemporan) solicită permanent papilele narative ale cititorului.

În note ridicole e surprins și spiritul competițional specific umanității (romanității?) în câteva dintre proze. Fie că e vorba despre concursuri propriu-zise, fie că e vorba de dispute familiale, de „scară”, sociale, autorul preferă, inspirat așa zice, să nu îmbrace haina uzată a moralistului, rămânând un atent și lucid cronicar, un observator discret sau indiscret, pentru care detaliul, descrierea sunt, ca în „viața de după-amiază”, un motiv de problematizare. Uneori, precizia detaliilor devine o interesantă sursă a umorului: strada de 3 sau strada 9, șanțul de 1,50/89, detaliile logistice nu fac decât să evidențieze cunoscuta degringoladă „administrativ-teritorială” românească.

Vizibilă e și mult pomenita și actuala răsturnare a valorilor, deși tratată la modul caricatural. Evenimente minore (eșecul unei bucă-

tărese în prepararea papanășilor, după o experiență gastronomică de-o viață, un conflict soț-soție, un dialog telefonic soț-soție, o discuție în parc, în tren sau într-o vizită, un revelion „revelator” pentru un intelectual rasat) au efecte tragice sau dezvăluie probleme cronice, tare sau disfuncționalități ale umanității, căci, în cele mai multe cazuri, regresul, natura umană deviantă se întrevăd.

Natura trubadurescă a autorului e trădată în multe dintre prozele sale scurte, de unde și impresia unei existențe sub semnul peregrinărilor, căci spectacolul lumii ni se dezvăluie, ca de fiecare dată în cărțile lui Țuculescu, în toată splendoarea și carnavalescul ei. Nu lipsesc nici poanta de final, nici tehnica reorchestrării narațiunii în momentele cheie ale textului, jovialitatea și uimirea în fața evenimentialului, plăcuta calitate de a lăsa *problematica* problematizare în seama cititorului, fără a forța perspectiva auctorială.

O obsesie a convenționalismului, a conformismului, a unor tipare existențiale ce portretizează implicit societatea de odinioară și actuală trădează majoritatea textelor. Consumator prin excelență, românul reușește, și în volumul de față, să îngurgiteze pantagruelic cantități industriale de produse (în tren, la iarbă verde, în târg), dau și timpul prețios sau insipid al partenerilor voluntari sau involuntari, resursele logistice și emoționale ale celor din preajmă, speculând strategic nevoi

noi, care i-au scăpat lui Maslow: de senzațional, de atracții turistice, de a juca gratis, fără regizor, pe scena celebrului „theatrum mundi”, de a admira, diviniza partenerul de viață sau de a fi „centrum mundi” pentru el/ea.

Nici micile obiecte ale universului casnic nu scapă vigilenței privirii a unui narator care vede spectaculos și simte fin; becul, ceașca de ceai, *ciolanul*, „un carton lipit de geam”, „morcovi, țelină apio și puțin ghimbir”, „capacul și pupăza din fontă”, colivia cu papagali par universuri paralele, unele pe linia prozelor realist magice, asemenea celor care tratează discret, subiectul „literatură”.

Solemnizând spații și indivizi lipsiți de solemnitate și desolemnizând pedestalurile, Radu Țuculescu reușește, cu umor și spirit, să realizeze o galerie eterogenă, savuroasă, de oameni, locuri și fapte, într-un stil care dă, în mod evident, dependență. Nu fac o notă distinctă nici cele douăzeci și două de scrisori către președinte, texte remarcabile în care confesiunea e facilitată de specia epistolei și în care ne regăsim, ca într-o oglindă deloc aburită, întreaga pleiadă de nemulțumiri și frustrări, de îngrijorări și de spaime, de regrete și de idealuri. Deși rămâne bonomul din prozele anterioare, Radu Țuculescu devine aici portavocea omului simplu și a celui „complicat”, în fond, a scriitorului care înregistrează „funcționărește” fiecare înștiințare a declinului umanității. De ieri și de azi.

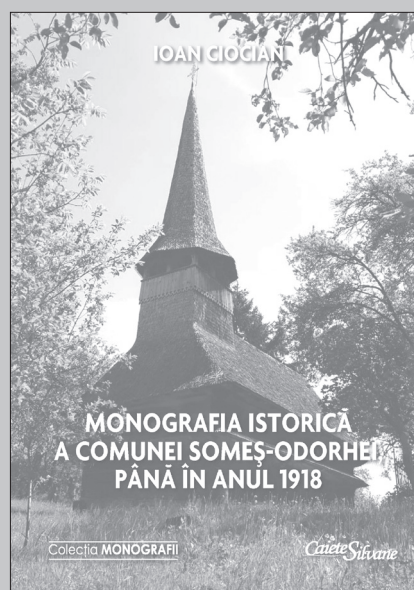
Ioan Ciocian, *Monografia istorică a comunei Someș-Odorhei, până în anul 1918*, Editura Caiete Silvane, Colecția „Monografii”, Zalău, 2019.

„Monografia istorică a comunei Someș-Odorhei este o lucrare bine articulată istorico-științific, pentru că surprinde sintetic aspecte esențiale ale economiei, demografiei, mentalităților și năzuințelor politice din cinci sate sălăjene de pe Valea Someșului în epoca medievală și modernă, până la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918.

Autorul reconstituie pe baza izvoarelor arhivistice modul de viață și frământările unei populații axate

pe cultivarea pământului, creșterea animalelor și meșteșugurile casnice, care în pofida regimurilor de dominație străină, și-a păstrat identitatea națională prin limba străbună, religia creștină, dragostea de neam, obiceiurile și tradițiile transmise din generație în generație” (Academician Nicolae Edroiu).

Cartea a fost lansată duminică, 18 august 2019, la ora 13, pe scena în aer liber din curtea Școlii generale Domnin, cu ocazia aniversării a 800 de ani de la prima atestare documentară a satului, consemnată la Oradea în 1219. Lansarea a avut loc după sfințirea și dezvelirea Monumentului Eroilor din Domnin căzuți în cele două războaie mondiale.

Oameni și forfotă

Iulian DĂMĂCUȘ

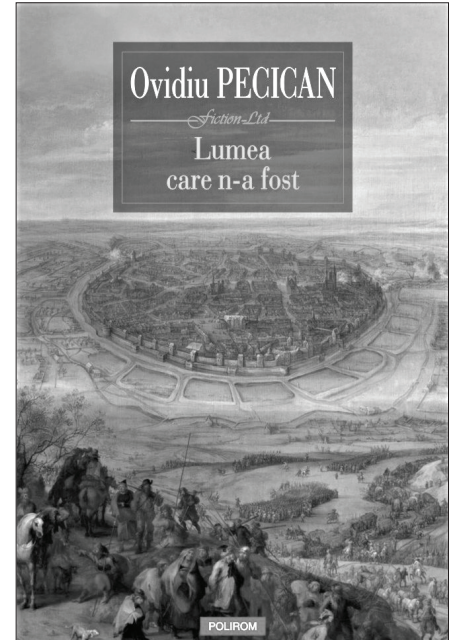
Ovidiu Pecican, *Lumea care n-a fost*, Polirom, 2018

Genul *épistolaire* desemnează ceea ce are legătură cu corespondența prin *epistole* sau cu operele compuse în formă de scrisori, în proză sau în versuri, dar se raportează mai ales, la corespondența literară, la scrisoarea cultivată ca *specie* literară, mai ales în Franța secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea. Unele opere aparțin *eseului* sau *romanului*, *genului liric*, ori *memorialisticii*, aici fiind vorba doar de o simplă convenție literară. Corespondența purtată de personalități din mai multe domenii prezintă o importantă valoare documentară din punct de vedere istoric, psihologic, moral și estetic, deoarece nefiind destinată publicității, în general, scrisoarea apare ca un document psihologic mai autentic, punându-ne în legătură directă cu autorul. Nenumărate sunt aspectele pe care le poate aborda scrisoarea, ea fiind, cum observa George Călinescu, un fel de *feuilleton* în care intră tot felul de procedee literare, de la descripție și portret pînă la pamflet, aforism și metaforă. În Evul Mediu, arta de a compune scrisori oficiale devine obiect de studiu obligatoriu, cu regulile clare ale unei discipline, iar epistolierii Evului Mediu și ai Renașterii precum: Petrarca, Erasmus, Nicolaus Olahus, Jean de Montreuil vor spori interesul corespondenței lor, în măsura în care se sustrag adesea regulilor stricte de retorică. În epoca modernă, modelul genului epistolar îl dă Italia secolului al XV-lea, unde înflorește o societate strălucitoare, care cultiva conversația galantă. În secolele următoare, al XVII-lea, al XVIII-lea, în Franța, adevărata patrie a genului epistolar, *stilul oral* intră pentru prima dată în literatură. Scrisoarea devine forma literară la modă, iar caracterizarea dată epocii de Gustave Lanson este de reținut:

„Prețioși, janseniști, castelani, burgezi din Paris, prelați, filozofi, diplomați, căpitani, regi chiar, femeii mai ales, toată lumea, în aceste două veacuri, la curte, în provincie, pînă în fundul Germaniei și al Rusiei, nu cunoaște, în afara plăcerii de a discuta, o altă mai mare decât aceea de a scrie”. Maeștrii genului sunt Madame de Sévigné și Voltaire, iar secolele XIX și XX, fără să se mai considere scrisoarea ca *gen*, sunt și ele bogate în corespondențe literare.

La noi, corespondența apare din alte impulsuri, mai întii sociale și patriotice, legate de epoca Revoluției din 1848 și a Unirii, iar apoi ca necesitate de a conversa a unor oameni de lume. Ea este mai spontană, mai puțin șlefuită, și poate de aceea, mai autentică. Marii epistolieri români – M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, I. Heliade-Rădulescu – contribuie la înflorirea tinerei noastre literaturi moderne și prin corespondența lor, ce conține uneori calități literare notabile. Semnificative pentru ideile estetice ale autorilor sunt scrisorile lui Titu Maiorescu, I.L. Caragiale și mai cu seamă cele ale lui Duiliu Zamfirescu. Mai recent I.D. Sârbu, Gabriel Liiceanu, Paul Goma și alții... uzează de punerea în scenă a epistolarului.

Ovidiu Pecican este autorul unor volume dintre care le menționăm doar pe cele cu *profil literar*: *Romanele Eu și maimuța mea* (1990), *Razzar* (1998; în colaborare cu Alexandru Pecican), *Imberia* (2006), *Arhitecturi mesianice* (2012), *Noaptea soarelui răsare* (2013) și prozele scurte din *Darul acestei veri* (2001), *Zilele și nopțile după-amiezei* (2005), *Povești de umbră și povești de soare* (2008), *999 minciuni* (2012) au conturat profilul unui prozator din generația optzecistă. Cea mai recentă carte a sa, *Lumea care n-a fost* (Polirom, 2018) – odisee, roman epistolar, picareesc, comic și dramatic, recompune din pergamente, cronici, folclor, din

urme ale unei limbi „ca un fagure de miere” – prin imaginație și știință de carte, o lume care ne convinge că există, cu atît mai mult cu cît ne determină prin bogăția faptelor povestite, a personajelor, multe și interesante, să trecem peste unele piedici ale limbii și să urmăm firul întâmplărilor, al destinului, cînd lacrimînd... cînd lacrimînd de rîs...

Pe lîngă războiul dus de un Ștefan Vodă, mai mic, și hainit și mazilit, contra Domnului nou, Grigorașcu, ori Dumitrașco pe care nu-l lasă nici-cum să se așeze pe tronul Moldovei, război cînd cu răchie, cînd cu vin, cînd cu turci, cînd cu unguri, cînd cu nogai, cînd cu muieri spioane, ori de-ale noastre din popor..., mai merită atenție *victimele* (și acestea de tot soiul...) *colaterale*, cum se numesc în vremile noastre, întâmplări care nu te lasă pînă nu citești și recitești cartea! Problema limbii a fost poate cea mai importantă pentru autor, dar în loc de comentariu, iată cîteva rînduri dintr-o scrisoare: „...ci nu scriem ca să rămână, scrisoare ca aceasta perind încă înainte d-a o pune în hrisov, fiind numai de ispi-soace și zapise de amintirea moșilor

și a cui s-a tâmplat înaintea vechilor domni de țeară, cum nici limba aias-ta a noastră, cât de gureșă și de dibace s-ar dovedi, cam tot din gură în gură să dăsmiardă mai bini...” (scrisoarea 61). Rezultă de aici că autorul epistolei nu crede în supraviețuirea scrisorii lui, conștient că singurele hârtii care rezistă timpului sunt actele oficiale și istoriile despre trecutul glorios, dar și că româna lui este prin excelență un idiom predestinat oralității, singura care îi poate surprinde și exprima vitalitatea, vioiciunea...

Așadar, viața celor de-acasă decurge oarecum normal: un *secretarius* face o comandă de cumpărături, o fată ascunsă într-o chilioară strîmtă de mănăstire de frica „bursormanilor”, ori a cozacilor (scrisoarea 63) se plictisește de moarte, mama Domnului cu firman îi cere acestuia să-i scrie „să știu și eu mai ghini ce și cum e și carii-i viața ta acmu și ce ar mai hi di dzâs” (scrisoarea 64). Frumoase și triste pagini apar în scrisoarea monacului Afrodisie către Metropolit, epistolă în care găsim și portretul lui Dionăsăi, un tânăr învățat și viteaz, care „au pierit de jungher căinesc” (scrisoarea 66). Despre obștia satului Vrăcea, care a plecat cu vitele în bejenie sus, spre Dorne, scrie vătaful Ghiordan, iar izbașa de Romanaț îi raportează Domnului că: „Prin ținutul Putnii, oame-

nii se băjeniră din fața oștilor”, în timp ce alții, nu departe de muntele Uarba, se refugiază într-o peșteră ducînd cu ei găini, vite, capre și porci, pînă trece potopul năvălirii „mai abitur, spahii și tătari” (scrisoarea 73). Protoiereul Vasăle notează într-un *ciaslovu* (o altă sursă de informare...) despre jefuirea de către niște soldați „spurcați d-ai lui Lutăr” a unei be-searici, „nu le agiute Măntuitoriu, milosârdios cu sārăcii și prostii”. Bles-temul astfel formulat este încă o și mai mare pedeapsă pentru făptași! Humorul este prezent – datorită firii autorului – și la ghini și la rău!... Din scrisoarea 69 aflăm cum un fost *didaskalos* este cercetător preocupat de „lighoalele mai mici, di lăcusti și griiare pînă la purici”, iar deosebirea dintre acestea și om „nu poate hi di-cât trabă prea filosoficească”... și încheie cu speranța că vine și vremea ca moldovenii să aibă cărți și știință de carte pentru ca să-și îmbogățească „ochiul, mintia și inema”...

Semne bune pentru Moldova (*op-timismul* autorului/autorilor se manifestă într-o formă sau alta în mai multe epistole) vede și diacul Golău în norii care se transformă în niște „zimbri faloși ce zbură încet prin ceriu” (scrisoarea 76). Este un *adevăr* valabil pentru toți gînditorii din cele trei provincii românești, pentru care ei au făcut eforturi, care au contribu-it nu doar la unitatea limbii, dar și la

luminarea celor mulți...

O moldoveancă măritată în Polonia revine să-și vadă țara, și-i su-ficientă această afirmație: „Dară la Vanghiloaia (...) acoalea și apa-i mai bună supt soare ca orișice apă ai be”. Ce alt gest de patriotism ar putea în-locui aceste cîteva cuvinte?! (scrisoa-rea 70) ...

Dacă aceia care știu desluși secre-tul scrisului sunt importanți, atunci și cei modești, dar talentați își au rostul lor pe lume... Iată o frază (des-pre un anume lăutar) din scrisoarea lui Miholeac (scrisoarea 85), așa de frumos alcătuită, încît pare-a fi în-săși melodia Ciocîrliei: „Că la chip toți lăutarii sunt una, dară când să pornesc să dzacă, nu orișicare ti poartă la ceriu și ti surpă iară la câm-pu cu flori, făcând să plângă în tini și dorul de iubov și pohta di acasă și gîndul la cini-au trăit și s-a dus, au la cini chiere amu, în spurcate vremi ca aiestea”. Fraze ca aceasta care, pre-cum și toate paginile cărții, au fost scrise, citite și rescrise de cîte ori? Cine poate aprecia cu adevărat mun-ca depusă pentru a dovedi că, totuși, *lumea* aceea a existat în același timp cu *alte lumi*, față de care n-a fost mai prejos?

Chiar dacă teama autorului că re-centa sa carte nu-și va găsi prea iute cititori este oarecum întemeiată, cei care vor citi-o, nu vor fi dezamăgiți și-i vor rămîne fideli.

Tia Sîrca, Fizeș - itinerarii afective (însemnări, reportaje, interviuri), Editura Caiete Silvane, Colecția „Monografii”, Zalău, 2019.

„Această carte vine ca o reacție la ceea ce se întâmplă în jurul nostru, ea este un reflex, un răspuns pentru vremurile pe care le trăim. Se rostogolesc de-a valma faptele bune cu faptele rele, cele din urmă, nu știu cum se face, ies mai totdeauna în câștig. Se amestecă stiluri de viață împrumutate de la alte popoare, mai puțin trăim după orânduiala noastră. Mai puțin ne întoarcem acolo unde am învățat să *zburăm*, pentru că nu mai este deloc atractiv. Este adevărat, satul este depopulat și îmbătrânit, ca alte sute de sate din România. Însă cât de necesară este întoarcerea. Și nu vorbesc aici numai de întoarcerea noastră fizică” (Autoarea).

„Demersul jurnalistic cu valențe istorice practicat de Tia Sîrca, prospecțiunile de arheologie sentimentală întreprinse cu comprehensiune și dăruire, reliefaarea unor elemente de tradiție orală a satului Fizeș, dar și însemnările și reportajele care îi surprind devenirea, trasează coordonatele definitorii ale acestui spațiu. Disponând de o fire curioasă și de un condei sagace, autoarea încearcă să proiecteze pe ecranul memoriei actuale o serie de secvențe neștiute sau uitate din trecutul și prezentul localității. Aceasta îi iscodește nu doar pe mai vârstnicii satului, provocându-i să-și depene amintirile în limbajul lor arhaic – și de la care adună o serie de informații prețioase despre vremurile trăite – ci reușește să surprindă și devenirea unor fii ai locului, drumul lor sinuos prin lume în aventura realizării propriilor idealuri. După cum reține, în secvențe scriitoricești revelatoare,

locuri și oameni care pot contura o viziune de ansamblu asupra evoluției localității, a evenimentelor care i-au marcat trecerea prin vicisitudinile istoriei” (Ioan F. Pop).

„Amour courtois” versus legături primejdioase...

Ana DOBRE

Înainte de romanul *Saudade*¹, Violeta Daniela Mîndru a mai publicat, în 2017, un volum de proză intitulat *Secretele magnoliei*. A trecut, prin urmare, proba construcției epice pe spații mici, pentru a se măsura cu romanul și pentru a-l supune ca pe o fiară ce trebuie domesticită...

Violeta Daniela Mîndru construiește o poveste cu mijloacele epicului – perspectivă narativă, procedee, mijloace și tehnici de narare, dar o construiește în jurul unei stări, stare definită prin cuvântul portughez *saudade*, echivalent aproximativ al dorului românesc, ceea ce conferă epicului un lirism neobișnuit. Epic și liric sunt, însă, într-un echilibru menținut cu grijă, fără a înclina balanța de o parte sau alta.

Asupra stării complexe conținute în semantica dor/*saudade* reflectează personajul-narator Matei Dimitriu: „Învătasem că doar în limba română există cuvântul «dor». În italiană, dorul este *brama*, *malinconia*; în engleză este *loging*; în portugheză este *saudade*. Saudade... m-a fascinat acest cuvânt de când l-am auzit prima oară, într-o melodie. Nici nu știam ce înseamnă, dar cântecul îmi inspira o tristețe fără seamăn, precum cea pe care o simțeam eu de când o pierdusem pe Diana”. Intuiția precedă realul... Starea s-a materializat.

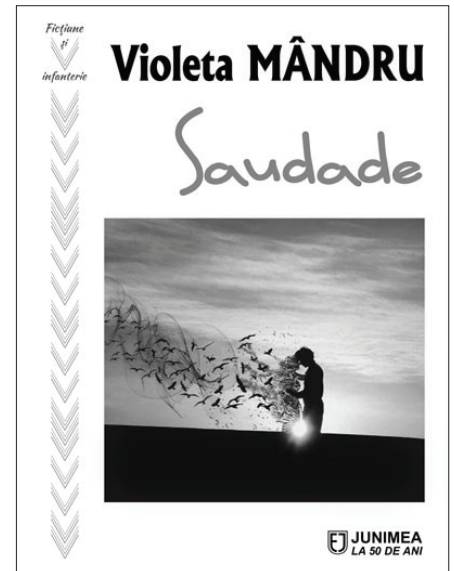
În povestea lui, Matei Dimitriu își epicizează tristețea, întorcând-o pe multiplele fațete ale nostalgiei, ale melancoliei, ale neputinței de a opri timpul și de a-l fixa în momentul unic al unei fericiri care să-i răsplătească zbaterea. Asupra multiplicității sensului cuvântului *saudade* se revine la final, *saudade* fiind nu numai cuvântul, ci starea existențială care închide cercul epicului într-o vizată simetrie de corp geometric: „...Dar mi-e tot dor de ea, dorul acela cu gust de durere... saudade”, stare care trimite la un moment din roman când Diana îi spusese: „Mi-e dor de tine; tot mai des. Nici nu mai știu de când mi-e dor de

tine; pentru că dorul n-are timp. Dorul e clipă. E numai acum. Iar amintirile... sunt o parte a imaginației care completează golurile memoriei, dar sunt cu atât mai prețioase cu cât au în centrul lor dragostea”. *Saudade* își trimite efluvii dincolo de confiniile ficțiunii, coborând în viață.

În liniaritatea narațiunii, povestea de iubire a lui Matei Dimitriu răsfrânge lumini diferite, un romanticism edulcorat filtrat de un realism postmodernist, rămânând în limitele unei simplități care este a vieții înseși. Matei este căsătorit, are doi copii, dar se simte gol sufletește. Iubirea s-a epuizat. Pe acest gol sufletesc, se clădește o iubire spiritualizată, un *amour courtois*, mai mult o proiecție mentală în care el transferă asupra necunoscutei tot *dorul* lui de o iubire unică, perfectă, absolută. Este ceva din romanul iubirii din *Donna Alba* lui Gib I. Mihăescu în urmărirea femeii în alb care-i populează gândurile și care se materializează aievea într-un spațiu erotizat – Veneția.

Ceea ce pare o poveste menită a relua într-o manieră personală mitul androgenului și motivul sufletelor pereche devine, pentru bărbatul obligat să confrunte mitul cu realul, o probă de inițiere. Într-un nod al relațiilor, personajele se regăsesc într-un ghem întortocheat care nu se revelează decât târziu, într-o manieră spectaculoasă, ca efect al meditației ce are ca scop decorporalizarea. Cuplul Matei-Diana pare, din acest unghi, o reluare a cuplului mitic Orfeu și Euridice.

Suspansul implicit faptelor se relevă astfel punând evenimentele într-o altă lumină. Ceea ce părea un joc al destinului apare acum ca un scenariu diabolic al lui Ștefan, soțul Dianei, și fratele lui Matei. În acest punct, epicul alunecă pe panta senzaționalului. Diana moare în urma unui atac cerebral și, în cele 40 de zile în care, conform tradiției, sufletul peregrinează prin locurile cunoscute înainte de marea plecare,

se revelează lui Ștefan care-și consemnează această experiență inedită într-un jurnal. Este un mod de a epiciza mitul lui Orfeu și Euridice. Matei o urmează în infern pe Diana, iar aceasta îi revelează necunoscutele, ajutându-l să refacă puzzle-ul.

Partea realistă a poveștii este dublată de una mitică, inițiativă. *Saudade* este starea permanentă care l-a însoțit pe Matei în aventura lui de cunoaștere dublu dimensionată – real și fantastic. Acest fantastic cu propensiune spre mitic întreține și creează atmosfera romanului, un fel de vrajă în care totul capătă alte contururi și în care totul devine posibil.

Proiecția epică a Violetei Daniela Mîndru se validează prin cele două componente obligatorii – forma și fondul. Proza toarea alege subiectivitatea aparentă a unei perspective care camuflează, prin naratorul bărbat, obiectivitatea. Punctul de vedere asupra evenimentelor rămâne al unei femei lucide care experimentează jocul de rol. Conținutul centrat în jurul unei stări, starea de nostalgie, de tângire după ceva greu de definit se răsfrânge asupra întregului. Legăturile primejdioase se dizolvă în starea lirică a dorului – *saudade*...

¹ Violeta Daniela Mîndru, *Saudade*, Editura Junimea, Iași, 2019.

Învățătorul „Trandafir” de Cizer la 70 de ani*

Marin POP

Există uneori persoane care prin calitățile și realizările lor își pun, în mod apăsător, pecetea în viața unei comunități. Atunci când se amintește de comuna Cizer, inevitabil ne gândim la vrednicul dascăl Petru Galiș, un adevărat „domnul Trandafir” al lui Mihail Sadoveanu.

Absolvent al Liceului Pedagogic din Cluj, promoția 1968, a văzut lumina zilei acum 70 de ani, la 10 septembrie 1949, în satul Cizer.

După absolvire, s-a reîntors ca dascăl în satul în care a copilărit, luminând cărarea celor mulți, vreme de peste patru decenii.

S-a implicat activ în viața „cetății”, fiind ales de către cizereni ca prim gospodar (primar) al comunei, în vremurile de efervescentă națională din decembrie 1989. A îndeplinit această funcție până în anul 1992, după care s-a reîntors la catedră.

A făcut parte din Consiliul Administrativ al școlii și a fost metodist-formator în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Sălaj, coordonând activitatea cercului pedagogic al învățământului din bazinul Crasna.

Pe lângă activitatea didactică și cea cetățenească, dascălul Petru Galiș a avut preocupări literare și istorice încă de pe băncile liceului, frecventând cenaclul liceului pedagogic din Cluj. A colaborat, apoi, cu ziarele și revistele de cultură din Sălaj și din țară: „Scântea tineretului”, „Tribuna școlii”, „Năzuința”, „Educație pionierescă”, „Telegraful român”, „Graiul Sălajului”, „Gazeta de Dumonică”, „Sălajul Orizont”, „Caiete Silvane” și „Tribuna învățământului”. De asemenea, a colaborat cu diferite

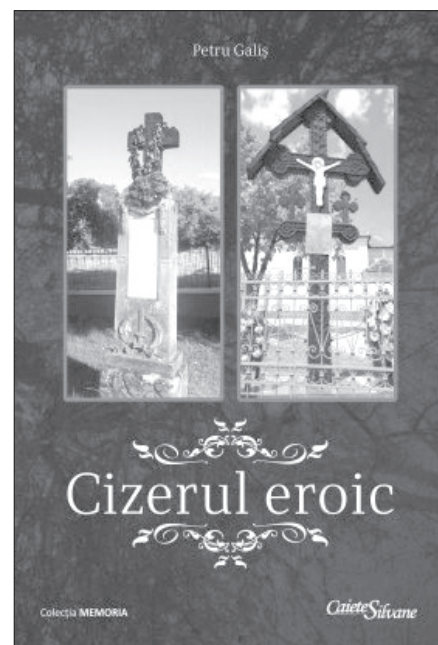
televiziuni în vederea realizării sărbătorii tradiționale de la Pria: Măsuriișul oilor.

Preocupările sale în domeniul istoriei s-au concretizat cu următoarele volume: „Școală veche-n sat străvechi”, Ed. Școala Noastră, Zalău, 2007, reeditată în anul 2017; „Cizer – 790 (1219-2009) – file de monografie, Ed. Școala Noastră, Zalău, 2009; „Veronica din Sălaj – o poetă uitată” (coautor), Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2001, reeditată în anul 2012.

Prezentul volum – „Cizerul eroic” – este considerat de către autor o datorie de onoare și o obligație morală față de memoria înaintașilor care au realizat Marea Unire din anul 1918 și s-au jertfit pe front în cele două sângeroase războaie mondiale.

Între copertile lui, vrednicul dascăl Petru Galiș a cuprins studii, articole și documente inedite care fac referiri la eroii din Cizer. De asemenea, volumul este „condimentat” cu o serie de poezii patriotice și imnuri de slavă închinare eroilor neamului românesc.

Nu întâmplător, volumul începe cu un medalion dedicat lui Paul Abrudan, fiu al satului Cizer, fost cadru didactic la Școala de Ofițeri din Sibiu, unde și-a desfășurat activitatea până la sfârșitul vieții sale, în anul 1990, ajungând la gradul militar de locotenent-colonel. Fiind pasionat de cercetarea istorică, și-a petrecut o mare parte a timpului liber în arhive și biblioteci pentru a „șterge colbul de pe cronicile bătrâne”. L-a interesat în primul rând ținutul natal, elaborând în acest sens o monografie a comunei Cizer (manuscris), în 1963. Anul trecut, în luna octombrie, Paul

Abrudan ar fi împlinit vârsta de 91 de ani, iar dascălul Petru Galiș, în colaborare cu subsemnatul, a publicat un articol comemorativ în revista „Caiete Silvane”.

Primul capitol al lucrării este dedicat celei dintâi uniri a Țărilor Române, realizată de către domnitorul Mihai Viteazul, cu trimitere la monumentul de la Guruslău, operă a maestrului Victor Gaga, care își avea originile în satul Pria, comuna Cizer, unde a și copilărit.

O altă mare figură a istoriei noastre naționale, care a avut legături cu Sălajul și în mod direct cu Cizerul a fost martirul Horea. Prin intermediul unor articole de presă, literatură și poezie, autorul volumului îl readuce în actualitate.

Primei mari conflagrații mondiale și momentului astral al românilor – anul 1918, îi este dedicat următorul capitol. Autorul redă o serie de articole științifice, însemnări ale participanților la Adunarea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, publicate în special de către istori-

cul Paul Abrudan, în Acta Mvsei Porolissensis”, revista Muzeului Județean de Istorie și Artă-Zalău. Emoționantă rămâne pentru istorie relatarea vrednicului înaintaș din Pria, Nicolae Fărcaș, care s-a deplasat special până la Cluj, cu misiunea de a aduce un steag tricolor, pe care l-a ascuns sub suman, pentru a nu fi confiscat de către autoritățile maghiare.

Sub vremuri fiind, la numai 20 de ani de la Marea Unire, norii negrii s-au adunat din nou asupra noastră. O nouă jertfă dată de poporul român și de cizereni. Paul Abrudan a surprins epoca, prin mărturiile veteranilor de război, dar și Petru Fodoca, fost cantor în Cizer, care ne oferă o imagine a epocii prin versuri de război.

Inițiativa domnului învățător Petru Galiș ni se pare una lăudabilă, iar nouă nu ne rămâne decât să spunem: „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris!” Totodată, îi urăm domnului Galiș, un sincer *La mulți ani cu sănătate!*

*Prefață la volumul „Cizerul eroic”, autor Petru Galiș, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2019.

Petru Galiș, Cizer – 800 (1219-2019)

Editura Caiete Silvane, Colecția „Monografii”, Zalău, 2019

„Apariția acestei cărți este un prilej de bucurie, cu atât mai mult, cu cât această lucrare, *Cizer – 800 (1219-2019)*, vine să completeze imaginea unui «loc» în timp. Monografiile reprezintă popasul necesar în istoria și trăirea vie a oamenilor și locurilor. De cele mai multe ori, ele rămân, arbitrar, singurele lucrări care relevă identitatea locurilor și oamenilor prin timp.

Chiar dacă neobositul dascăl, învățătorul cizerean, Petru Galiș, a contribuit nu numai emoțional la propășirea satului Cizer, ci și prin diversele articole în presă sau prin prima sa lucrare: *Veronica din Sălaj*, a simțit nevoia să mai spună și altora cum a evoluat Cizerul în cei 800 de ani de la atestarea documentară. Cu trecerea timpului s-a așternut praful și uitarea peste unele înscrisuri. Autorul acestei lucrări a considerat că încă nu s-au valorificat toate aspectele evoluției localității, iar unele aprecieri și date sunt depășite, nefiind actualizate cu datele înscrise în noile documente care au apărut ulterior.

Cum ar fi putut mai bine să pună în circulație noi aspecte despre acest areal din partea de sud-vest a județului Sălaj, dacă nu

printr-o nouă carte care să adauge alte «file de monografie», după cea din anul 2009, scrisă cu ocazia aniversării a 790 de ani de atestare documentară a localității” (*Ioan Abrudan*).

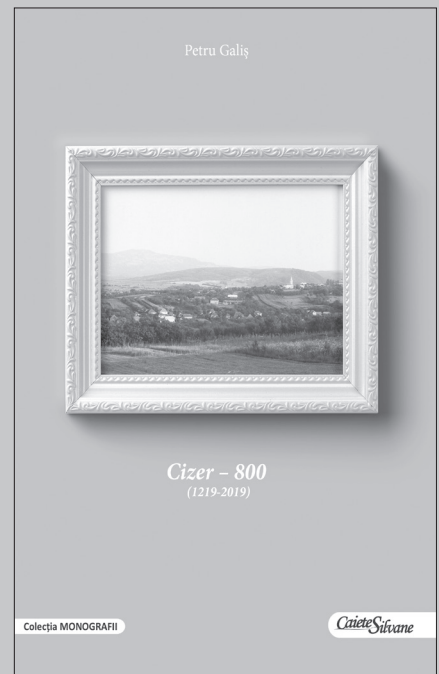
Petru Galiș s-a născut la 10 septembrie 1949, în localitatea Cizer, județul Sălaj, fiind al doilea dintre cei zece copii (șapte fete și trei băieți) ai familiei Teodor și Ana Galiș.

Școala elementară a făcut-o în satul natal, după care Liceul Pedagogic la Cluj-Napoca, pe care l-a absolvit în anul 1968. A fost învățător titular la Școala Gimnazială „Horea” din Cizer până în anul 2012.

În 1982 și-a luat gradul didactic I. A îndeplinit diferite funcții: între 1989-1992 a fost primar al comunei Cizer, după care consilier local, președinte al comisiei pentru cultură. În cadrul învățământului a activat și ca metodist al Inspectoratului Școlar Județean Sălaj, formator, responsabil de cerc pedagogic.

A publicat în presa locală diferite articole pe teme profesionale și de istorie locală.

A publicat următoarele cărți: *Veronica din Sălaj – o poetă uitată* (coautor), Ed. Caiete Silvane,

Zalău, 2001, reeditată în anul 2012; Școală veche-n sat străvechi (monografia școlii), Ed. Școala Noastră, Zalău, 2007, reeditată în anul 2017; *Cizer – 790 (file de monografie)*, Ed. Școala Noastră, Zalău, 2009; *Jubileu la Măgura Priei – Măsuriș – 50*, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2016; *Cizerul eroic*, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2019.

Lansarea volumului *Cizer – 800 (1219-2019)* a avut loc în 8 septembrie 2019, ora 14, în curtea Școlii Gimnaziale „Horea” din Cizer.

Peste tot, urme de poezie

Emilia POENARU MOLDOVAN

Cel mai recent volum de versuri, „Cu orașul meu se întâmplă ceva ciudat” (Editura Ex Ponto, Constanța, 2019) este a doua carte de poezii a Mihaelei Meravei din acest an, prima fiind „Prezumția de fericire”, asupra căreia ne-am aplecat de curând spre descifrare și aducere în atenția cititorilor.

Continuând așadar incursiunea în „teritoriul” poetic al autoarei, s-ar putea crea impresia că e mult mai simplu acum, că odată găsită cheia de interpretare a poeziei Mihaelei Meravei, merge la fel de ușor ca o melodie căreia deja îi știi notele. Or, nu e atât de la îndemână. Actul singular al creației poetice implică prezentarea vie a unei viziuni asupra lumii și activarea ei. Aceasta nu este altceva decât o viziune personală asupra lucrurilor, adaptată la unitatea emoțională a momentului. Tocmai această unitate emoțională s-a schimbat în cartea de față, antrenând o forță expresivă nouă, un nou ritm, o nouă organizare estetică a cuvintelor și energiilor.

Poeta se mișcă mult mai în largul ei în versurile acestei cărți, nu se mai vede vâlvația nimicitoare a unor sentimente, aceasta s-a stins și a rămas doar jarul. Cel mai bun lucru pe care îl poate face un observator al creației poetei – și asta intenționăm să facem – este să ațâțe acest joc al plăcerii obiectivate în poezie, făcând să încolțească flacăra care arde de dorința de a arde și mai tare (ca să parafrazăm definiția poetului mistic San Juan de la Cruz dată iubirii: *flacăra ce arde cu pofta de a arde și mai tare*). Poemul cu care începe volumul are versurile finale ce ilustrează perfect spusele de mai sus: „soarele la apus o portocală uriașă din care mușcă orașul/ reflectat în moneda de argint/ căzută din buzunarul orb al poetului/ și eu... așteptând la rând precum ultima zi din scriptură/ iubirea” (*soarele la apus o portocală uriașă din care mușcă orașul*).

Acest oraș al poetei cu care „se întâmplă ceva ciudat”, fără a fi situat într-o geografie concretă, poartă totuși rădăcini adânci din *Tristele* lui

Ovidiu: „plouă de ceva timp cu aripi de păsări/ din scheletul lor răsar/ la fiecare treizeci de minute de cenușă/ poeți orfani//...// de cealaltă parte a pământului/ un oraș șchioapătă/ din lipsa poeziei” (*cu orașul meu se întâmplă ceva ciudat*).

Orașul – locul de întâlnire al poeziei cu toate avatarurile poetei – poate fi un mausoleu: „undeva poetul răpus de-un vis modela din cuvinte/ oameni/ așezându-i la rând ca pe soldații de teracotă/ din Mausoleul Shi Huang/ peste tot urme de poezie săbii de lumină/ infern și sublim” (*când vei începe să visezi atunci vei scrie poezie*); sau o arcă: „înlăuntrul meu locuiesc/ câteva perechi de suflete/ sufletul ierbiu cu sufletul antilopei/ al timpului cu al omului cu masca de fier/ sufletul dorului cu sufletul lui Dumnezeu” (*arca lui Noe reinterpretată*); un lan: „știu că noaptea asta nu o să dorm/ nu ar fi prima oară când aș umbla somnambulă/ prin lanul de poezii/ ca mine o grămadă de visători” (*nu ar fi prima oară*); sau o colivie: „iau poezia în mâini neîmpărțită pare o colivie/ cu gânduri oarbe/ îmi tai inima adânc/ adânc... până când din ea curg păsări/ apoi oameni cu o singură religie/ poezia” (*tendințe*).

Mult mai temerară decât în celelalte volume, Mihaela Meravei ia în stăpânire, fără încrâncenare, doar cu o bucurie estetică neștirbită și o dorință de contopire în întreg, Universul însuși și chiar pe Dumnezeu: „sunt legată de tine cu inele de energie/ închid în cercul Universului inima mea/ nu-mi mai aparțin/ niciun muritor nu mă vede.../ numai Dumnezeu când coboară zilnic între noi/ să-și îmbrățișeze întregul” (*și tu știi...*). Bucuria poetei este reluată de către cititor, care și-o însușește, înobilându-și astfel sufletul.

„Le style c’est l’homme”, stilul este omul însuși după spusele naturalistului francez Buffon și nici că se putea o mai bună caracterizare pentru poeta și omul Mihaela Meravei. După căutări și căi de inițiere, prin tot ceea ce a scris, a ajuns la o treaptă superioară de evoluție, asupra căre-

ia planează și se răsfață înainte de a pași cu hotărâre în însăși esența poeziei: „sunt cuprinsă de vraja râului de smarald ce picură/ din adn-ul poeziei/ un fel de esență rară prin cele mai intime celule ale mele” (*miros tot mai pregnant a fericire*).

Puncte dintr-o geografie concretă sunt transformate în borne lirice (Obi, Amazonul, Iordanul, Golgota, Nilul, Pontul Euxin, Portul Tomis, Valea Regilor, Carpații de Curbură, Pădurea Letea, Pont des Arts etc.), iar nume de rezonanță din mitologie sau din viața reală (Ariadna, Lethe, Moise sau Hitchcock, Eliade, Kusturica, Gauguin, Van Gogh etc.) sunt tot atâtea repere din canavaua lumii create de poetă, o lume care degajă o lumină extraordinară și o căldură însuflețitoare.

Mihaela Meravei pare să fi atins acea perfecțiune, dincolo de care va trebui să se reinventeze pentru a aduce ceva nou. Nu ne temem însă că nu va continua, pentru că energia clocoțitoare pe care o degajă eul său liric își va găsi o cale nouă, va fi în măsură să scormonească din nou jarul pentru descoperirea bucuriei de a crea, așa cum promite în poezia *ab initio*: „râul de litere îți clătește conștiința/ în mine cuvintele se prăvălesc/ tu te uiți în oglindă și-ți surâzi/ în timp ce eu îți caut gustul pe tivul ultimei poezii/ mâine o vom lua probabil de la capăt”.

Victor Constantin Măruțoiu

Poem cu greieri

greierele a revenit
 în casa bunicilor
 sfios
 a săltat pe hol
 m-a privit
 precum altădată
 am îngenuncheat
 pentru a-l lua
 în palme
 dintr-o încercare
 mi-a sărit pe umărul stâng
 ochii săi
 căutau
 mireasma
 timpurilor apuse

Respirația lunii

prin toate se cern
 cuvinte
 ca-ntr-o mare
 a timpului
 întors la sevă
 și cerul e mai singur decât noi
 în seara dintre două secunde
 respirația lunii
 o simțim
 arzând monolitic
 adânc
 tremurător
 precum șoaptele celor ce ne sunt
 umbre –
angelus
 ale unui timp renăscut

Pergament

mal după mal
 se adună
 în literele scrise
 pe vechiul pergament
 stropii de apă
 rubinii
 ca și cerneala din călimara

tânărului preot
 din schitul cel bătrân

strigăt după strigăt
 se cern tăcerile
 celor ce nu mai pot urmări
 mesagerul dintre solstiții
 ca pe o pasăre
 din timpul în care ne căutam privirile
 printre stejarii
 din Nord

val după val
 se pierd pașii
 în uitarea
 dintre silabe

Copilăria din Vest

se întindeau fântâni
 între umbrele noastre
 rodite de la un meridian
 la alt meridian
 precum într-o rugăciune
 rostită la fereastra
 schitului din visul cu egrete
 și îngeri din seri
 adumbrite
 pelerinul sapă galerii
 în cuvinte și rouă
 ca o plămadă
 a celor ce sunt
 în amintirile noastre
 ființe vii
 ale unui timp
 al copilăriei
 din Vest

Emma Mihăescu

dormi liniștit lasă stelele să doarmă și ele
să mai rămână o noapte
umbrele palide ale pistruilor tăi
dormi liniștit nu știe nimeni

și cred că te pot trezi
dar nu să lipesc iarăși carnea lumii
din care-am tăiat fără milă
întii căutându-te și-apoi
să nu te mai gălesc

dormi liniștit lasă pădurile
să mai rămână o noapte
desene făcute de copii
după modelul genelor tale
oamenii nu știu nimic
oamenii te cred dintre oameni

și cred c-aș putea să mai merg
– nici nu pare c-am murit de două ori –
să continui să vorbesc să țip
– vocea mea oricum nu știe nimic –
dar nu să te iert
tu ți-ai făcut casa aici
în mijlocul urii mele
și cum să pot oare să te las pe străzi

uneori copiii se gîndesc cu drag la mine
alteori le bîntui prin vise
e și normal nu există nimic
să fie doar bun ori doar rău
sînt clipa ce ți se-nfîge-n inimă
oricînd vrei să-ți aduci aminte
clipa aia pe care n-o cunoști
și habar n-ai de-ai trăit-o tu sau –

dar totul e bine nimeni nu știe
o mai vedea vreun om dincolo de pleoape
se-ntîmplă multe dar nu cred

acum mi-e teamă să ies afară
acum în mijlocul toamnei
mă-ncui în casă pun toată mobila-n ușă
îmi ard cărțile nu mai am de mîncare
îmi distrug mobilul tai firul de la internet
nu-mi mai rămîne decît așteptarea
mă uit la floarea roșie din fața blocului
la vecinul care a ieșit în tricou să cumpere apă
mă uit la știri văd traficul de la opt dimineața
aud cîinii jucîndu-se și mi-e atît de teamă
căci nu credeam că s-a născut pe lume omul
ce-o să trezească-n mine gerul

ațipesc liniștit cu pielea durîndu-mă încă
liniștit în casa mea la marginea pădurii

roșu e cerul roșii-mi sînt florile
roșii venele cerneala vînatăile
am ras de pe lume o culoare întregă
doar să mă mint că n-am privit nicicînd în ochii tăi

nimic nu sparge liniștea asta
caldă ca ziua-n care-n mijlocul străzii
m-ai strîns brusc de mîină
mașinile șopteau în jurul nostru
și ochii tăi urlau *nu mai plecăm de-aicea*

bați la ușă tresar
știi că ești tu doar tu nu știi unde-am ajuns
m-am îmbrăcat în cîrpe-mi spui
îmi pun cenușă-n cap îmi spui
și te întreb de ce-ai venit chiar azi
cînd ți-am ars lemn cu lemn la mine-n gînd
toate bisericile

Silvia Bodea Sălăjan

(Fugit irreparabile tempus)

Încet încet fugim așa din toate
Spre locul fără timp și fără vești
Rămâne ceara trupurilor noastre
Uitată într-o carte de povești

Și când eram stăpânii unei clipe
Efemeride-n cuburi de cetate
Credeam c-am dobândit darul de nuntă
Din ochi nestins peste eternitate

Și dacă din iubire ne-am prins ramuri
Pe creștetele altor semne când
Intensitatea se sporea pe sine
Dar tot se risipea mult prea curând

Acum am învățat că depărtarea
Și ora ce-a trecut n-a fost a mea
Am învățat că pot conjuga timpul
Dar niciodată verbul a avea

Umbră sunt doar steaua ce apune
Ce iar se risipește chiar de știu
Că niciodată nu-și cunoaște rostul
Că-ntotdeauna este prea târziu

Într-o bună zi

într-o bună zi
sau poate într-o noapte
la poarta zidirilor lumii
va veni un om cu toiagul lui Moise
și va cere intrarea-n cetate

va ridica talerul spre jertfa
de pe crucea răscumpărării
și-apoi va coborî peste Golgota durerii
trădările lumilor toate
după care
va așeza o prăpastie mult mai mare
între viață și moarte

într-o bună zi
va da copiilor bucuria luminii
în ramuri de măslini
apoi va dăruia candelile și ulei
pentru că

doar ei sunt cei ce pot
să pună la picioarele Lui smirna
păstrată-n seiful iubirii
și tămâia gândurilor
nevinovate

Tăceri

Ce cruntă poate fi tăcerea
Ce dureroasă-i calea sa
Din taina tainelor durerea
Pune pecetea pe umbra ta
Am vrut să uit că depărtarea
Din timpul meu fără de tine
E doar o floare veștejită
Pe idealuri clandestine
Dar neuitarea nu mă lasă
Să șterg din urmă ce-a fost ieri
Când doar nesomnu-atâtor nopți
Pune pe suflet noi poveri

Oglinzi (părinților mei)

...Și niciodată sărbătorile n-au mai fost la fel...

Din nou e-o sărbătoare fără voi
Din nou nu știu cum aș putea să spun
De ce când curge bucuria-n toate
Voi sunteți doar o poză-ntr-un album

Privesc în urma ce păstrează clipa
Într-o oglindă tănuită-n dor
Și din paharul vostru vinul rece
Înalță arc viclean de vânător

Râdeți că soarta vă privește drept
Și viața clocotea în voi cascadă
Vă simțeați ocrotiți de îngeri poate
Crezând că steaua voastră n-o să cadă

Dar zâmbetul se stinge acum departe
Ecoul moare prin păduri pustii
În nopțile când ninge la fereastră
Vă mai aștept crezând că veți veni

Oglinza însă v-a rătăcit chipul
Și din clopotul vremii-a curs nisipul

Teodor Dume

Față în față cu mine

azi stau față în față cu mine
 pentru a-mi putea da seama
 cât sunt adevăr
 cât minciună și
 cât sunt eu
 ceea ce înseamnă
 că fac parte din lumea
 lucrurilor ce încă respiră

azi voi învăța cât
 să dau vieții
 cât morții și cât să
 las lui Dumnezeu
 apoi
 mai am de făcut
 un singur drum
 unul singur

poarta o voi lăsa întredeschisă
 să intre toți rătăciții pământului
 și când moartea
 mă va căuta pe acasă
 eu
 voi fi departe
 departe
 departe...

Între mine și cer e o umbră

nici nu știu dacă numele meu e **teodor dume**
 și dacă stăpânul celui însemnat de Dumnezeu e
 moartea într-un capăt și viața în celălalt

uneori prins între cele două liniști
 îmi lipesc urechea de marginea pământului
 și vorbesc cu tata în prezența căruia
 am învățat să iubesc să sufăr
 și să aprind prima lumânare
 țin minte cum am sărutat-o pe mama
 și m-am rugat lui Dumnezeu
 să se joace cu mine
 eram devorat de frică și de
 întunericul decupat
 din veșmintele lui tata

prins în acest sentiment ciudat
 am ucis o lacrimă
 am strigat și
 moartea s-a zgâit la mine
 ca la o pradă

nici nu știu dacă sunt fericit sau trist
 știu doar că nu-mi aparțin
 am privirile amputate și oscilez
 între cer și o umbră leneșă

aș putea să mă prefac într-un băiat care iubea
 sau într-o altă prezență în care numele
 nici că ar conta
 numai că
 între mine și cer există o legătură
 care definește viața și moartea

și totul sfârșește cu un alt anotimp

Tristeți târzii

iubesc femeile triste

iubesc-ul acesta are ceva comun cu
 toți oamenii pe care i-am iubit o singură dată
 așa cum iubești prima ploaie prima zăpadă
 prima dragoste făcută la capăt de linie un capăt
 uneori interminabil cu multe secrete și arome de
 parfum

oricum nu mai contează

cândva respiram unul din celălalt și visam
 un șir lung de copii
 dar poate că
 lumea asta
 n-a fost decât în
 amintirea unui chip

respir acum din mine puțin câte puțin și
 urmăresc urmele tale neatinsse de umbră
 și din când în când mă uit
 la tot ce-a mai rămas –
 un anotimp ploios cu mult frig

voi înnopta în el strigându-te

Teodor Sărăcuț-Comănescu

vara se-neacă-n
vipia șfichiuri pe trup –
iubire oarbă

turmele de oi
coborând de la munte –
cerul înstelat

trenul cu fugari
în avans spre zariște –
motocicletă

plug tăind brazde
în lung și-n lat pe ogor –
soldatul de rond

fecioarele trec
prin apa Iordanului –
ou cu bănuț

o mocăniță găfâie:
te duc – te aduc... –
drum spre munte

cinteza cântă
crengile clipocesc clar
clipita

păsări gureșe
vin din țările calde –
copilărie

te trezești mereu
în a fi sau a nu fi –
filosofie

cântece de dor
prin vremuri cu lerui-ler –
suflet de român

mama și tata
în carul cu boi urcând –
vremuri apuse

în goană mereu
lumi după lumi vin și trec –
acceleratul

asinul urcă
dealul cu sacii-n spinare –
vârsta a doua

cocorii în stol
se îndreaptă spre apus –
sfârșit de război

nisipul tăcut
se-nvârte în clepsidră –
constructori de bloc

triluri de păsări
prin copacii înverziți –
ogorul proaspăt

zdreanță de zdreanță
nicicând nu se va ține
la omul sărac

vântul iar suflă
cenușa din vatră –
omul prea sărac

trec fete pe drum
cu cireșe la urechi –
feciori la război

linii și umbre
din plaivasul meu moale –
drumul spre tine

Reeditări filmice (XXIII)

Ioan-Pavel AZAP

O făclie de Paște (1)

La nivelul libertății, mai degrabă a distanțării față de modelul inițial inspirator, doar *Maria Mirabela*, filmul lui Ion Popescu Gopo din 1981, pretinsă, de către regizorul însuși, adaptare cinematografică a basmului *Fata babei și fata moșneagului* de Ion Creangă, poate concura *Leiba Zibal*, inspirat de nuvela *O făclie de Paște* de I.L. Caragiale. Filmul a avut un destin sinuos, dar și norocos, având în vedere că o copie, posibil integral, se păstrează la Arhiva Națională de Filme. Filmul este produs de Societatea „Soremar-Film”, inițial regia fiindu-i încredințată lui Ion Niculescu-Brună [1], care abandonează postura rămânând doar interpret, regia (și, conform genericului, și scenariul) asumându-și-o A. Ștefănescu, inginer cu veleități de autor, directorul casei producătoare. În *Amintirile* sale, Jean Mihail susține că filmul nu a fost terminat niciodată și, drept urmare, nici nu a fost difuzat (v. Jean Mihail, *Filmul românesc de altădată*, Ed. Meridiane, București, 1967), dar Ion I. Cantacuzino îl contrazice argumentat: „În martie 1931 filmul este anunțat la Cetatea Albă. O mențiune memorialistică [Dr. Gh. Brătescu – n.n.] atestă prezentarea lui la Vălenii de Munte. Este deci cert că filmul a rulat, dar probabil mai mult în provincie, și fără un relief deosebit. În presa bucureșteană nu există atestările unei premiere la un cinematograf central” [2].

Să ne oprim câteva momente asupra realizării cinematografice. Exceptând numele personajelor – Leiba Zibal, Gheorghe și Sura, nevasta lui Leiba – putem spune, dacă suntem îngăduitori, că filmul păstrează din terifianta nuvelă a lui Caragiale esența conflictului Leiba-Gheorghe, dar atribuindu-i-se o cu totul altă cauză. Filmul debutează cu o noapte de Înviere. Leiba, copil, se îndrăgostește de Maria, o fetiță creștină. Drept urmare, e „hărțuit” de băieții *goi* și, neplauzibil, totuși, alungat – la zece ani! – de acasă de tatăl habotnic. Sensul vieții lui este acela de a se îmbogăți și a o cucerii astfel pe Maria. Dar, până atunci, se căsătorește cu Sura, ia un han în arendă – pretext pentru cineastul de ocazie A. Ștefănescu de a declanșa conflictul cu Gheorghe, argat la han și „concediat” de Leiba Zibal. Ajuns în București, Gheorghe intră vizitativ la casa Mariei, de care se îndrăgostește ș.a.m.d. Leiba Zibal, ajuns bancher, îi face curte asiduă Mariei, care însă îl respinge, filmul încheindu-se cu o scenă idilică între Maria și un oarecare amoretz din lumea bună. Înainte de asta, Gheorghe este cel care îi arde mâna lui Zibal,

dar, auzind clopotele de Paști, într-o simetrie cu începutul filmului, îl eliberează și începe a se închina. Pelicula nu este lipsită de oarece virtuți, dar copia ce s-a păstrat pare a fi una de lucru – sunt secvențe care se repetă, iar, la un moment dat, narațiunea își pierde coerența.

Filmul nu a stârnit ecouri în presa vremii, cu excepția unei note din „Adevărul literar” (28 decembrie 1930 [3]), ce precede ieșirea pe ecrane: „Fotografii din viitorul film românesc *Leiba Zibal* s-au pus prin vitrine [...]. Sunt scene cu lumea bună, în nelipsitul decor de lux și fast al filmelor de succes. Ne îngrozim de ceea ce va fi clădit peste nuvela definitivă a lui Caragiale periculoasa fantezie cu bune intenții a regizorului [...]. Mai mult ca de orice ne temem de surpriza unui *Leiba Zibal* la ieșirea din ospiciu, creștinându-se într-o sonoră slujbă religioasă la catedrala capitalei de județ, unde prin efectul de lumânări și fum de tămâie să distingem un Gheorghe Argatul, cumițit și bine îmbrăcat, trecând timid proteza de cauciuc a mâinii arse pe după talia unei viitoare logodnice”. Deși „aprioric”, sarcasmul anonimului reporter este în bună parte îndreptățit, mai ales că scrie „la cald”, în proximitatea evenimentului, zvonistica fiindu-i, probabil, nefavorabilă filmului încă din timpul turnajului. Dar, din perspectiva detașării pe care o conferă distanțarea în timp, ni se pare mai potrivită concluzia lui Ion I. Cantacuzino: „Întreaga structură psihologică a personajelor era [...] modificată față de opera caragialiană, elementele de înfruntare socială trecând pe primul plan. Acestui fapt i se datorează și singurul avantaj al filmului, acela de a fi păstrat în câteva înfățișări ale Bucureștiului vremii, notabile caractere de document istoric” [4].

Asupra nuvelei lui I.L. Caragiale va reveni regizorul Radu Gabrea, în timpul exilului său german, prin *Fürchte dich nicht, Jakob!* / Nu te teme, Iacob! (1981), despre care vom vorbi în numărul viitor al revistei.

[1] Ion Niculescu-Brună (1902-?), actor de teatru și film, regizor de film. A jucat în *Păcat* (Jean Mihail, 1924), *Năbădăile Cleopatrei* (Ion Șahighian, 1925), *Leiba Zibal* și *Fum* (1931, și regizor). A regizat *Eroina de la Jiu / Ecaterina Teodoroiu* (1931). Este coregizor la *Fum* (1931), alături de Ștefan Nagy și la *Drumul iertării* (1927), alături de Fernand Gabriel Roșca.

[2] Ion I. Cantacuzino, *Producția cinematografică din România. Filmografie adnotată, 1930-1948. II/2. Filmul de ficțiune*, Ed. „alo, București!”, București, 1998, p. 23.

[3] Idem, p. 23.

[4] Ibidem, p. 22.

Filmografiile Simonei

Another forever (2016)

Simona ARDELEAN

Gen: dramă

Durată: 72 de minute

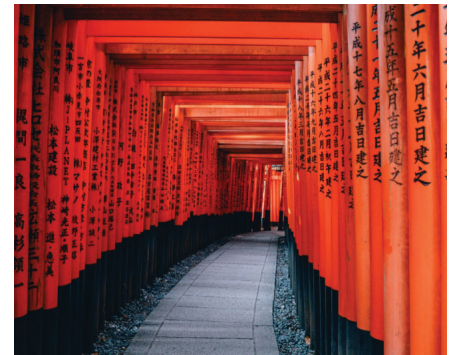
Regizor și producător: Juan Zapata

Scenariști: Juan Zapata/ Daniela Escobar

Nominalizări și premii: Award of Merit (Accolade Competition, 2016), Bronze Precolumbian Circle (Festivalul de film de la Bogota, 2016), Cea mai bună cinegrafie (Festivalul internațional Hoboken, 2017), LAIFF August Award (Premiile Festivalului de film independent de la Los Angeles, 2016), nominalizat la Premiul Juriului (Trieste Festival of Latin-American Cinema, 2017)

Un detaliu inedit despre filmul *Another forever* regizat de Juan Zapata este că a fost filmat în șapte țări: SUA, Olanda, Austria, Germania, Brazilia, Spania și Columbia. Nevoia aceasta de permanentă schimbare a decorului are aceeași funcție a tonurilor de culoare într-un tablou. Trecerea de la un peisaj la altul, de la o stare de spirit la alta nu se face subit. Întreg filmul este un șir de tușe de penel care compun, nuanțat, nu numai portretul unei femei, ci și modul în care, sub ochii privitorilor acest portret devine fluid. Sau dacă preferați o altă comparație, atunci filmul seamănă cu templul Fushimi Inari din Kyoto, Japonia, care e celebru pentru seria aparent nesfârșită de cadre, de porți torii, care conduc pașii pelerinilor și turiștilor ca într-o cascadă roșie spre un munte sacru. Spre aceeași analogie trimit atât citatul inițial din Freud (*On transience*, 1916) care vorbește despre efemeritatea florii, dar și despre faptul că farmecul ei nu e dat de durata existenței sale, cât și tabloul lui Dali din 1925, *Fata la fereastră* care înfățișează o tânără întoarsă cu spatele către un privitor anonim, o fată care privește prin

fereastra deschisă către o mare. Cel care privește tabloul în rama sa e condus spre rama secundă dată de metafora ferestrei de care privirea se eliberează în drumul ei ghidat spre deschiderea marină. John (Marlon Moreno) e fascinat de acest tablou pe care-l atârnă pe un perete din proximitatea unei ferestre în noua sa casă pe care o împarte cu soția sa, Alice (Daniela Escobar). John e fotograf și perspectiva fotografică a celui care privește din spatele aparatului, printr-o lentilă afectivă se va regăsi pe tot parcursul filmului ale cărui teme sunt călătoria, singurătatea, prietenia, moartea și iubirea. Subiectul filmului e dat de dispariția sa prematură și de încercarea soției sale de a face față acestei noi realități. Ea însăși medic va trebui să găsească puterea de a se vindeca. De altfel, începutul filmului prezintă scena unui cimitir din care o femeie o sună pe Alice pentru a o asigura de suportul ei emoțional. Prietena spune toate cuvintele potrivite: că știe că-i este greu, că-i este alături, dar aceste cuvinte nu ajung încă la inima pietrificată de durere a protagonistei. Ea trăiește din flash-backuri, din priviri îndărăt, reconstituindu-și povestea cu fiecare detaliu care-i amintește de defunctul său soț. De aceea, planurile alternează mereu: casa proaspăt cumpărată și goală e urmată de o secvență cu aceeași casă mobilată, în care găsim o masă de lemn masiv cu intarsii, întocmai ca fragmentele de puzzle ale sufletului său. Fără îndoială că povestea lor de dragoste este una frumoasă, vibrantă și caldă și tocmai această naturalețe cu care interpretează cei doi actori, în pofida ritmului lent pe care unii îl vor reproșa, transcende dincolo de ecran. Cred că frumusețea acestui film rezidă tocmai în emoția pe care o putem identifica în situații de viață similare. Cu toții am pierdut cel

puțin un om drag. Cum facem față pierderii? Cum ne reinventăm și cum o luăm de la capăt? Și dacă am reușit să mergem mai departe, cum ne asigurăm că nu pierdem nimic din ce a fost?

Prim-planurile Danielei Escobar transmit mai mult decât epuizantele dialoguri din filmele lacrimogene de gen. E o suferință demnă, dar melancolică, o depresie cu care luptă pornind într-o călătorie spre prietena sa, pentru că apropierea de ceilalți poate să fie un catalizator eficient, deși are oroare de avioane. Schimbă diverse mijloace de transport: trenuri, mașini, biciclete și în disperarea de a găsi o anumită bicicletă neagră regăsim determinarea necesară parcurgerii până la capăt a acestui drum. Întâlnirea cu fotograficul din tren, ploaia care nu pare s-o deranjeze, frigul, pălăria pufoasă sub care se ascunde, vorbele blânde ale domnului Wim, ospătarul, sunt părți simbolice din vindecarea sa. Melodiile de fundal ale filmului *A dream can't be a lie* a lui Jon Kahn sau *I tried so hard to go back to sleep*, Galyax, adaugă o tușă suplimentară acestei pelicule bogate în imagini spectaculoase, pentru care este responsabil directorul de imagine, dar și în cadre intime, apropiate, aparent nenecesare în proza filmului. Titlul, în varianta românească, *Un nou „pentru totdeauna”* este interpretabil și la interpretarea acestuia vă invit, după vizionarea filmului.

Ana Popovic – Live in Brezoi

Daniel MUREȘAN

Vara aceasta a fost una plină de concerte, de trăiri frumoase cu oameni plini de talent și inspirație. A fost jazz și blues, spiritualitate și geografie, totul pentru a fi martorul unui moment magic.

Magia a început la Cluj, la *Jazz in the Park*, unde Marcus Miller a făcut un show de zile mari. Clujenii au parte, de câțiva ani, de un festival incredibil. Și totul gratuit pentru public! După 1990, la Cluj jazz-ul a intrat într-un con de umbră, datorită unor primari ce numai prieteni cu cultura de calitate nu erau. Încet, încet genul prinde, iar clujenii redescoperă jazz-ul. Același lucru îl face Daniel Săuca, la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj din Zalău, prin superbe seri de jazz organizate. Roadele se vor culege mai târziu, dar important e că s-a demarat un proiect frumos. În România, jazz-ul n-a fost niciodată o prioritate în educație, era considerat un moft cosmopolit. Din fericire, lucrurile se schimbă, sunt tot mai multe festivaluri în țară, publicul începe să guste muzica bună.

Dar concertul acestei veri a fost la Brezoi, un orașel care și-a dublat numărul de locuitori în perioada festivalului. Așadar am luat drumul Oltului, numit de romani *Limes Alutanus* în marșul lor spre Sarmizegetusa. Sate pitorești în largiturile de râu, o priveliște tihnită până la defileu, unde trudirea Oltului învoldurează apele într-un clocot de curcubeie sonore. În parcul orașului, unde era festivalul, norii s-au risipit ca prin minune, prefigurându-se o seară și o noapte pline de albume sufletești, marca Ana Popovic. Lumea din parc crea o atmosferă de blues britanic, totul mustind a bun-simț și decență. Americanca de origine sârbă vine de la școala modernă de blues din Memphis, având o trupă cu tonuri de fuzz și bassuri înfiorătoare, cu tobe puternice și chitare strălucitoare. Încă o dată, Ana a demonstrat că este una dintre cele mai în vogă prezențe feminine din bluesul mondial. Sound-ul său este un amestec inovator de rock, pop, funk, soul și jazz, toate acestea ancorate într-o fundație solidă de blues modern. O chitaristă desăvârșită ce poate ține publicul cu gura căscată la solo-urile ei amețitoare sau poate crea un dans sălbatic pe ritmurile fulminante. Pe măsură ce întunericul își intra în drepturi, trupa Anei a dat în clocot, erau un fel de Hendrix moderni ce practicau un dans sălbatic.

La Brezoi am simțit muzica pentru minte, dar și

pentru trup și pentru oamenii de lângă mine. Mi se părea că acolo era cea mai cultă ocultă muzicală pe care am văzut-o în ultimii ani. Am redescoperit nevoia de a asculta blues, de a fi aproape de muzică și natură.

Discografie Ana Popovic:

- Hometown (1998)
- Hush! (2001)
- Comfort to the Soul (2003)
- Ana! Live in Amsterdam (2005)
- Still Making History (2007)
- Blind for Love (2009)
- An evening at Trasimeno Lake (2010)
- Unconditional (2011)
- Can You Stand the Heat (2013)
- Blue Room (2015)
- Trilogy (2016)
- Like It on Top (2018)

„Marie, Măicuță Sfântă, primește-i pe cei ce-ți cântă” – concert coral

Ioan CHEZAN

Coriștii de la toate bisericile merită grațitudinea și admirația noastră, pentru strădania și dăruirea lor și pentru că ne înobilează viața, mai ales în aceste vremuri atât de agitate.

Marți, 13 august 2019, ora 19, a avut loc la Biserica „Adormirea Maicii Domnului” concertul coral „Marie, Măicuță Sfântă, primește-i pe cei ce-ți cântă”, ediția a IV-a, organizată de Parohia mai sus amintită și formația corală „Bunavestire”. Corul „Bunavestire”, ctitorie a părintelui Ionel Pop, la a cărei temelie am avut plăcerea să contribuim și eu, a susținut prima liturghie în martie 1996, sub bagheta vrednicului profesor dirijor Eugen Pînzar. Din cor fac parte enoriași cu reale aptitudini muzicale. Formația a avut un traseu valoric ascendent, datorită calităților muzicale ale coriștilor și profesionalismului dirijorului. Pregătirea, prin repetiții săptămânale, a contribuit, de asemenea, la fortificarea artistică a formației. M-am bucurat să regăsesc în acest cor, ca de altfel în toate corurile din Sălaj, foști elevi sau coriști din rândul profesorilor și altor categorii sociale iubitoare de frumos. Corul „Bunavestire” are o contribuție deosebită la potențarea serviciului divin din catedrală și la mediatizarea acestuia în rândul credincioșilor, care din varii motive nu pot participa la biserică, fiind transmis în direct o perioadă de timp la televiziunea locală. Din anul 2013, „Bunavestire” are un nou dirijor care reușește să mențină formația la cote valorice ridicate.

Concertul de cântece mariane a avut ca invitați corul „Lumină Lină” al Catedralei Episcopale

„Sfânta Vinere”, recitatoarea Angela Mihalca, soliștii: Sergiu Chirilă, Valeria Suciu și Alexandra Iacob, precum și un grup de copii coordonați de către Pr. dir. Călin Mateiu de la Liceul Tehnologic „Liviu Rebreanu”, Hida.

Corul „Bunavestire” a deschis concertul și a interpretat un număr impresionant de priceșne. Cântarea îngrijită, acordajul fin, nuanțarea justă au impresionat numerosul public prezent la concert, acesta răsplătindu-i cu aplauze generoase. Copiii dirijorului, Matei și Tudor au impresionat până la lacrimi credincioșii prezenți interpretând priceșna „La tine vin, măicuță”.

Corul „Lumină Lină”, într-o formulă restrânsă (de vacanță) a reușit să transmită publicului trăiri de înalte satisfacții artistice, printr-o interpretare îngrijită, calități vocale bine cultivate, tempouri corect susținute, prospețime

și acuratețe. Dirijorul Ciprian Ghiurco reușește să impresioneze auditoriul prin prestații artistice de calitate.

Prezența în concert a copiilor de la Hida a contribuit la rotunjirea benefică a frumoasei manifestări. Toți artiștii au fost primiți cu căldură de publicul spectator, acesta cântând în surdină alături de ei, creând o atmosferă de înaltă trăire în biserică. Am putut constata cu reală plăcere muzicalitatea și receptivitatea spectatorilor prezenți.

Sincere felicitări tuturor celor care au contribuit la realizarea acestui minunat eveniment artistic, atât de necesar în zilele noastre, adevărată terapie pentru sufletele celor prezenți.

Un cuvânt aparte de mulțumire domnului profesor Ioan Opreș pentru modul în care se implică în viața comunității, organizând evenimente culturale de excepție.

Pelerinaj la mănăstirea Taizé

Mihaela OPRE și Valeria COSTE

În perioada 17 – 31 iulie 2019, am realizat, cu susținerea părintelui Ioan Coste de la Biserica Sfântul Ștefan din Zalău, pelerinajul anual al tinerilor din orașul nostru la Taizé, cunoscuta mănăstire, în care frații din comunitate îi inițiază pe creștinii din întreaga lume în adâncirea cunoașterii și experienței Cuvântului lui Dumnezeu.

Cei 55 de tineri din Zalău care au participat la întâlnirile internaționale în acest an au trăit în acest spațiu al comuniunii fizice și sufletești experiențele unice pe care prezența harului divin le inspiră celor ce caută răspunsuri, încredere, liniște și dragoste. Comunitatea fraților călugări din Taizé le-a pus copiilor noștri la dispoziție un program extrem de bine conceput care a inclus: rugăciunea în comuniune de trei ori pe zi, cântece, introducere și reflecție biblică, workshopuri etc. Impresionantă a fost alternarea exprimării în limbile pământului, în toate aceste contexte enumerate mai sus, cu momentele de tăcere. Liniștea pe care am învățat-o cu toții acolo, în Taizé, va mărturisi întotdeauna în sufletele noastre frumusețea acestui curcubeu al limbilor căutătoare de pace, a dialogului cu Dumnezeu.

Tema săptămânii, **Să nu uităm ospitalitatea!** (cu punctul de plecare în Evrei, 1.3:2: *Primirea de oaspeți să n-o uitați căci prin aceasta unii, fără ca să știe, au primit în gazdă, îngeri*) a generat mai multe subteme care, zilnic, au stimulat reflecția în cadrul workshopurilor:

Ziua 1 – **Să descoperim izvorul ospitalității în Dumnezeu;** această subtemă a fost inspirată de Evanghelia după Luca 15:20 (*Fiul care a plecat de acasă sculându-se, a venit la tatăl său. Și încă departe fiind el, l-a văzut tatăl său și i s-a făcut milă și, alergând, a căzut pe grumazul lui și l-a sărutat.*) Întrebări: „Ce mă învață pilda povestită de Sfântul Evanghelist Luca despre ospitalitatea lui Dumnezeu?” și „Care este, pentru mine, imaginea lui Dumnezeu?”

Ziua 2 – **Să fim atenți la prezența lui Hristos în viețile noastre;** un verset din Apocalipsa (3:20) reprezintă originea acestei subteme: Hristos cel Înviat a spus: *Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine.* Întrebări: „Ce mă ajută să Îl aud pe Hristos?”, „Ce înseamnă pentru mine să-I deschid ușa?” „Ce mă împiedică să o fac?”

Ziua 3 – **Să ne primim deschis darurile și limitele;** subtema a fost propusă în baza paragrafului din Matei 11: 28-30 (*Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre.*

Căci jugul Meu e bun și povara Mea e ușoară.) Întrebări: „Despre ce povară și despre ce odihnă vorbește Hristos?” și „Ce pot învăța de la El?”

Ziua 4 – **Să găsim în Biserică un loc al prieteniei;** un fragment din Evanghelia după Ioan (19:25-27) a sugerat această subtemă: pe Cruce, chiar înainte de a muri, *Iisus, văzând pe mama Sa și pe ucenicul pe care îl iubea stând alături, a zis mamei Sale: Femeie, iată fiul tău! Apoi a zis ucenicului: iată mama ta! Și din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine.* Întrebări: „La picioarele Crucii, o nouă familie a fost creată din propria voință a lui Hristos. Cum putem trăi astăzi ca frați și surori?” și „Facem acest lucru între noi, între culte?”

Ziua 5 – **Să fim generoși în ospitalitate;** subtemă originată în Matei 25:40 (*Îisus a zis: Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut unuia din-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut*), dar și în Faptele 20:35 (*trebuie să-i ajutam pe cei slabi, amintindu-ne cuvintele Domnului Hristos: Mai fericit e a da decât a lua*). Întrebări: „Când am trăit experiența că a dăruii înseamnă fericire?” și „Sunt eu conștient că am nevoie și să primesc ceva de la ceilalți, nu doar să dăruiesc?”

Întâlnirile tinerilor în cadrul workshopurilor au valorificat – pornind de la subtemele și întrebările de mai sus – experiențe personale: de viață și de trăire, viziuni proprii, opinii, ideologii, experiențe culturale, căutarea lui Dumnezeu devenind totodată, un loc comun pentru exercițiul intercunoașterii și al autocunoașterii, pentru relația cu celălalt, pentru împărtășire și comuniune. Diversele confesiuni, condiții sociale, profesii, arii geografice și culturale, diversele tipuri de piele au prilejuit experiența fizică, vizibilă a exersării ospitalității celuiilalt. În Taizé am înțeles că rugăciunea *Tatăl nostru* exprimă nevoia noastră de conectare unul la celălalt. Fără adevăratul punct de convergență am fi orfani și dezbinați. Și această rugăciune a fost rostită și în limba română, de către cei 55 de tineri din Zalău, cu propriul lor limbaj spiritual, după propriile lor puteri și intenții. Au rostit și au tăcut, între sistolă și diastolă au adus fiecare

din ei ceva în Taizé, dar au și luat cu ei ceva care, în viața lor, va rosti și va tăcea pentru ei, așteptându-i cu răbdare și ospitalitate la confluența liniștii, a păcii, a dragostei.

Dincolo de prietenii cu tineri din alte colțuri ale lumii, înșiși cei 55 de tineri și cei patru adulți care i-au însoțit au creat o legătură specială care îi va determina cu siguranță să se caute reciproc, care vor zâmbi într-un mod aparte când se vor revedea la biserică sau în oraș, cu sentimentul autentic al aceluși tip de amintire care nu stă doar sub semnul evocării, ci și al reverberațiilor în prezent. Săptămâna din Taizé a aruncat alte lumini și asupra obiectivelor văzute dinspre și spre casă: frumoasa și sobra Vienă, cosmopolitul și fremătătorul Paris (cu Turnul Eiffel, croaziera pe Sena, Palatul Luvru, Parisul nou numit și La Défense), reședința papală de la Avignon, lanurile de lavandă, impresionantul Milano (cu Domul, dar și cu galeriile comerciale), sofisticatul Monte Carlo (cu iahturile, Cazinoul și grădinile sale impresionante). Toate au fost descoperite de copii cu uimirea specifică în fața noului, a ineditului și unii chiar au reflectat asupra faptului că lumea e frumoasă, că toate au fost făcute pentru bucuria de a trăi a omului, lumea toată, creația lui Dumnezeu, este casa în care El ne primește pe toți cu ospitalitate.

Credem că experiența de la Taizé va lucra încet-încet, aducând rod ales, mai devreme sau mai târziu, în cele 59 de suflete prin faptele bune îndreptate spre familiile lor, dar și spre ceilalți, prin recunoștință și dragoste creștinească! Acel suflu intraductibil al Taizé-ului,

între sistolă și diastolă, între tăcere și rostire sperăm să ne ofere tuturor înțelepciunea de a transmite lumina așa cum am primit-o sâmbătă seara, în timpul rugăciunii cu lumânări pascale. Lumina care vine de Sus și pe care o dăm unul altuia. Încă o săptămână în care câțiva porumbei sub formă de cruce (simbol al Taizé-ului) și-au atârnat zborul pe pieptul mai multor tineri, câțiva din Zalău, restul, din lumea asta mare, gata să poarte în aripile lor desfăcute curajul de a crede, dorința de pace și iubirea ce leagă Cerul de pământ.

Maestrul sibian la Jibou: Franz Neuhauser (1763-1836)

Victor CIOBAN

Castelul Wesselényi de la Jibou

Monument de prim rang al arhitecturii baroce din Transilvania, castelul Wesselényi de la Jibou de pe strada Parcului (nr. 14) reprezintă un ansamblu rezidențial ridicat pe parcursul secolului al XVIII-lea, care imită modelele din Pesta, Viena și chiar Paris (Versailles). Conform Repertoriului Arheologic Național (2004), ansamblul este compus dintr-un corp principal (de dimensiuni impunătoare), clădiri anexe (curia, cripta, grajdul, manejul, șura) și un parc dendrologic, în maniera grădinilor engleze, care a constituit nucleul actualei Grădini Botanice „Vasile Fati”, amenajate începând cu 1968, după exemplul Arboretumului din Simeria (județul Hunedoara).

Dovezile evoluției arhitecturale sunt încă vizibile. Astfel, cele mai vechi urme pot fi detectate pe pereții criptei castelului și într-o inscripție cu ornamente italienești situată deasupra intrării de vest a curiei („bucătăria veche”), care atestă faptul că edificiul inițial a fost reconstruit din temelii în 1702 la inițiativa baronului Ștefan (István) Wesselényi I, pe atunci prefect

al comitatului Solnocul de Mijloc (Mező-Szolnok)¹ și al soției sale Bánffy Katalin. Următoarea etapă s-a derulat la 1749, când moștenitorii baronului menționat, Ștefan (István) Wesselényi II și Polixenia Dániel, adaugă curiei noi încăperi și construiesc o pivniță la subsol. În 1765, același cuplu hotărăște ridicarea unei șuri și a unui grajd, după prototipul celui de la Bonțida, iar în 1771, fiul lor, Wesselényi Miklós-senior (ajuns locotenent de husari) adaugă un manej.

Corpul principal își datorează existența căsătoriei baronului Wesselényi Miklós-senior cu contesa Cserey Helena (Ilona), fiica celebrului învățat maghiar Cserey Mihály (cunoscut pentru scrierile sale istorice), survenite la 1778. Din acel moment, s-a decis ca sediul familiei să fie mutat de la Hodod la Jibou, unde să se ridice o reședință de tip francez, care să satisfacă pretențiile estetice ale socrilor. Tradiția locală, consemnată de Petri Mór și Biró József, susține că planurile clădirii au fost elaborate chiar de soț, iar execuția ar fi fost încredințată unui arhitect vienez

Franz Neuhauser cel Tânăr, „Intrarea unui preot sas în parohia sa, vara”, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu

Franz Neuhauser cel Tânăr, „Cserey Ilona”, Muzeul de Artă, Cluj-Napoca

(deocamdată necunoscut²) care a trebuit să abandoneze lucrările în octombrie 1781, când a izbucnit un conflict între proprietarul domeniului și cancelarul aulic Johann Haller de Gârboiu (Gorbau), finalizat în 1785 cu condamnarea la trei ani de detenție în închisoarea Kufstein (Tirol)³. După eliberarea sa (decembrie 1789), baronul caută să reia munca la castel, dar nu se ajunge la niciun rezultat până în 1796, când s-au contactat serviciile lui Franz Wrabetz (originar din Boemia), pe care acesta l-a cunoscut la Gârceiu, în timpul unor comenzi venite din partea contelui Károly Andrassy⁴. Wrabetz a terminat construcția în doar câteva luni și a inițiat apoi demersurile pentru amenajarea interioarelor, cerând sprijinul unui colecționar de artă vienez, Anton Vajna, în vederea selectării celor mai buni specialiști în picturi murale. Așa s-a ajuns, potrivit tradiției, la invitarea pictorilor sibieni Johann Martin Stock (1742-1800) și Franz Neuhauser (1763-1836), care au primit sarcina de a împodobi pereții camerelor cu scene de vânătoare și compoziții istorice.

Din nefericire, castelul de la Jibou este supus unor intervenții masive în perioada regimului comunist, ca urmare a naționalizării (prin implementarea decretului legislativ de la 11 iunie 1948, emis de către Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române) și refuncționalizării sale.

Astfel, mobilierul, colecția de artă și obiectele decorative deținute de familie au fost aruncate în

depozitele diferitelor instituții culturale din țară, iar pictura murală a fost acoperită cu var⁵. Ca atare, de la Stock nu s-a mai păstrat nimic, iar de la Franz Neuhauser mai pot fi identificate doar câteva piese. Dintre acestea, numai una este demnă de luat în considerare. E vorba de un portret (datat 1799) reprezentând-o pe Csereny Ilona, care poate fi admirat la Muzeul Național de Artă Cluj-Napoca (Palatul Bánffy) și a fost etichetat, în august 2018, drept „exponatul lunii”, prin implementarea unui program de vizualizare a patrimoniului datorat muzeografului Alexandra Sârbu⁶. Deși nu este reprezentativă pentru evoluția carierei artistice a pictorului și posedă câteva stângăcii în execuție (vizibile cu precădere în redarea fizionomiei faciale), lucrarea respectivă merită pe deplin apelativul de „capodoperă”, impresionând privitorul prin postura impozantă a personajului feminin evocat. Aceasta trimite spre imagini datorate unor nume consacrate ale genului, provenite în general din școala engleză, ca Antoon van Dyck (1599-1641), Peter Lely (1618-1680), Godfrey Kneller (1646-1723), Joseph Highmore (1692-1780), Sir Joshua Reynolds (1723-1792) și mai ales Thomas Gainsborough (1727-1788), cu care pare să rivalizeze în redarea coafurii (celebrul „hot hair”), vestimentației și a efectelor atmosferice din fundalul peisagistic (un cer înnorat, care anunță apropierea furtunii).

În afara portretului Ilonei, maestrului sibian îi mai sunt atribuite încă două tablouri din colecția Wesselényi: o scenă de vânatoare cu reminiscențe

din Bruegel și Denis van Alsloot, respectiv un peisaj cu clar de lună care sugerează o conexiune cu romanticii germani (Johann Christian Brand, Carl Gustav Carus, Caspar David Friedrich etc.). Ambele au fost achiziționate de Muzeul de Artă „Ioan Sima” Zalău. Însă, spre deosebire de exemplarul clujean, nu sunt valorificate în cadrul unor expoziții publice, din pricina stării deplorabile în care se află (sunt rupte la mijloc). Pe deasupra, paternitatea lor este incertă, deoarece există posibilitatea confuziei cu frații săi mai mici Joseph (1767-1815), Gottfried (1772-1836) și Johann (1774-1815), care, la rândul lor, au manifestat interes pentru acest gen pictural, imitându-i deseori schemele compoziționale. Un exemplu tipic se observă la tabloul lui Joseph Neuhauser, *Castelul Teleki din Uioara de Sus* (datat 1791), care preia elemente din diferitele panorame ale Sibiului și ale parohiilor săsești surprinse de Franz Neuhauser începând cu 1789, ajungând la un moment dat să înșele ochiul publicului neavizat.

În bibliografia de specialitate, Franz Neuhauser poartă apelativul „cel Tânăr”, pentru a se distinge de tatăl său, care purta același nume și a făcut parte din pleiada de discipoli ai lui Anton Raphael Mengs (1728-1779), o figură de referință în istoria artei universale. Pătruns de spiritul Secolului Luminilor, Mengs a manifestat preocupări enciclopedice, îmbinând, pe parcursul activității sale prolifică (desfășurate la Dresda, Londra, Madrid, Napoli și mai ales Roma), cariera de artist cu cea de teolog, filolog, na-

Joseph Neuhauser, „Castelul Teleki din Uioara de Sus”, Muzeul de Artă, Cluj-Napoca

Anton Raphael Mengs, „Diana”, Palacio de Moncloa, Madrid

turalist, copist și mai ales estetician. Astfel, renumele său este datorat nu numai calității picturale a lucrărilor pe care le-a executat (pătrunse de o delicatețe aparte), ci și scrierilor sale teoretice despre „natura frumosului” (redactate în germană, italiană sau spaniolă), unde are loc popularizarea ideilor lui Johann Joachim Winckelmann (1717-1768), inițiatorul cercetărilor de specialitate în domeniul istoriei artei. La fel ca Winckelmann, Mengs cultivă un veritabil cult al artei grecești (oferind suport ideatic pentru stilul neoclasic⁷) și construiește premisele conceptuale ale termenului de „Renaștere” (formulat abia la 1860, de către Jacob Burckhardt), prin semnalarea unui paralelism între sculptura epocii lui Pericle și triada Rafael-Tizian-Correggio (pe care epoca o considera standardul estetic absolut).

Nu se știe în ce măsură ideile lui Mengs și-au lăsat amprenta asupra pictorilor din familia Neuhauser, pentru că momentan nu s-a publicat nicio biografie a potențialului canal de transmisie, Franz (Adam) Neuhauser cel „Bătrân” (1735-1807), care și-ar fi desfășurat cea mai mare parte a activității sale la Viena. Numele acestuia nu este menționat niciodată în mod independent, ci doar în contextul analizei creațiilor realizate de „întâiul născut”, care pur și simplu l-a șters din memoria posteriorității. Așadar, pare să se manifeste o situație tipică de complex oedipian, unde exemplul predecesorilor este utilizat ca pretext pentru sfidarea normelor profesionale. După cum evidențiază expertizele efectuate asupra lui Neuhauser cel „Tânăr”, care se bucură în ultima vreme de o popularitate deosebită (tributară, în linii mari, prestigiului Sibiului în cadrul Uniunii Europene), acesta ar fi preluat de la „geniul” german atitudinea enciclo-

pedistă, dar s-ar fi arătat extrem de critic la adresa compromisului „istorist” cu pictura italiană (în special școala bologneză) și a abordărilor „narrative” asupra limbajului plastic, care presupun existența unui bagaj substanțial de cunoștințe literare. Prin urmare, compozițiile cu tematică explicită (religioasă, istorică sau mitologică) sunt rarissime, artistul preferând exact opusul. Cultivă genuri eminamente „mimetice”, ca portretul și peisajul, puternic discreditate de tabăra lui Mengs, pe motiv că „nu transmit nimic”.

Desigur, „revolta” lui Neuhauser nu se datorează vreunei inițiative personale, ci a contextului socio-cultural în care activează. În această privință, episodul de la Jibou este ilustrativ. Faptul că soții Wesselényi au oferit recompense pecuniare pentru personalul implicat în construcția castelului arată o diferență radicală în materie de receptare a produsului estetic. Mengs a crescut pe meleagurile Boemiei (Aussig⁸), în sânul unei populații rurale, puternic marcate de mentalitatea medievală, care adopta față de imagine un comportament fetișist, tratând pictorii ca pe niște mediatorii ai vreunui contact cu ființe siderale (divine sau demonice). Nu același lucru se

Thomas Gainsborough, „Mrs Graham”, National Gallery, Londra

„poate spune despre Neuhauseri, care și-au desfășurat activitatea într-un spațiu eminamente urban, reprezentat fie de Viena, fie de Sibiu. Chiar dacă nu se ridică la nivelul de trai al orașelor Europei Occidentale, așezarea transilvană dădea dovadă deja de o perspectivă cât se poate de „modernă”, materializată în comerțul cu opera de artă⁹, unde, bineînțeles, tabloul se supune mecanismului economiei de piață. În consecință, era firesc ca motivația practicantilor să nu se mai rezume la un caracter pur intrinsec (de etalare a „talentului”), ci să ia în calcul și elemente exterioare, de tipul finanțelor și politicii, iar în procesul de fabricație să apară forme de „serialism”, prin adoptarea voluntară sau involuntară a unor șabloane tipologice.

Profitând de pe urma abilităților moștenite ereditar, vârstei fragede, erudiției și mai ales a unui spirit antreprenorial ieșit din comun, Franz Neuhauser cel „Tânăr” cunoaște în doar câțiva ani o ascensiune fulminantă¹⁰. Rând pe rând, acesta își atrage comenzi din partea unor familii sibiene bogate, aparținând patriciatului săsesc (gen Schreiber, Bayer, Eder, Hinzmann, Roth și mai ales Brukenthal), care îi aduc un venit suficient de ridicat pentru a genera, împreună cu Stock, o manieră stilistică novatoare („portretul de reprezentare și evocare”, întemeiat pe adaptarea modelului flamand al „portretului în peisaj” la convențiile transilvane) și un statut de „vedetă” central-europeană, cu evidente pretenții aristocratice. Urmând traiectoria multor contemporani de-ai săi, care se mulțumesc cu simpla meserie de „executanți” ai dorințelor unor comanditari orgolioși și adeseori snobi, își înscrie numele pe lunga listă a precursorilor fotografiei. Neinteresat de mântuirea sufletului”, ci de stabilitate economică și onoruri civile¹¹, artistul exploatează la maximum posibilitățile oferite de observația directă, sacrificând de bunăvoie implicarea afectivă în favoarea reproducerii detaliate a unor cadre atent regizate de către cei care îl plătesc¹² (unde se pot regăsi, în funcție de nivelul cultural și dispoziția psihologică, ecouri din tipologia rococo, neoclasică și pe alocuri chiar romantică).

Note:

1 Ulterior, a devenit guvernator al Transilvaniei (1710-1713; 1731-1732); a se vedea Mathias Bernath, *Habsburgii și începuturile formării națiunii române*, Cluj-Napoca, 1994.

2 De-a lungul timpului, cercetătorii au vehiculat mai multe ipoteze (Johann Eberhard Blaumann, Franz Gindtner, Joseph Jung, Franz Schweiniger), dar niciuna dintre ele nu este confirmată de arhive.

Franz Neuhauser cel Tânăr, „Anna Schreiber”, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu

3 Conflictul este relatat în lucrarea lui George Bariț(iu), *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, elaborată între 1889-1891.

4 Irina Leca, *Jibou – Wesselényi* (www.monumenteuitate.org accesat la data de 24 august 2019).

5 Eduard Farcaș, „Istoria castelului Wesselényi”, în *Graiul Sălajului* (Zalău, 11 martie 2015).

6 Cluj-Napoca: *Exponatul lunii* la Muzeul de Artă – Franz Neuhauser cel Tânăr, „Portret de femeie din familia Wesselényi” (www.evenimentemuzeale.ro accesat la data de 24 august 2019).

7 J. Patrice Marandel, *Europe in the Age of Enlightenment and Revolution*, The Metropolitan Museum of Art, New York, 1989, pp. 6-7.

8 Astăzi Ústí nad Labem, reședință districtuală în Cehia.

9 Nicolae Sabău, *Metamorfoze ale barocului transilvănean*, vol. II (Pictura), Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2005.

10 Elena Popescu, *Pictura germană din Transilvania*, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, 2004.

11 Jean Cassou, *Situation de l'art moderne*, Editions de Minuit, Paris, 1950.

12 Joanna Woodall, *Portraiture: Facing the Subject*, Manchester University Press, 1997.

Magazin
Sălăjean
LIDERUL PRESEI SĂLĂJENE

Sălajul Pur și Simplu
... se poate și altfel

Procesul instructiv-educativ la Liceul „Simion Bărnuțiu” din Șimleu Silvaniei, în perioada interbelică (1919-1939)

Marin POP

Acum 100 de ani, la 1 octombrie 1919, în Șimleu Silvaniei se deschideau porțile primului liceu românesc din județul Sălaj, care poartă și acum, nu întâmplător, numele ideologului revoluționar pașoptist sălăjean, Simion Bărnuțiu.

În prezentul articol, la fel ca în cele publicate în ultimele două numere ale revistei, încercăm să evidențiem activitatea deosebită a dascălilor și elevilor de la prestigiosul liceu șimleuan, în perioada dintre cele două războaie mondiale.

1. Procesul instructiv-educativ

După preluarea clădirii fostului liceu minorit de către Statul Român, noul liceu s-a deschis fără a primi nicio subvenție de la stat sau alte ajutoare. În aceste condiții, liceul a fost nevoit să se întrețină din taxele încasate de la părinții elevilor.

Înscrierile pentru primul an școlar au avut loc în perioada 15-31 august 1919. A intervenit, însă, o problemă neluată în calcul: „sub impresia umbrei neîncrederilor și înșelăciunilor din trecut – realizarea liceului românesc –, li-se părea un vis trecător” părinților care aveau copii de înscris la școală. În aceste condiții, la sfârșitul lunii august erau înscrși doar 30 de elevi.

O altă problemă era că în primul an liceul urma să funcționeze doar cu cinci clase, nu cu opt, ceea ce i-a determinat pe mulți părinți să-și înscrie copiii la alte școli secundare, care aveau cursul superior (cls. V-VIII) complet, și puteau obține bacalaureatul dorit.

În acest context, Ioan Ossian a început o „neobosită și activă propagandă” în rândul preoților și învățătorilor din satele sălăjene pentru ca aceștia să le explice țăranilor români adevăratul scop al noului liceu, „al învățământului prin care se răspândește lumina culturii în masele poporului românesc”, care până atunci a fost „osândit la neștiință”. Mai mult, să le transmită că aveau obligativitatea de a-și da băieții la liceu, „pentru a-și primi învățătura în limba maternă”.

În urma acțiunilor întreprinse de Ioan Ossian, sprijinit de preoți și învățători, liderii de opinie în lumea satului românesc, la 1 octombrie 1919 erau înscrși peste 100 de elevi¹.

În aceste condiții, la 1 octombrie 1919 se deschideau porțile primului liceu românesc din Sălaj, susținut „prin devotamentul și iubirea de neam a profesorilor și prin via dorință a elevilor de a căpăta cultura în graiul strămoșesc”². Ca patron spiritual al liceului a fost ales ilustrul nostru înaintaș sălăjean, Simion Bărnuțiu, ideologul Revoluției de la 1848 din Transilvania.

Ioan Ossian - directorul Liceului „Simion Bărnuțiu” din Șimleu Silvaniei

O altă problemă cu care s-a confruntat liceul la începuturile funcționării sale a fost cea a lipsei cadrelor didactice. În luna iulie 1919 a fost numit ca director dr. Ioan Ossian, preot și profesor definitiv de limba latină și istorie. În luna septembrie au fost numiți ca profesori practicanți Victor Pop, preot, și Emil Molnar, iar în luna octombrie a fost numit ca profesor suplinitor Ioan Codrea.

Cu acordul Resortului (ministerului) de Culte din cadrul Consiliului Dirigent, la 1 noiembrie 1919, Ioan Ossian i-a angajat ca profesori auxiliari pe Laurențiu Sima, Sabin Molnar și Mărioara Gheție, iar Consistoriul greco-catolic din Gherla l-a numit în postul de catehet pe capelanul Romul Erdelyi, începând cu data de 1 noiembrie 1919. În decembrie, resortul îl trimite pe Eugen Iacobescu, dar la sfârșitul lunii îl cheamă înapoi. În sfârșit, în luna aprilie 1920, ministerul de la București îl trimite la liceul din Șimleu Silvaniei pe profesorul Tănase Pușcă.

Deși profesorii au venit treptat-treptat, iar cursurile au început în luna octombrie, aceasta „n-a produs nici o scădere în predarea materiilor de învățământ”³.

Pe lângă activitatea de la catedră, profesorii erau implicați în diferite activități extrașcolare sau politice. În anul școlar 1919-1920, Ioan Ossian era președintele filialei fondului de teatru român, apoi președintele Asociației Cercetășiei și directorul ziarului șimleuan „Gazeta de Duminecă”. S-a implicat și politic, în anul 1927 fiind numit prefect al județului Sălaj⁴.

Ajuns profesor la liceul din Șimleu la începutul anului 1921, Emil Lobonțiu s-a implicat în politică, fiind un membru marcant al Partidului Național Liberal. La alegerile parlamentare din martie 1922 a fost ales deputat al circumscripției electorale Tășnad și astfel, pe perioada sesiunilor parlamentare sau a unor delegații externe, era în concediu, fiind suplinat de alți profesori. În luna iulie 1927 a fost numit prefect al județului Bihor, iar în perioada iunie-noiembrie 1928 a îndeplinit funcția de prefect al județului Sălaj, înlocuindu-l chiar

pe Ioan Ossian⁵. După alegerile parlamentare din anul 1933, Emil Lobonțiu ajunge în onoranta funcție de vicepreședinte al Camerei Deputaților și unul dintre colaboratorii apropiați ai prim-ministrului Gheorghe Tătărescu.

Un alt profesor care s-a implicat politic a fost Victor Pop, ales deputat din partea Partidului Poporului, condus de generalul Alexandru Averescu, în timpul legislației 1926-1927.

În aceste condiții, dacă punem la socoteală și alte concedii medicale etc., ne dăm seama că procesul instructiv-educativ a fost afectat. De exemplu, în anul școlar 1921-1922, orarul a trebuit să fie schimbat de șapte ori și la multe materii s-au succedat patru-cinci profesori. La aceste schimbări se adăuga faptul că liceul nu avea, încă, profesori de matematică, științe fizico-chimice și lucru manual.

Instruirea elevilor a avut de suferit și din cauza lipsei manualelor școlare, la mai multe materii și mai cu seamă lipseau autorii clasici. Cele existente, însă, au fost folosite cu aprobarea Ministerului Instrucțiunii.

Catavoagele de clasă au fost întocmite după modelul dat de Resortul (ministerul) Instrucțiunii din cadrul Consiliului Dirigent și au fost „conduse în cea mai mare ordine”. De altfel, întreg procesul de învățământ din Transilvania a funcționat după programa analitică provizorie și instrucțiunile date de către Consiliul Dirigent, guvernul provizoriu al Transilvaniei. O lege unitară a procesului de învățământ pentru întreaga țară a fost adoptată abia în anul 1924.

Cu toate neajunsurile menționate mai sus, progresul în studii la sfârșitul anului școlar era „mulțumitor”, după cum se poate observa și din statisticile publicate în anuarul liceului⁶.

Începând cu anul școlar 1922-1923, lipsa manualelor școlare începe să fie simțită tot mai puțin, în afară de autorii clasici.

Progresul în studii este evident, dacă analizăm statisticile publicate în anuarul liceului. Astfel, în anul școlar 1922-1923, cei 272 elevi au primit următoarele calificative: 50 de elevi ordinari (la zi) și 2 particulari (fără frecvență) au avut nota foarte bine; 49 ordinari și 17 particulari au avut bine; suficient 114 ordinari și 70 particulari; insuficient dintr-o materie 10 ordinari și 11 particulari; insuficient la mai multe materii 10 ordinari și 4 particulari, iar rău, dintr-o materie unul ordinar și 3 particulari. Procentul celor rămași repetenți a fost de 22,25%⁷.

Dacă urmărim statistica elevilor rămași repetenți pe parcursul perioadei supusă studiului nostru (1919-1939), se observă progresul evident al învățământului: în: anul școlar 1924-1925 procentul repetenților a scăzut la 20,25; 1925-1926, la cursul inferior (clasele I-IV de liceu) procentul a fost de 18,79%, iar la cel superior (clasele V-VIII de liceu) de 14,51%; 1926-1927 la cursul inferior a fost de 11,27%, iar la cel superior de 11,92%; 1927-1928, procentul la cur-

sul inferior a fost de 12,50%, iar la cel superior de numai 2,52%, rezultând o medie de 7,53%; 1929-1930 la cursul inferior a fost de 15,47%, iar la cel superior de 15,46%; 1930-1931 – curs inferior – 7,04%, curs superior – 8,84% – medie de 8,15%; 1931-1932 – curs inferior – 8,15%, curs superior – 3,58%; 1932-1933 – curs inferior – 4,93%, curs superior – 2,77%, media – 3,92%; 1934-1935 procentul repetenților a fost de 8,18%; 1937-1938 procentul repetenților a scăzut la 4,10%, iar în ultimul an supus studiului, 1938-1939, procentul celor rămași repetenți a fost de 7,22%⁸.

Un accent deosebit în cadrul procesului de învățământ se punea pe educația religioasă, care era considerată a fi „cinstea, caracterul și moralitatea bazei societății”. Astfel, în fiecare duminică și sărbători, elevii asistau la serviciul divin, ascultând și „exortații”. De asemenea, se mărturiseau și cuminecau de mai multe ori pe an. Elevii interni, în afară de lunile de iarnă, asistau zilnic la serviciul divin.

Începând cu data de 1 decembrie 1923, în sala festivă a liceului s-a deschis o capelă, iar altarul a fost lucrat și donat de Cornelia Maniu, sora lui Iuliu Maniu, strănepoți ai patronului spiritual al liceului, Simion Bărnuțiu. Astfel, elevii interni audiau Sfânta Liturghie în capela liceului, iar tot a doua duminică venea de la Zalău protopopul Remus Roșca și oficia pentru credincioșii ortodocși din Șimleu Silvaniei, care nu aveau, încă, un lăcaș de cult⁹.

Învățământul religios al elevilor de diferite confesiuni era predat de către cateheții respectivelor confesiuni. La cultul greco-catolic a predat preotul-profesor Romul Erdelyi (1919-1936), urmat de preotul-profesor Cornel Andrea. La cultul ortodox au predat profesorii Tănase Pușcă, Meletie Frățianu, iar din anul 1938 – preotul Alexandru Băeșan.

O problemă care afectează și în prezent învățământul românesc a constituit-o încărcarea programei analitice. Din anul școlar 1925-1926 s-a redus orarul săptămânal la 24 de ore, dar nu s-au redus și temele din programa analitică: „E de mare neajuns – se spune în anuarul liceului – cu o influență păgubitoare asupra progresului în studii, că la reducerea materialului prevăzut în programa analitică rămânând același vast material de predat pe lângă un număr de ore la unele materii foarte redus”¹⁰.

Așa cum menționam la început, primul an școlar a funcționat doar cu cinci clase, nu cu opt câte avea un liceu. Așadar, prima promoție de opt clase a absolvit abia în anul 1923.

Din anul școlar 1928-1929 se schimbă și structura liceului. În anul 1928 a absolvit ultima generație cu opt clase, iar din anul școlar următor, durata liceului se reduce la șapte clase.

Din cuprinsul anuarului școlar putem observa și materiile care erau predate la liceul din Șimleu: religie, limba română, limba latină, greacă, franceză, germană, instrucție civică, educație morală, istorie, geogra-

Ioan Ossian (r. 1 - al treilea din stânga) împreună cu profesorii Liceului „Simion Bărnuțiu” din Șimleu Silvaniei

fie, matematică, științele naturale, chimie, fizică, igienă, muzică, desen, caligrafie, gimnastică, filozofie, economie politică. De aici reiese că liceul avea profil umanist. De la începutul funcționării sale se menționa acest profil și se spera ca pe parcurs să fie înființat și un profil real, dar se pare că nu au existat cadre didactice suficiente pentru realizarea acestui scop.

În acest context, izbucnea cea de a doua conflagrație mondială, care a afectat foarte mult și procesul de învățământ. După Dictatul de la Viena din 30 august 1940 mulți dintre profesori, printre care și directorul liceului, Ioan Ossian, au fost nevoiți să se refugieze sau au fost expulzați din Ardealul cedat.

2. Comitetul școlar

De la înființarea liceului și până în anul 1923, Comitetul școlar al liceului a purtat numele de Eforia școlară.

Încă din primul an de funcționare, liceul și internatul au avut un sprijin real în comitetul școlar, ai cărui membri „și-au depus tot interesul, spre a nu suferi acei, ce mâni vor fi cetățeni luminați ai țării noastre”.

La sfârșitul primului an școlar, directorul liceului și corpul profesoral aduceau mulțumiri celor care au făcut parte din Eforia școlară, precum și tuturor intelectualilor din localitate, „cari au manifestat interes față de școala noastră”¹¹.

Din raportul pe anul școlar 1920-1921 aflăm

componenta eforiei (comitetului) școlare: președinte dr. Alexandru Gheție; vicepreședinte dr. Alexandru Aciu și Alimpiu Coste; dr. Ioan Ossian, dr. Coriolan Meseșianu, Ioan Deleu, dr. Iuliu Mureșanu, dr. Valer Vicaș, Demetriu Hoblea, Aurel Tarția, T. Pislea, Felician Pop, Ioan Oltean, Simion Oros, Victor Boțan, Valentin Câmpeanu, Avram Dragoș, Ioan Taloș, Grigore Avram, Ioan Hendea, D. Toma, Gheorghe Ardelean, E. Dascâl, Elena Gheție, Adela Meseșianu, Victoria Vicaș, Aurora Vicaș – membri.

Pe parcursul anului școlar s-au ținut șase ședințe ordinare și una extraordinară, în cadrul cărora s-au discutat, în principal, problemele legate de internatul de băieți, precum și ale internatului de fete.

În ședința din 20 mai 1921, comitetul a discutat despre mijloacele de întreținere a internatului de băieți și a hotărât să fie elaborat un memoriu, în care să se ceară trecerea lui în bugetul statului¹².

La data de 8 iulie 1922 a avut loc o ședință în cadrul căreia a fost ales un nou președinte al eforiei, deoarece fostul președinte, dr. Alexandru Gheție, vicarul Silvaniei, a decedat. În locul său a fost ales dr. Alexandru Aciu, director de bancă și senator, iar în funcția de vicepreședinte C. Teodorescu, directorul filialei Băncii Naționale a României din Șimleu Silvaniei¹³.

În urma ordinului primit de la Ministerul Instrucțiunii Publice, direcțiunea liceului a făcut un apel către părinții elevilor, pentru a participa la o adu-

nare generală, cu scopul de a alege comitetul școlar.

Adunarea a avut loc la 22 ianuarie 1923, dar s-a constatat, cu surprindere, că nu mulți dintre părinți au dat curs apelului, deși li s-a explicat rolul pe care îl avea comitetul în desfășurarea procesului de învățământ. Ea a fost prezidată de către directorul liceului, dr. Ioan Ossian, care le-a explicat că statul nu se mai obliga decât cu plățirea personalului didactic. Astfel, părinții și societatea trebuiau să se îngrijească de localurile de școală și internate, de înzestrare și buna lor funcționare. Totuși, spune el, va interveni și statul din când în când, dar numai sub formă de ajutor.

Comitetele școlare funcționau în vechiul Regat în urma unui Decret din 1919, iar acum Ministerul Instrucțiunii a luat decizia ca ele să fie înființate și în Ardeal.

După ce părinții prezenți s-au constituit în adunare generală, s-a trecut la alegerea comitetului. Din comitet făceau parte, de drept, directorul liceului, doi profesori aleși de către cadrele didactice și patru membri din rândul părinților. Tănase Pușcă și Ioan Rinea au fost aleși ca membri din rândul cadrelor didactice. Se procedează, apoi, la alegerea celor patru membri, fiind aleși, cu unanimitate următorii: dr. Alexandru Aciu, senator, directorul băncii „Silvania”; Constantin Teodorescu, directorul filialei Băncii Naționale din Șimleu; Ioan Taloș, preot în Giurtelec; Teodor Pop, agricultor, Bădăcin. În comisia de cenzori au fost aleși următorii: Victor Pop, din partea profesorilor; Victor Boțan, învățător, din partea adunării generale. Urma ca un al treilea membru să fie desemnat de către minister. Adunarea a hotărât ca fiecare membru al adunării generale să plătească o cotizație lunară de 5 lei, care se încasa de două ori pe an. Președinte al comitetului a fost ales Ioan Ossian, iar secretar profesorul Tănase Pușcă. S-a hotărât ca întrunirea comitetului să aibă loc cel puțin o dată pe lună, iar bugetul pentru anul școlar care urma și pentru internat să fie prezentat adunării generale într-o ședință extraordinară¹⁴.

Noua conducere a Comitetului școlar trimite o adresă subprefectului județului Sălaj, Iuliu Pop, în care îl înștiințează despre înființarea comitetului și că a fost ales ca membru. Îl roagă să aprobe această funcție, subliniind că adunarea generală l-a ales ca membru, „bazându-se pe interesul ce purtați culturii și educației viitorilor cetățeni”. Îi aduce la cunoștință că un membru al comitetului avea următoarele drepturi și îndatoriri: „1) ia parte la adunarea generală unde se discută lucruri mai importante din administrația internatului și a liceului, și unde se votează bugetul de venituri și cheltuieli; 2) poate fi ales și alege pe membrii comitetului școlar de conducere; 3) ia parte la mișcarea culturală a liceului și dă concursul său în această direcție; 4) plătește o cotizație lunară de 5 lei”.

La 27 februarie 1923, subprefectul Iuliu Pop trimite o adresă conducerii liceului „Simion Bărnuțiu”, prin care face cunoscut că primește să facă parte din

Comitetul școlar al liceului. Totodată, trimite cotizația pentru o jumătate de an, adică 30 lei¹⁵.

Pe data de 4 martie 1923, Comitetul școlar al liceului a organizat o serbare școlară și un concert. Evenimentul cultural-artistic s-a desfășurat în sala festivă a liceului, în asistența unui mare număr de intelectuali din Șimleu și din jur, precum și un mare număr de săteni.

Concertul și serbarea școlară s-au desfășurat cu concursul elevelor de la școala medie de fete din Șimleu și a avut următorul program: „Care pe Heruvimi” – concert; cuvântarea directorului liceului și președinte al comitetului școlar, dr. Ioan Ossian; piesa „Cinel, Cinel”; un cor executat de elevele Școlii Medii și unul de elevii liceului.

Pe lângă prețul biletului s-au înregistrat numeroase donații din partea intelectualilor și astfel s-a reușit strângerea de fonduri pentru buna funcționare a liceului. Comitetul a mulțumit tuturor care au luat parte la serbare „dând sprijin silințelor ce se fac de a desvolta cultura națională și de a crea mijloace pentru întărirea instituției culturale (liceul) din care vor eși elemente valoroase și muncitoare, în societate”¹⁶.

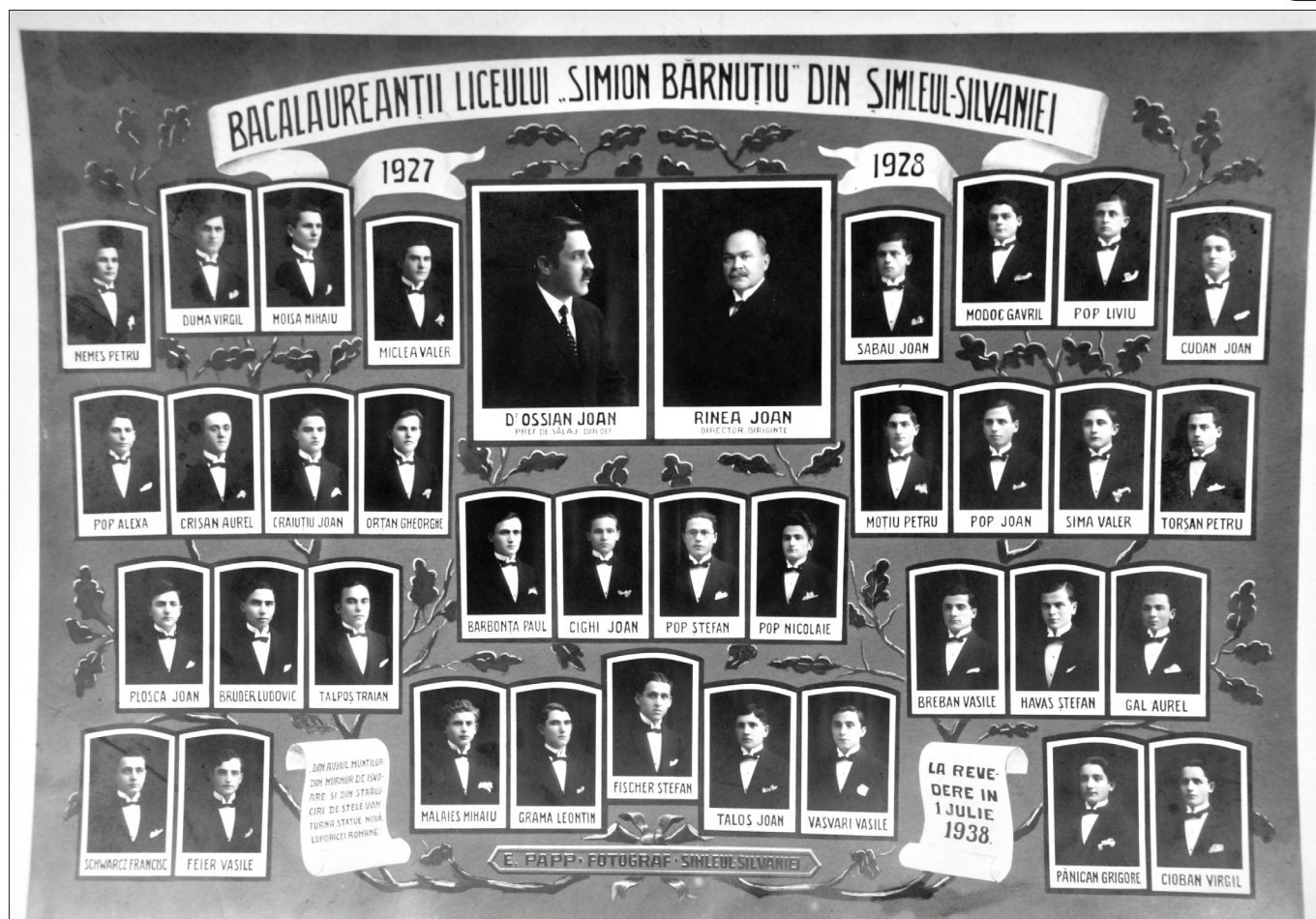
Comitetul școlar s-a întrunit în ședință în data de 22 iunie 1923, cu scopul de a vota bugetul de venituri și cheltuieli al liceului și internatului pentru anul școlar 1923-1924. Condițiile stabilite au fost transmise părinților, inclusiv prin intermediul presei locale. Sunt informații inedite și prețioase pentru noi, fiindcă ne oferă o imagine a învățământului din perioada respectivă. Astfel aflăm că fiecare elev din clasa I până la clasa a IV-a de liceu urma să plătească o taxă anuală de 346 lei, iar cei din clasele V-VIII de 456 lei, pentru cheltuieli materiale. Taxa urma să fie plătită în trei rate: la înscriere, după vacanța Crăciunului și la Paști. De asemenea, fiecare elev de liceu trebuia să depună la perceptoria statului pentru fondul de pensii a Ministerului Instrucțiunii o taxă de 12 lei pentru tot anul școlar.

Pentru internat cheltuielile materiale și în produse erau și mai costisitoare: fiecare elev intern urma să plătească o taxă fixă în bani de 2550 lei, în trei rate anuale, iar în produse 250 kg grâu, 50 kg porumb, 50 kg cartofi, 15 kg fasole și 4 kg unsoare. Alimentele se aduceau la intrarea în internat. Se primeau și elevi semiinterni, care să stea în gazdă și să ia masa în internat. Aceștia trebuiau să plătească o taxă de 1250 lei, iar produsele precum cei interni.

Înscrierile la internat se făceau până la 15 august 1923, iar pentru liceu până la 14 septembrie.

Părinții erau înștiințați și asupra documentelor pe care trebuiau să le aibă la dosarul de înscriere.

În conformitate cu un ordin din 1 decembrie 1922, începând cu data de 1 septembrie 1923 toți elevii trebuiau să poarte uniformă, care putea fi comandată comitetului școlar, contra cost, la prețul de 1490 lei. Părinții erau sfătuiți să le comande din vreme, deoarece-

Dascăli și elevi - promoția 1927-1928

ce în septembrie erau mult mai scumpe. De asemenea, erau înștiințați că la înscriere se percepea și o taxă de 130 lei pentru chipiu¹⁷.

Printre activitățile comitetului în anul școlar 1923-1924 sunt amintite următoarele: procurarea la timp a combustibilului, reparații necesare, vase pentru bucătărie, cumpărarea a 45 de paturi, creșterea a 10 porci pentru cantina internatului, economii financiare, a susținut bursa a cinci elevi etc.; cu concursul surorii lui Iuliu Maniu, Cornelia, a fost înființată o Capelă în sala festivă a liceului, unde elevii au asistat zilnic la serviciul divin, „ridicând prin aceasta nivelul moral al tinerimei”; a închiriat pentru infirmerie clădirea școlii primare reformate, care avea trei camere, elevii bolnavi erau izolați de ceilalți; a obținut în arendă o grădină intravilan de două jughere și 400 stângeni pătrați, care era o sursă de venituri pentru internat¹⁸.

În anul școlar 1924-1925, comitetul școlar a inaugurat o grădină, „care înviorează aspectul frontal al școlii”, a achiziționat mobilier pentru sala profesorală, combustibil și a reușit să scutească elevii de diferite taxe, în valoare de 35.838 lei¹⁹.

Și în anii care au urmat, preocuparea principală a comitetului a fost susținerea edificiului, a mobilierului școlar și îmbunătățirea lui. Însă, comitetul se afla într-o situație dificilă: pe de o parte trebuia să țină cont de bugetul insuficient, afectat de inflație și scum-

piri; pe de altă parte, trebuia să țină cont de starea materială precară a majorității părinților. Cu toate acestea, comitetul a reușit nu numai să păstreze echilibrul, ci și să ajute elevii, în special pe cei ale căror familii au fost afectate de grindina din 7 iulie 1925, care a distrus o mare parte din recolta aceluia an. În acest context, au fost ajutați 28 de elevi, cu suma de 51.504 lei, pentru a-și achita taxa de frecvență și pe cea de întreținere în internat²⁰.

3. Dascăli de altădată

Din cuprinsul anuarului Liceului „Simion Bărnuțiu” din Șimleu Silvaniei reiese că în perioada 1919-1939 aici au funcționat nu mai puțin de 77 cadre didactice, bine pregătite din punct de vedere profesional. În continuare, oferim publicului cititor scurte informații referitoare la profesorii care au predat cel puțin trei ani la liceul din Șimleu, în perioada supusă studiului nostru (1919-1939):

1. Dr. Ioan Ossian, născut la data de 27 martie 1885 în localitatea Homorodul de Mijloc, județul Satu Mare²¹. Absolvent de teologie, licențiat și doctor în Litere al Universității din Cluj, preot, profesor definitiv din 20 decembrie 1911. A funcționat 9 ani la liceul românesc din Beiuș. La Șimleu a îndeplinit funcția de director și a predat disciplinele Română, Istorie, Latină, Geografie, Instrucție civică, iar în anumiți ani școlari și Gimnastică.

2. Victor Pop, născut la 10 noiembrie 1890, absolvent de teologie și cursuri profesoriale la Cluj. A obținut titlul de profesor definitiv de Română-Latină la data de 20 martie 1923. La fel ca Ioan Ossian a funcționat la liceul din Șimleu în toată perioada supusă studiului nostru (1919-1939). A predat Română, Latină, Istorie, Geografie, Filozofie, Educație morală.

3. Laurențiu Sima, născut la data de 21 iulie 1890, absolvent de teologie și curs de profesori la Cluj. A obținut definitivatul în învățământ la data de 18 mai 1923, ca profesor de Gimnastică și Caligrafie. A funcționat la liceul din Șimleu în toată perioada interbelică (1919-1939). A fost profesor de Gimnastică, dar a predat și Caligrafie, Desen, Matematică, Științe naturale și Igienă.

4. Romul Erdelyi s-a născut la data de 19 decembrie 1881, absolvent de teologie și cursuri de profesori la Cluj. A fost profesor de religie greco-catolică, catehet, dar a predat și Geografie și Drept. A funcționat la liceul din Șimleu între anii 1919-1934.

5. Emil Molnar, născut la data de 23 aprilie 1879, absolvent al Școlii Normale și al cursului de profesori din Cluj. A obținut definitivatul ca profesor de Muzică-Caligrafie la 18 mai 1923. A funcționat la liceul din Șimleu între anii 1919-1928 sau 1929. A predat Muzică, Desen, Caligrafie, Matematică, Gimnastică.

6. Tănase Pușcă, născut la 21 martie 1893, absolvent de Școală Normală și cursuri de profesori la Cluj. A obținut definitivatul în învățământ la 25 martie 1922 ca profesor de Istorie-Geografie. A funcționat la liceul din Șimleu între 1919-1924. A predat Română, Istorie, Geografie, Matematică, Fizică, Economie politică, Instrucția civică și Religie ortodoxă.

7. Dr. Iacob Marcoviciu, născut la 21 august 1871, doctor în medicină la Universitatea din Cluj. A fost medic școlar și profesor de Igienă încă din 6 iunie 1896. La liceul din Șimleu a funcționat între anii 1920-1937, când a intrat în pensie. A fost profesor de Igienă.

8. Ioan Oprea, născut la 24 aprilie 1890, absolvent de teologie și curs profesoral la Cluj. A obținut definitivatul la 18 mai 1923 ca profesor de Română-Germană. A funcționat un an la liceul din Satu Mare, iar la Șimleu între anii 1920-1928, când a decedat, la vârsta de numai 38 de ani. A predat Germană, Română, Matematică, Fizică și Filozofie.

9. Dr. Emil Lobonțiu, născut la data de 20 noiembrie 1893, absolvent de teologie și doctor în Științe Naturale de la Universitatea din Budapesta. A obținut definitivatul în învățământ ca profesor de Geografie – Științe naturale la 22 noiembrie 1920. La liceul din Șimleu a predat începând cu anul 1921, dar intrând în politică și obținând mandatul de deputat din partea Partidului Național Liberal, pe perioada sesiunilor parlamentare era suplinat de alți profesori, până în anul 1928, când renunță la catedră. A predat trei ani la Institutul Politehnic din Timișoara, apoi trei ani la liceul din Carei, după care revine la liceul din Șimleu în anul

1934 și funcționează până în anul 1937.

10. Emil Bechet, născut la data de 6 ianuarie 1889, licențiat în litere la Universitatea din Caen (Franța). A fost profesor detașat de la Misiunea franceză, obținând definitivatul la 24 iunie 1921. A funcționat la liceul din Șimleu între anii 1921-1923 și a predat Limba franceză.

11. Ioan Rinea, născut la data de 18 decembrie 1874. A studiat un an la Belle-Arte și a urmat un curs de filologie și pedagogie la Budapesta. A obținut definitivatul la 30 iunie 1911 ca Maestru titular provizoriu și profesor de Desen artistic și Geometrie descriptivă. A funcționat 14 ani la diferite școli militare, iar la Șimleu între 1921-1931, când a intrat la pensie. În perioada în care Ioan Ossian a îndeplinit funcția de prefect al județului Sălaj (1927-1928), Ioan Rinea a îndeplinit funcția de director al liceului. A predat Desen, Matematică și Fizică.

12. Török Eugen, născut la data de 26 noiembrie 1897, absolvent de teologie și al Facultății de Litere a Universității din Cluj. A obținut definitivatul la 18 aprilie 1923 ca profesor de Latină-Istorie. A funcționat ca profesor la Șimleu între 1922-1926 și a predat disciplinele Istorie, Latină, Desen și Științele naturale.

13. I. Dimitriu Mateiu, născut în aprilie 1878, obținând definitivatul ca profesor de Limba franceză. La Șimleu a funcționat între anii 1923-1928 și a predat disciplinele Franceză, Geografie și Istorie.

14. Meletie Frățianu, născut la data de 10 februarie 1894, absolvent al Facultății de Litere din Cernăuți. A obținut definitivatul ca profesor de Limba germană și latină. La Șimleu a funcționat între anii 1924-1928 și a predat disciplinele Latină, Germană, Istorie, Geografie și Religie ortodoxă.

15. Iuliu Cavași, născut la data de 18 octombrie 1893, absolvent al Facultății de Litere a Universității din Cluj. A obținut definitivatul ca profesor de Latină și Istorie. A funcționat cinci ani la diferite școli secundare, iar la Șimleu între anii 1926-1932. A predat disciplinele Istorie, Fizică, Filozofie și Caligrafie.

16. Sabin Paul, născut la data de 13 august 1902, absolvent al Facultății de Litere a Universității din Cluj. A obținut definitivatul la 1 noiembrie 1929 ca profesor de Istorie-Geografie. A funcționat patru ani la Liceul „Mihai Eminescu” din Satu Mare. La liceul din Șimleu a funcționat începând cu anul 1929, până în anul 1939, ultimul an supus studiului nostru. A predat disciplinele Istorie, Geografie, Drept și Educație morală.

17. Iosif Cavași, născut la data de 5 martie 1899, absolvent de teologie și al unui curs lingvistic la Paris. A obținut definitivatul la 1 septembrie 1927 ca profesor de Franceză. A funcționat trei ani ca profesor la Școala Normală din Zalău, iar la Șimleu între anii 1931-1933 și a predat disciplina Franceză. Noi l-am întâlnit și ca preot-paroh în localitatea Derșida, între anii 1930-1935.

18. Rudolf Hargeshheimer, născut la data de 18 aprilie 1890, licențiat al Facultății de Litere din Cernăuți. A obținut definitivatul la 1 septembrie 1921 ca profesor de Germană-Latină. A funcționat 11 ani la diferite licee din țară, iar la Șimleu între 1932 și 1934, când a decedat la vârsta de 44 ani. A predat disciplinele Germană, Latină și Caligrafie.

19. Pompei Țolca, născut la 2 noiembrie 1889, absolvent al Școlii Normale de învățători și al cursurilor profesionale organizate la Cluj. A obținut definitivatul ca profesor titular de Geografie-Drept. A funcționat 23 de ani la diferite școli din țară, iar la Șimleu începând cu anul 1933. A predat disciplinele Geografie și Drept.

20. Cornel Andrea, născut la 11 august 1881, licențiat în teologie. A obținut definitivatul ca profesor de Religie greco-catolică. A funcționat 14 ani la diferite școli din țară, iar la Șimleu începând cu anul 1934, când se pensionează preotul-profesor Romul Erdelyi. A predat disciplinele Religie, Exortatii și Filozofie.

21. I. Dionisie Hauslich, născut la data de 12 august 1889, licențiat în Litere a facultăților din Viena și Cernăuți. A obținut definitivatul la 10 mai 1935 ca profesor de Germană. A funcționat 9 ani la diferite școli din țară, iar la Șimleu între anii 1935-1938. A predat disciplinele Germană, Latină și Elină (Greacă).

22. Iuliu Rainer, născut la data de 13 aprilie 1898, licențiat în Științe la Universitatea din Cernăuți. A obținut definitivatul în anul 1935 ca profesor de Științele Fizico-chimice-matematice. A funcționat 11 ani la liceul din Câmpulung Moldovenesc, iar la liceul din Șimleu începând cu anul 1936. A predat disciplinele Fizică, Matematică, Laborator, Caligrafie și Lucru manual.

23. Dr. Nicolae Cotoi, născut la data de 24 august 1901, doctor în Medicină și Chirurgie al Universității din Cluj. A funcționat la liceul din Șimleu ca medic

școlar și profesor de Igienă, începând cu anul 1937, când se pensionează Dr. Iacob Marcoviciu.

24. Alexandru Băeșan, născut la data de 20 aprilie 1877, absolvent de teologie ortodoxă la Sibiu. A funcționat ca paroh ortodox în Poiana Ampoiului (1903-1926), paroh în Șimleu din 1926, iar la liceul din Șimleu a predat disciplina Religie ortodoxă, începând cu anul școlar 1938-1939.

Note:

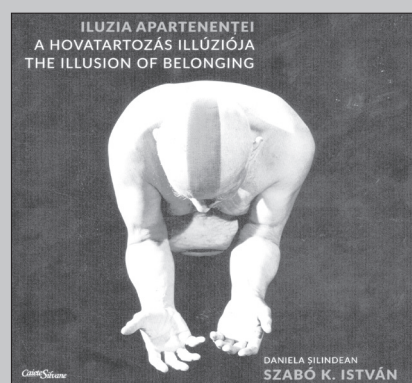
- 1 *Sălajul* (Șimleu Silvaniei), nr. 29-30, 1929, pp. 2-3.
- 2 *Anuarul Liceului de Stat „Simeon Bărnuțiu” din Șimleul Silvaniei pe anul școlar 1919-1920* (în continuare se va cita *Anuarul liceului ... pe anul școlar ...*), p. 3.
- 3 *Ibidem*, p. 4.
- 4 Vezi, în acest sens, Marin Pop, „Ioan Ossian (1885-1953) – primul director al Liceului «Simeon Bărnuțiu» și martir al închisorilor comuniste”, în volumul nostru *Personalități sălăjene din generația Marii Uniri*, apărut la Editurile Argonaut și Mega, Cluj-Napoca, 2018.
- 5 Vezi, printre altele, Dănuț Pop, Doru E. Goron, *Prefecții județului Sălaj. O istorie în documente*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2007, pp. 58-59.
- 6 *Anuarul liceului ... pe anul școlar 1921-1922*, p. 22.
- 7 *Anuarul liceului ... pe anul școlar 1922-1923*, pp. 17-18.
- 8 Colecția anuarului liceului, pe perioada studiată.
- 9 Colecția anuarului liceului pe anii 1922-25.
- 10 *Anuarul liceului ... pe anul școlar 1925-1926*, p. 5.
- 11 *Anuarul liceului ... pe anul școlar 1919/1920*, pp. 10-11.
- 12 *Anuarul liceului ... pe anul școlar 1920-1921*, p. 25.
- 13 *Anuarul liceului ... pe anul școlar 1921-1922*, p. 47.
- 14 *Gazeta de Duminecă*, nr. 4-5, 4 februarie 1923, p. 2.
- 15 Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj, fond Prefectura județului Sălaj – administrative, dosar 229/1923, f. 2.
- 16 *Gazeta de Duminecă*, nr. 11, 18 martie 1923, p. 2.
- 17 *Idem*, nr. 28, 15 iulie 1923, p. 4.
- 18 *Anuarul liceului ... pe anul școlar 1923-1924*, pp. 15-16.
- 19 *Anuarul liceului ... pe anul școlar 1924-1925*, pp. 9-10.
- 20 *Anuarul liceului ... pe anul școlar 1925-1926*, pp. 10-12; la fel s-a întâmplat și în anii care au urmat, o parte dintre elevii fiind scutiți de anumite taxe.
- 21 Vezi biografia lui Ioan Ossian în Marin Pop, *Personalități sălăjene din generația Marii Uniri*, Editura Argonaut și Editura Mega, Cluj-Napoca, 2018.

Szabó K. István, Daniela Șilindean, *Iluzia apartenenței/ A hovartartozás illúziója/ The Illusion of Belonging*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2019.

„Numele lui Szabó K. István se leagă de un parcurs caracterizat prin seriozitate, disciplină a muncii și rafinament. Analizându-i spectacolele, indiferent de textul montat, trupa cu care a lucrat, zona sau perioada creației din care provin ele, toate au ca numitor comun triada de mai sus. Căutător de armonii, șlefuitor atent al spectacolului în cele mai fine componente ale sale, regizorul are plăcerea și bucuria descoperirii ce țin deopotrivă de spațiul teatral, dar și de zona antropologicului. Spectacolele sale dau de gândit și

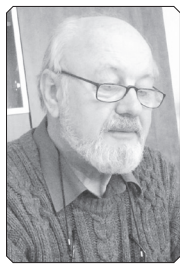
de simțit. Regizorul documentează prin creațiile sale lumi în care frumusețea și oroaarea coexistă...

Szabó K. István are vocație de edificator, fiind implicat în crearea de trupe de actori și de teatre, ocupând și diverse poziții de director (din 1999 este regizor, între 2001-2006 – director artistic al Teatrului «Tomcsa Sándor» din Odorheiu Secuiesc; în perioada 2005-2007 este regizorul Teatrului «Csiky Gergely» din Timișoara, mai apoi, între anii 2009-2011, regizorul teatrului Tineretului din Piatra Neamț, iar între 2011-2015 este director artistic al Teatrului «Szigligeti» din Oradea). Viziunea lui artistică e atent conjugată cu una formativă. Harta spectacolelor include multe dintre teatrele din România (a regizat spectacole în română, maghiară,

germană și idiş), din Ungaria, Germania, Statele Unite ale Americii” (Daniela Șilindean).

Szabó K. István s-a născut în Jibou, la 21 iunie 1977. Este absolvent al Liceului Pedagogic „Gheorghe Șincai” din Zalău și al Universității de Artă Teatrală din Târgu Mureș.

Împreună, prin Arizona (3)

Viorel TĂUTAN

Marele Canion

De multe ori, avem posibilitatea să percepem viața ca pe un șir aleatoriu de stereotipii particulare și, suficient de frecvent, colective! Subordonată unui subiectivism cras, dorința memorării nostalgice a tinereții este o cauză a inițierii voiajului către Phoenix-Arizona.

Dorul, acest sentiment obsesiv, inexplicabil, indefinibil (în ciuda strădaniilor unor iluștri gânditori autohtoni) de a percepe și a reconstitui trecutul, cel mai ades în episoadele sale plăcute, cu mijloacele percepției facil alterabile ale prezentului, pare o afecțiune maladivă de care puțini *muritori de rând* scapă. Subiectele, sau obiectivele acestui complex asalt de senzații și sentimente sunt diversificate în funcție de tipurile caracterologice și temperament. Mai intervine și regretul constatării că vechii mei prieteni și neprieteni, cei din generația mea, cei care îmi cunoșteau zbaterele, succesele și eșecurile, binele și răul pe care le făcusem, se împruținează rapid.

Ceea ce s-a întâmplat în segmentele de timp cât am fost împreună, un grup de prieteni aparținând celor trei generații prezentate deja, este *de facto* un asalt pașnic al retroviziei stereotipice, pe de o parte, în timp ce ospitalitatea, intrinsecă exhaustiv naturii umane, se manifesta diversificat genetic și generic, firesc, iar nu demonstrativ, cu ostentație subordonată stereotipiei. Duța și Sică, diminutive ale prenumelor celor doi soți seniori, preluate și acceptate în anturaj amical, au agreat implicit și explicit prezența grupului nostru și au dovedit, cu asupra de măsură generos, bucuria acestei inițiative, propunându-ne un program cât mai eficient, de parcă ne-ar fi citit gândurile. Deși nu fac parte dintre caracterele speculative care știu să profite abil de varii oportunități create de alții, m-a bucurat programul sejurului gândit de Silviu (cum reiese din prima parte a însemnărilor) vizând întâlnirea noastră. Este, în fond, un comportament stereotipic.

Un segment important al traseului spre Grand Canyon îl cunoaștem deja, fiind parcurs ieri către Sedona. Doar că, la un moment dat, într-o intersecție, o luăm spre stânga, adică spre nord-est. Splendid! Cele două sensuri ale șoselei de mare viteză, cu câte două benzi, putând fi ușor asimilate autostrăzii, se despart de-a lungul unor mai lungi porțiuni. Ieșim aproape pe neobservate dintre dealurile stâncoase „ornate” cu pini și cactuși uriași, cam cu 150 km înainte de atingerea importantului obiectiv. Liviu, care cunoștea bine istoria și geografia locului, adică se documentase, ne amintește că aparenta câmpie prin care înaintăm este de fapt un uriaș platou, la o altitudine de circa 1800 de metri, stă-

pânit odinioară de „pieile roșii”. Este Podișul Colorado, în care un râu cu același nume a săpat pe parcursul timpului spectaculosul Canion, pe o lungime de 446 km, cea mai mare lățime fiind de 29 km, iar adâncimea de 1,6 km. Înaintăm prin teritoriul stăpânit din perioade imemorabile de grupuri etnice ale „indienilor”, celebrele triburi de băștinași **Tonto**, **Navajo** (navaho) și **Apache** (apaș), obligați de asalturile hiper-violente (uneori) ale coloniștilor europeni să se retragă, sever împruținați, în regiuni mai puțin propice agriculturii.

Acuma, nu cumva să credeți domniile voastre că renumitul Platou Colorado este vreo întindere anostă de pământ în lung și în lat, cu neînsemnate protuberanțe! Dimpotrivă, imaginați-vă că vedeți un larg platou din inox sau porțelan, pe care vreun celebru cofetar a dispus felurite produse interzise bolnavilor de obezitate, ori diabet, sau celor pre(a)ocupați de păstrarea greutății corporale ideale. Forme de relief spectaculoase prin ineditul surprinzător, inimaginabil (pe unele, remarcabile, le înregistram din mersul mașinii cu viteză legală) reduc posibile dialoguri la exclamații de uluire admirativă. A lucrat Marele Arhitect în urmă cu peste 500 milioane de ani la cizelarea și amplasarea lor. Culorile dominante: cărămiziu, galbenul pal și cenușiu deschis. Ajungem în Grand Canyon Village, localitate urbană aerisită, grație vegetației bogate, cu zeci de pensiuni și hoteluri, baruri și restaurante pentru toate buzunarele, plus un mic aeroport, de unde table indicatoare îi distribuie pe turiști spre cele două sau trei intrări în teritoriul punctelor de vizitare. Plătim taxa, cumpărăm pliante, parcăm mașinile și pornim destinși să facem urme prin stratul de zăpadă gros de 10-15 cm, spre bucuria descătușată a „ieduțului” Aveline. Da, la înălțimea asta, la începutul lui martie, mi se pare firesc să fie răcoare și, mai rar, ni se spune, zăpadă. Există trei variante pentru cele trei rute de vizitare: prima și cea mai comodă constă în folosirea autobuzelor puse la dispoziție, contra cost, de administrația Parcului. Acestea au stațiile în cele câteva puncte de vizitare (**view point**), unde opresc pentru cei care doresc să coboare, apoi pornesc către următorul. Cei care au coborât, rămân să admire și să facă fotografii, apoi pot să-și continue vizita cu unul dintre următoarele autobuze, folosind același bilet. Aleile-șosea asfaltate, de pe trasee, sunt... trasate în vecinătatea „prăpastiei”, iar în punctele de vizitare, „malul” canionului este delimitat cu bariere metalice de protecție. A doua variantă este cu autoturismul propriu, **aparent** mai avantajoasă, datorită faptului că se întâmplă să nu găsești loc de parcare în vecinătatea punctului unde ai dori să cobori. A trebuit să așteptăm, la unul dintre acestea, vreo 20

de minute până am prins două locuri. Iar a treia variantă pare a fi preferabilă pentru turiștii mai tineri și/sau mai puțin dotați financiar: *per pedes cu traista pe umăr*. La polul opus, cum se spune, cei cu dare de mână pot survola zona cu elicopterele și/ sau micile avioane de agrement închiriate pentru sume nu tocmai accesibile oricui. Noi am folosit varianta a doua, astfel că am reușit să trecem, la un moment dat, peste un pod construit într-un loc mai îngust, pe „malul” celălalt.

Spectacolul este uluitor! Să stai pe marginea unei prăpastii uriașe, să privești în jos până la o adâncime de 1600 metri și să înveți istoria planetei Terra din straturile multicolore adunate de peste 500 milioane de ani, îți dă impresia că sunt lumi paralele, că te afli în teritoriul celest creat de Petre Ispirescu pentru povestea sa celebră „Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte”. În timpul studenției, amator fiind al drumețiilor pe traseele montane, cum vă spusese, am ajuns nu o dată pe unul sau altul dintre piscuri, de unde priveam în jos de jur-împrejur, mândru, dar ușor îngrijorat de un posibil impuls spre desprindere și zbor, și exclamam: „Doamne, ce frumoasă țară avem!” Aici, însă, ai ideala certitudine că te afli pe un loc larg, un vast platou, de unde privești uimit în jos, către un alt teritoriu planetar, unde ai putea ajunge riscându-ți viața. Da, există trasee, cărări de coborâre cu ajutorul unor ghizi băștinași și al catârilor special antrenați, pentru a putea trece pe lângă stranii palate bi- sau tricolore, pe la poalele unor uriașe statui semănând cu piese de șah aflate în diverse stadii ale sculpturii, să ajungi în sfârșit la malul impunătorului râu Colorado, pe care abia îl zăriseși de sus ca pe un firav pârâiaș. Și, la sfârșit, să exclami: „Doamne, ce frumoasă planetă avem!” Mă imaginam în rolul unui astronaut aflat la intersecția dintre două lumi ale aceleiași planete bizare.

sunet grav de gong precede ridicarea cortinei, șoc metafizic,

*în spot orbitor al reflectorului planetar, suntem zburători
înlănțuiți cum plămâni în cușca toracelui, cum sistola
și diastola generatorului de circuit sangvin, cum emisfele*

*lipite pe diametru rotindu-se în jurul unui ax iluzoriu,
plutim*

ținându-ne degetele împletite, Icar androgin și nonconformist,

*doi în unul sau unul din doi, cum o fi mai bine? actori
prinși*

*într-un scenariu unde începutul acțiunii se petrece la
final*

*(ceva în genul „iubito, iubitule, te urăsc, dar n-am cu-
rajul*

*să ți-o spun”), ne zâmbim, ea dinspre est spre vest,
eu – invers, încurajator, râule, tu ai săpat atât de adânc?
nu, eu doar am mângâiat roca, pentru celelalte întrebă
vântul și ploaia, înghețul nopții și vipia amiezilor,
și pe Cel ascuns în toate cele văzute sau nevăzute,
întrebă-ți iubita de ce te iubește, întrebă-te de ce o
iubești,*

incertitudinea este garanție autenticei iubiri,

*urcă și întreabă templul de ce este stratificat și rotund,
și cine pentru cine se roagă în ventrele sale pietrificate,
de ce copilul își strigă bunicii stâlcindu-le numele,
oastea multicoloră de pionii uriași nu va fi învinsă vre-
odată,*

*de vreme ce meșterul cioplitor s-a pensionat lăsând-o
nepregătită pentru joc, auzim vocea regizorului multi-
plicată,*

*reveniți la start, tragem o dublă, puteți să vă îmbrățișați,
chiar să vă sărutați, doar vă iubiți, nu-i așa! Ceea ce fa-
cem!*

În adolescență ajunsesem la supoziția că Dumnezeu l-a creat pe om pentru a-i fi martor admirativ la sublima creație, părtaș al bucuriei finale, după ce, la sfârșitul fiecărei lucrări, „a văzut că este bine”!

Parodie de Lucian Perța

Teodor Dume

Tristeți târzii

(din **Caiete Silvane**, septembrie 2019)

am iubit totdeauna adevărul din cuvinte

iubesc-ul acesta m-a costat mult, într-un fel,
încă din copilărie, țin bine minte,
m-a făcut să strig după el –
treizeci de ani apoi l-am așteptat
până ce formă de fluture alb a căpătat

oricum, încă nu l-am prins de atunci

cândva îl simțeam ca pe o durere
în spatele cărnii ascuns, ca într-un azil,
colecționam rănile lui cu plăcere,
poetice munci,
aproape umil

respir față în față cu mine acum,
mult mai destins și conștient
că spre marginea lumii nicicum
nu voi putea deschide-n prezent
o fereastră, spre neatînse poeme

sunt trist, dar o să-mi treacă într-o vreme!

Est modus in rebus – „este o măsură în toate”

Gheorghe MOGA

Și pentru Nicola Gardini, clasicistul a cărui carte am prezentat-o în urmă cu câteva numere¹, cuvintele sunt însuflețite; iată cum încep paginile dedicate substantivului *modus*: „Sunt cuvinte care nu se menajează, care, când este cazul de a numi ceva, repede se afirmă, mulțumite că pot da o mână de ajutor. Găsim aceste cuvinte binevoitoare încă de la începutul limbii. Nu se opresc niciodată, întotdeauna prompte în a schimba un sens sau în a oferi vorbitorilor derivate care la rândul lor vor lărgi mai departe sfera semantică. Observându-le, pe de o parte ne dăm seama că astfel de cuvinte au o capacitate extraordinară de adaptare, precum aceea a adevăraților actori care pot intra în pielea oricărui personaj rămânând întotdeauna bravi; pe de alta, observăm limpede prin exemplul lor că un sens nou își va găsi loc înainte de toate acolo unde i se oferă o primire directă”.

Afirmațiile de mai sus sunt exemplificate cu un cuvânt, *modus*, al cărui continuator (*mod*) aproape că nu poate fi ocolit în limbajul cotidian: *în ce mod*, *mod de a gândi*, *mod de a trăi* (*de a fi*, *de a face*), *mod de folosire*, *în mod straniu*. Dar, în ciuda aparentei banalități, a neologismului, lat. *modus* are o tradiție literară deosebită și ramificații semantice în multe domenii.

În latina clasică *modus* însemna înainte de toate „măsură, limită”; de altfel, în întreaga cultură antică este apreciat echilibrul și criticat excesul. Una dintre cele mai inspirate maxime scrise vreodată în limba greacă este gravată pe templul lui Apollo din Delphi; *medèn ágan* („totul cu măsură”, „nimic prea mult”). Urmează, în carte, citate din scriitorii latini: Seneca, Vergilius, Horatius. Reținem din *De tranquillitate animi* a lui Seneca următoarele rânduri: *Optimus paucunie modus est, qui nec in paupertatem cadit nec procul a paupertate discedit* („Cea mai dreaptă măsură a banului este să nu atragi sărăcia, dar nici să nu te îndepărtezi prea mult de ea”). Vergilius în *Eneida*, X, după ce Pallas a fost ucis de Turnus, exclamă:

*nescia mens hominum fati sortisque futurae
et servare modum rebus sublata secundis!*

Dăm trei traduceri diferite ale acestor versuri piluitoare pentru valorificarea resurselor expresive ale limbii române de către traducători:

„Suflete – al omului, vai, de-ai ști tu ce soartă te-așteaptă

Ori o măsură de-ai ști tu ținea, când îți râde norocul” (G. Coșbuc).

„Minte de oameni ce nu știți ursita și clipa ce vine,
Nici vă păstrați o măsură urcați de-un noroc ce vă râde!” (D. Murărașu).

„O, minte-a omului, neștiutoare

De soarta ce te-așteaptă și te paște.

De ce nu poți tu să păstrezi măsura

Atunci când izbânda te îmbată” (G.I. Tohăneanu).

După cum se poate observa, lat. *modus* este echivalent, de fiecare dată, cu *măsură* care este moștenit din latinescul *mensura*.

După ce ironizase în prima parte a *Satirei I* o scădere omenească („nimeni cu soarta pe care/ Sau rațiunea i-a dat-o, sau i-a aruncat-o întâmplarea/ Nu-i mulțumit”), Horatius a condensat în două versuri proverbiale încrederea în binefacerile *măsurii*:

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

Dăm traducerea lui C.I. Niculescu, care este fidelă textului:

„Este-o măsură-n lucruri, sunt margini dincolo de care

Binele nu poate sta și nu poate nici dincoace-anume”.

Și una mai „poetică” (datorată lui Al. Hodoș și Th. Măinescu):

„E o măsură-n toate; tu, drumul drept îl ține

Și nu călca hotarul pus între rău și bine”.

Singurele care nu cunosc limite, inamicii măsurii, sunt dragostea și mânia. *Quis enim modus ad sit amori?* „Ce măsură să-i pui iubirii ai putea?” se întreabă Vergilius în *Bucolice* II. Iar Seneca spune, în tratatul *De ira* („Despre mânie”) că aceasta este „neînfriată și de neîmblânzit”.

De la *modus* „măsură” s-au format în latină numeroase derivate (*modulus* „măsură mică”, *commodus*, *modicus*, *modestus*, *modestia*, *moderatio*, *modifico*), toate acestea regăsindu-se, cu sensuri mult îmbogățite, unele figurate, în lexicul limbilor moderne (nu doar romanice). În engleză *modus* se regăsește în *airplane mode*, *commodity*, în verbele *modulate* și *demodulate* (din domeniul electronicii), în substantivele *modulator* și *demodulator* din ale căror prime silabe s-a născut *modem*, aparatul care permite calculatoarelor să recepționeze semnalele transmise prin telefon.

Surprinzătoare, dar explicabile, dacă ținem seama de alternanța fonetică *o/e* din rădăcina cuvintelor, sunt legăturile etimologice între *modus* și *meditor* „a medita”, *medicus*, *medicina*, *remediu*: „Med- păstrează ideea de măsură care se exprimă prin *mod-*, dar o trece din planul material în cel spiritual” (p. 59).

Când are înțelesul de „manieră, metodă”, *modus*, prin forma de ablativ *quo modo* (*quomodo*) „în ce mod”, devine *come* în italiană, *comme* în franceză, *como* în spaniolă și *cum* în românește. Și cu acest sens, *modus* apare în opera poezilor latini; primul citat este luat dintr-o odă a lui Horatius dedicată lui Iulius Antonius. Îndemnat fiind de acesta să cânte victoriile

lui Augustus în modul specific lui Pindar, poetul liric grec, Horațiu își definește propriul proces de creație:

*ego apis Matinae
more modoque
rata carpentis thyma per laborem
plurimum circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
carmina fingo.*

(„eu, semănând albinei de pe Matinus/ ce colindă cimbru-aromat cu multă muncă, prin pădure și răco-roasa Tiburului vale, modest eu versuri trudnice-nmlădii”). Urmează comentariul autorului: „Suntem în fața unei declarații de artă poetică, plină de farmec și subtilitate. Comportamentul albinei e o pildă exprimând un mod de viață și totodată o filozofie a vieții. Asemenea albinei, poetul zboară la joasă înălțime și are puteri puține. Dar știe să aleagă ce-i mai bun și o face cu mare folos” (p. 63).

Să amintim, cu acest prilej, că, în limba română, cu înțelesul de „manieră, metodă” s-a folosit, mai întâi, substantivul *cale*: „Dacă s’au așezat Alexandru-vodă la scaun..., tot pre acea *cale* ca și la domnia întâi au purces lucrurile” (Miron Costin). Ulterior, vorbitorii au recurs la *mijloc*, la *fel* și *chip* (ambele din limba maghia-

ră), lista sinonimelor întregindu-se cu neologismele *metodă*, *procedeu* și *...mod*.

Istoria cuvântului *modus* s-a îmbogățit și pe terenul limbilor romanice. În franceză *mode* e fie masculin ca în expresia *mode d’emploi* (pe care, adaugă autorul, o găsim în titlul romanului *La Vie mode d’emploi* al lui Georges Perec), fie feminin: *la mode*. Din acest cuvânt francez s-au format it. *moda*, germ. *mode*, engl. *mode*, substituit între timp de *fashion*, dar prezent încă în derivatele *outmoded* sau *modish*. Cum *moda* este unul dintre fenomenele distinctive ale... *modernității*, urmează pagini eseistice (cu trimiteri la Montesquieu, Leopardi, Elsa Morante, Proust) despre gust, lux, primele jurnale de modă, despre schimbarea rapidă a modei, despre una din emblemele acesteia (pălăria) care îmbogățește familia lexicală a lui *modus* cu un nou derivat: *modistă*.

Dacă adăugăm și alte domenii ale vieții în care este prezent *modus* (economie, metrică, muzică), înțelegem că locul acestuia între cele zece cuvinte alese de Nicola Gardini este îndreptățită.

1. Vezi numărul 169 din februarie 2019 al revistei „Caiete Silvane”.

Rafturi și grăunțe de duh

Alexandru JURCAN

O adevărată psihoză, o spaimă a descotorosirii de cărți la câțiva prieteni: cui să ofere biblioteca? Cine să citească după dispariția lor? Plus atâta praf, ne-recitare etc. Unde vreau să ajung? La începutul verii am fost norocos să primesc două (!) cărți cu autograf de la DAD (Dumitru Augustin Doman). Imediat am fost vrăjit de fragmentarul stabilit, de lectură pe care o poți întrerupe, dar și sublinia mereu. Exact din cele două cărți am înțeles cum vorbesc, așteaptă și mor multe cărți în biblioteci.

Cele două volume primite sunt *Moartea după moarte* și *Spuma zilelor* (poate că m-am gândit la Boris Vian!) și *a nopților de lectură*. Despre cărți. Citate din diverși autori, comentate, subliniate, plus propriile gânduri adesea șocante: „Afară stă să se înnozeze și-l aud pe Dumnezeu oftând”. DAD crede că moartea e cunoaștere, că e „un uriaș și blând animal care ronțăie continuu vieți, ca și cum ar ronța grăunțe de carne și duh”.

Cei mai citați autori: Jules Renard, Cioran, Baudelaire, Tolstoi, Bunin, Cehov, Grigurcu, Dostoievski. A citi sau a nu citi? „A arăta biblioteca proștilor e similar cu a-ți expune sufletul în fața criminalilor de război”. Poate muri o carte? Da, pentru că „o mână scheletică o pune în raftul-sarcofag și peste

vreo sută de ani din raft curg cuvinte, litere, praf, cenușă”. Cărți celebre, de recitat, cărți moarte, invazia veleitarilor, efemer, peren, scepticism, semnale de alarmă... „Un tur de bibliotecă precum un tur de bufet suedez la o sindrofie: o măslină de aici, o tartină de acolo, un peștișor cu lămâie de pe tava golită de jumătate...”. Eseu, poezie, jurnal, aforisme, panseuri, notații, speranțe, dezabuzare, pesimism – totul cu luciditate, verticalitate, înțelepciune, magie, umor, har. DAD nu poate scrie altfel, el e conștient, totuși, că *scripta manent*, că textele „atárnă informe în sârma ghimpată, ca niște absențe”. Că nu dispar. Scriitorul speră „că peste decenii opera lui să-l curețe de impurități”. O imagine hiperbolică și sugestivă: textul ca râul, printre munți și dealuri, „bâjbâie, dar își găsește mereu vadul său”. Cititorul ar trebui să anticipeze ce va rămâne din opera unui autor contemporan. În orice caz, DAD e un cititor împătimit: „Mă simt împlinit seara, când constat că am făcut peste zi ceva ...lucrative, adică gratuit: am citit”.

Cărți din cărți, adică orice am face ne întoarcem spre bibliotecă, spre meditație, spre toată literatura lumii, „genială ori anostă, mediocră sau strălucită”. Cărțile lui DAD m-au trimis spre rafturile pline de volume, să redescopăr „grăunțe de duh”.

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Fapta protopărintelui Adam – care a dat startul căderii –, prin care a dorit să cunoască, să fie egal cu Creatorul său, este una care definește esența umană. Cu alte cuvinte, primul om a vrut să cunoască, să se ridice la nivelul celui care l-a creat, nu să coboare în hăul incertitudinilor lui pămîntești. A aspirat la condiția supremă, aceea de a-l imita pe cel care l-a făcut posibil. Decît cu o lume căzută și diabolizată pentru apetitul adamic cognitiv, era mai bine cu una care, prin gestul primordial, admira îndrăzneala de a fi egală cu divinitatea. Spus fără ocolișuri și ample pertractări teologice, era mai bine cu un Adam urcat în dumnezeire decît cu unul căzut în *infernul* propriei umanități. Cu toate acestea, căderea (adamică) este și o posibilitate a libertății, prima ei manifestare. Căci doar căderea poate deschide posibilitățile ridicării. Fără ea, stagnam în imponderabilitatea non-libertății. Libertatea (chiar și cea a credinței) se verifică și prin adîncimile din care ne ridicăm la ea. Plinătatea credinței are nevoie de ecourile ei recuperate din golul neascultării și al rătăcirii. Căderea ne-a dat șansa de a ne ridica în ceea ce putem fi. Fără ea, pluteam angelic în inconștiența existenței. De aceea libertatea rămîne *fructul* cel mai dorit, *păcatul* care, paradoxal, poate contura chiar și modul de a crede. Libertatea – *pîinea* noastră cea dincolo de toate zilele, cea care sporește pe măsură ce este *consumată*.

*

Singura *răsplată* pentru faptul că murim este libertatea (chiar și cea de a putea muri cînd dorim, de a face scrum miracolul care sîntem). Am apărut din libertatea de a putea fi și vom dispărea în *libertatea* de a deveni inexistență. Prima mișcare a posibilului este propria sa libertate. Existența presupune libertatea putinței de a exista. Moartea – pe cea a putinței și a curajului de a in-exista. „Nu există decît o singură libertate, aceea de-a te împăca cu moartea” (A. Camus). Chiar și faptul de a nu fi nimic este tot o consecință a libertății. Libertatea își este sieși premisă și consecință. Prin om, existența își joacă ultima carte a libertății. După el, niciun adamism nu mai este posibil. Chiar și neantul, în libertatea lui absolută, e greu de închipuit.

*

Pentru a atinge anumite adîncimi, orice meditație trebuie însoțită de un plictis funciar, de o delăsare în marginea existenței. Nu poți medita cu adevărat decît din neputința ultimă. Merită gîndite/

făcute doar lucrurile pornite din preaplinul unui gol lăuntric. Cele mai temeinice lucruri le facem fără să avem un motiv anume. Ne punem fința la bătaie din plictiseală, sătui de libertatea de a scoate sensuri indecidabile din necesități. Privim fiecare gest ca pe o dezinteresată și fastidioasă începere de lume. Sîntem o clipă responsabili de inutilitatea ei, de micile sale pauze increaționale. Prelungim existența cu propriile neîmpliniri. Sfirșim fără să fi epuizat tot absurdul vieții.

*

Oricîte absurdități și aberații am debita, întîietatea ne scapă și în această încercare, căci „nimic nu poate fi spus atît de absurd încît să nu fi fost spus de unul dintre filosofi” (Cicero). Chiar și în ilogic și non-sens au rămas puține căi ilocuționare nebătătorite, necălcate. Sensul logic și rațional își bătătorește singur limitele prelocuționare. Gîndirea, limbajul pun sensuri peste umbrele difuze ale i-realității. Interpretăm în fel și chip neinterpretabilul, îi dăm forma conceptibilității proprii. Ordonăm logic lumea în secvențe comprehensibile, defrișăm de-ne-înțelesul pînă la marginea posibilului. Punem semnificații chiar și acolo unde domnește, suveran, incertitudinea, imperiul necunoașterii. O consolare tot există în toată această sarabandă interpretativă: „Spune ce vrei, atîta timp cît aceasta nu te împiedică să vezi cum stau lucrurile” (L. Wittgenstein).

*

În timp ce întregul poate fi doar ceva, fixat holomeric în propria finitudine, fragmentul poate fi orice, pentru că nu și-a atins încă propria finalitate. Plutește plurimorf în orizonturile intervalului, între limitele propriilor posibilități. Un text fragmentar poate fi orice tocmai pentru că nu și-a propus să fie ceva anume. În el zac, în potențialitate, toate genurile, toate deschiderile textuale și metatextuale, toată structura lui rizomatică. El este pe măsură ce își sugerează posibilitățile, pe măsură ce își recuperează integralitatea fragment cu fragment.

*

Copilăria mea tot mai pulsează la întretăierea reticulară dintre realitate și vis, la limita a două lumi care nu se mai pot întîlni. Căci, în visul ei, despre mine vorbește cineva pe care nu-l mai cunosc. Prin vocea mea străbat ecourile unui străin. Locuiesc într-o lume expulzată din visul numit copilărie. Mă agăț de ultimele ei silabisiri eidetice.

Malaxorul de toamnă

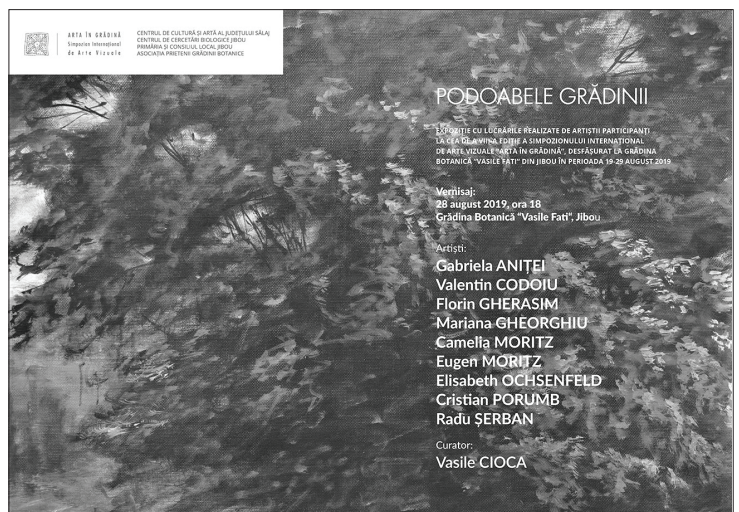
■ **Nicolae Tzone** în „Poezia” (nr. 88/2019) întrebat de George Motroc ce lipsește târgurilor de carte din țara noastră pentru a obține o anvergură similară târgurilor din marile capitale culturale ale Europei: „În primul rând, noi nu avem o Cultură în sine de amploarea și de excelența dobândită în decenii și secole cum ar fi, nu mai departe, Culturile franceză, engleză, italiană, spaniolă sau germană. În al doilea rând ne lipsește un public numeros, cultivat, instruit, cu apetit de excepție pentru informare, pentru lectură, pentru dezbateră de idei. Nu spun că asemenea oameni nu există, pentru că există, dar nu sunt, din păcate, foarte mulți. În al treilea rând, noi nu avem un stat care să se implice profund și serios în producția de carte, în susținerea scriitorilor și artiștilor. Cu alocări minime financiare, cu susțineri accidentale mai degrabă decât regulate, nu se poate ajunge la o situație mulțumitoare măcar”. **În Anul Cărții (în România), rânduri de o tristă actualitate.**

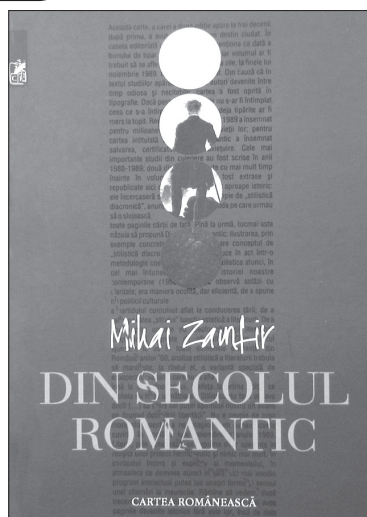
■ În contextul „cazului Simuț” ne-a atras atenția și editorialul lui **Traian Ștef**, „Între îndârjire și lehamite”, din „Familia” (nr. 643/2019): „(...) dacă Ion Simuț crede că o revistă literară își dovedește utilitatea după numărul de exemplare vândute, iar cele peste 100 din țară sunt moarte și nu mai are rost să se cheltuie bani publici cu ele, noi (ceilalți din redacție) credem altfel. O revistă literară e o instituție de cultură cu un rol mult mai complex. A se vedea ce au creat în jurul lor două reviste din provincia mică – să zic așa – «Caiete Silvane» și «Actualitatea literară». Surprinzătoare exemple, nu? Dacă nu știe ce a făcut și ce face «Familia» în și pentru cultura națională, dacă nu-și dă seama de importanța prestigiului «poetului pensionar» Ioan Moldovan pentru cultura orădeană, înseamnă că nu face decât să lanseze niște exerciții de antrenat resentimentarii”. Și sunt destui...

■ La recentul **Simpozion de Arte Vizuale „Arta în grădină” de la Grădina Botanică din Jibou** am primit o carte ce mă grăbesc să o aduc în atenția dvs.: **Vasile Cioca, „Jocul de-a/cu arta”**, ediția a II-a revizuită și completată, prefață de Cornel Ailincăi, Limes, 2019. Vasile Cioca: „Marea noutate a acestei ediții constă în abordarea ludic-creativă și a contemplării, interpretării imaginii artistice nu doar a facerii acesteia. Din acest motiv am îmbogățit titlul acestei ediții: din JOCUL DE-A ARTA el a devenit JOCUL DE-A/CU ARTA”. La simpozionul menționat, prof. univ. dr. Vasile Cioca a fost curator al taberei de creație, coordonând totodată un atelier de pictură la care au participat un grup de copii de la Centrul de Plasament din Jibou. Să amintim și aici: Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj și Centrul de Cercetări Biologice Jibou au organizat ediția a VIII-a a Simpozionului Internațional de Arte Vizuale ARTA ÎN GRĂDINĂ. Evenimentul, cu desfășurare anuală, a avut loc în perioada 19 – 29 august 2019, în cadrul natural deosebit oferit de Grădina Botanică din orașul Jibou. Evenimentul din acest an a fost susținut și de Primăria orașului Jibou, prin Asociația „Prietenii Grădinii Botanice” și de revista online Modernism.ro din București. La această ediție au participat următorii artiști: Gabriela Aniței (București), Valentin Codoiu (Cluj-Napoca), Florin Gherasim (Cluj-Napoca), Mariana Gheorghiu (Cluj-Napoca), Camelia Hîrlea Moritz (Cluj-Napoca), Eugen Moritz (Cluj-Napoca), Elisabeth Ochsenfeld (Germania), Cristian Porumb (Cluj-Napoca) și Radu Șerban (Cluj-Napoca).

■ Mihail Penescu (Editura ALL): **„Avem o industrie a cărții care se bazează pe traduceri, în proporție de peste 85 la sută. Asta este o dramă. Este modul prin care dispar un popor și o cultură”** (Forbes).

(D.S.)

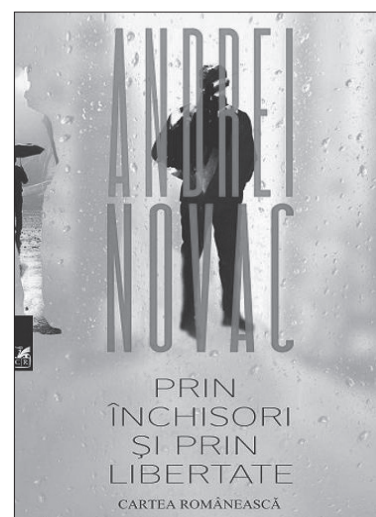
■ **Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, ediția a II-a, Ed. Cartea Românească, București, 2018.**

„Această carte, a cărei a doua ediție apare la trei decenii după prima, a avut fără voia ei un destin ciudat. În caseta editorială a primei ediții se menționa bunul de tipar 27 noiembrie 1989, iar volumul ar fi trebuit să se afle în librării peste câteva zile, la finele lui noiembrie 1989. Dar nu s-a mai aflat. Din cauză că în textul studiilor apăreau nume de autori devenite între timp odiosa și necitabile, cartea a fost oprită în tipografie. Dacă peste o lună de zile nu s-ar fi întâmplat ce s-a întâmplat, exemplarele deja tipărite ar fi mers la topit. Revoluția din decembrie 1989 a însemnat pentru milioane de români șansa vieții lor; pentru cartea intitulată *Din secolul romantic* a însemnat salvarea, certificatul de supraviețuire” (Autorul).

■ Tot de la **Editura Cartea Românească** am primit la redacție două ediții bilingve, româno-franceze, apărute în 2018, din Nichita Stănescu: **11 elegii/ 11 élégies** și **Lecția despre cub/ La leçon sur le cube**, ambele traduse din română în franceză de Iulian Popescu și Jean-Louis Courriol. Este cât se poate de laudabil efortul de a-i prezenta pe creatorii noștri notabili cititorilor vorbitori de altă limbă.

■ **Andrei Novac, *Prin închisori și prin libertate*, Ed. Cartea Românească, București, 2018.** Un volum de versuri având ca moto un citat din Petre Țuțea: „Libertatea omului este partea divină din el”. Iată ce scrie Felix Nicolau despre acest volum: „*Prin închisori și prin libertate* propune un discurs poetic surprinzător de unitar. O înșiruire de termeni-refren (*închisoare, sensibilitate, vis, umbre, moarte, tăceri*) extrage esențialul unei scriituri centrate pe intensitate. În căutarea profunzimii sunt folosite metafore și comparații ce niciodată nu vor friza derizoriul. Spectrul redus de culori adâncește viziunile-cărți poștale doar atât cât ele să nu devină patetice. Un expresionism bine temperat, dar cu miză majoră.

■ **Lucian Vasiliu, *Cod numeric personal (poeme inedite)*, ediția a II-a, revizuită, Ed. Cartea Românească Educațional, Iași, 2019.** „Lucian Va-

siliu se deosebește de majoritatea poezilor mai tineri de azi, el nu este un experimentalist frivol ca atâția, ci un devotat al esenței...” (Mihai Ursache); „Lucian Vasiliu și-a creat un univers propriu, populat cu personaje enigmatice și cu o mitologie stranie, în care se recunoaște o lume împărțită dilematic între nostalgia spiritualității absolute și tentația experienței purificatoare (Radu G. Țeposu).

■ **Petru Covaci, *Nisipul și pletele muzei*, Ed. Junimea, Iași, 2019.** „A cincea carte de poezie a lui Petru Covaci, *Nisipul și pletele muzei*, pivotează, ca și cele anterioare, în jurul temei palimpsestului, al textului scrijelit pe coada copacului, al filmului alb-negru și mut și al unei «fotografii vechi» care fixează un spațiu ireal, un *dincolo* (încă) nedescoperit, nedescris. (...) În fond, poetul, jucându-se cu poezia, se joacă cu sine, deschide «rastelul rimelor», caută cântecul, e și romanțios și scrie poeme în filigran. Petru Covaci e un poet deplin, în buna vecinătate, la Oradea, a lui Ioan Moldovan, Traian Ștef, Gheorghe Vidican...”

■ **Scriptor, nr. 7-8 (55-56) iulie-august 2019.** Din sumarul revistei ieșene: Ștefan Hostiuc – „Literatura Bucovinei fracturată ca și provincia însăși”; Leo Butnaru – „Occidentul și limba... moldovenească. Dramatic, despre un onorariu pentru traduce-re”; Emina Căpălnășan – „Româna, engleza și bucătăria” (I); Laura Carmen Cuțitaru – „Învățare sau... maimuțareală?”; George Vulturescu – „De la lumină la «minunile întunericului»” (Lucian Blaga); Elvira Sorohan – „Huxley și «starea de experiență»”; Traian Diaconescu – „Mit și istorie în poezia lui Seferis”; Constantin Coroiu – „Fantomele și fantezmele unui «scriitor șocant»” (Robert D. Kaplan); Bogdan Mihai Mandache – „Metaforă și interpretare” (Iasmina Petrovici); Vasile Iancu – „Legitimarea istoriografiei autentice”; Constantin Cubleşan – „O conștiință tragică” (Florin Mugur); Ioan Holban – „Viitorul oamenilor? Viitorul computerelor?”; Luca Pițu – Vasile Spiridon – „Corespondență inedită”; Liviu Ioan Stoiciu – „Din anul Revoluției. De uz strict personal” (XXV).

(D.H.)

„One World Romania la Zalău” - ediția a 2-a 30 de ani de la Revoluție

Film, teatru, dezbateri, expoziție de fotografie și atelier de film pentru liceenii, între 19 și 22 septembrie 2019, la Zalău

Festivalul de film documentar „One World Romania la Zalău” propune, în perioada 19-22 septembrie 2019, o ediție care rememorează cei 30 de ani ce se împlinesc în acest an de la Revoluția din 1989.

Programul „One World Romania la Zalău” - ediția a 2-a

Joi, 19 septembrie 2019

Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj
18:00: **Vernisajul expoziției „Cicatrice”** (de Cosmin Bumbuț și Elena Stancu)
Parcul Central din Zalău
20:00: **Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu** (România, 2010, regie: Andrei Ujică) - 180 minute

Vineri, 20 septembrie 2019

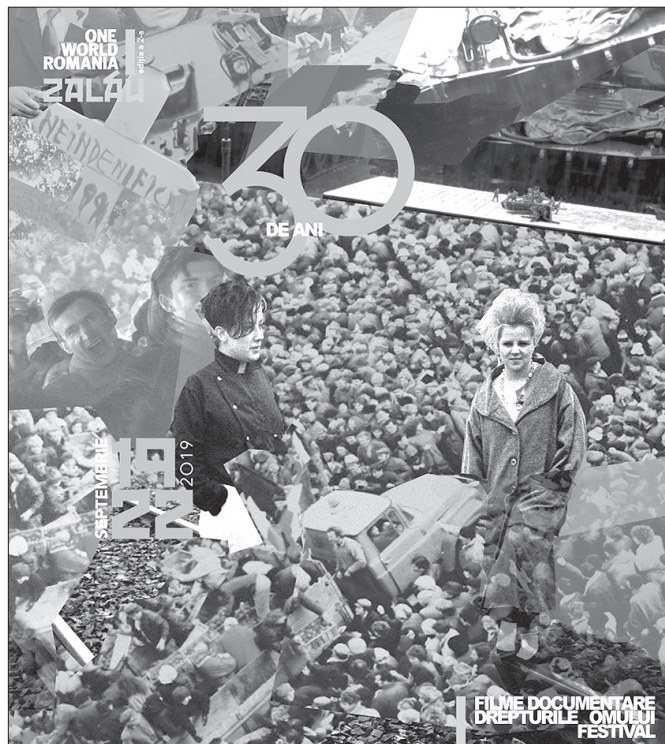
Creative Minds Hub
15:30: **Gardul de la frontieră** (Austria, 2018, regie: Nikolaus Geyrhalter) - 112 minute
Sala de spectacole a Casei Municipale de Cultură Zalău
18:30: **După Revoluție** (România, 2010, regie: Laurențiu Calciu) - 83 minute
Parcul Central din Zalău
22:00: **Videogramele unei revoluții** (România-Germania, 1992, regie: Andrei Ujică, Harun Farocki) - 106 minute

Sâmbătă, 21 septembrie 2019

Sala de spectacole a Casei Municipale de Cultură Zalău
14:00: **Distanța dintre mine și mine** (România, 2018, regie: Mona Nicoară, Dana Bunescu) - 89 minute
16:30: **După tăcere** (România-Franța, 2012, regie: Vanina Vignal) - 95 minute
19:00: **Touch Me Not** (România - Republica Cehă - Bulgaria, 2018, regie: Adina Pintilie) - 123 minute
Parcul Central din Zalău
22:00: **Piața Universității - România** (România, 1991, regie: Stere Gulea, Vivi Drăgan Vasile, Sorin Ilieșiu) - 72 minute

Duminică, 22 septembrie 2019

Sala de spectacole a Casei Municipale de Cultură Zalău
13:00: **Adio, iarnă!** (Winter Adé, Germania de Est, 1988, regie: Helke Misselwitz) - 115 minute

15:30: **Campionul din Balcani** (România, 2006, regie: Réka Kincses) - 89 minute
Sala de spectacole din Clădirea Transilvania
19:00: **Fabrici și Uzine. Teatru. Documentar Post-Industrial** (România, 2019, regie: Adina Lazăr) - 90 minute - premieră
Parcul Central din Zalău
21:00: **Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari** (România-Germania-Bulgaria-Franța-Republica Cehă, 2018, regie: Radu Jude) - 140 minute

Toate filmele vor fi subtitrate în limba română.
Intrarea la toate proiecțiile și dezbaterile va fi liberă.

Partenerii ediției a doua a festivalului „One World Romania la Zalău”

Organizator: Asociația One World Romania
Finanțator principal: Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj

Parteneri instituționali: Primăria Municipiului Zalău, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău

Sponsori: Kaufland România, Centrul Rațiu pentru Democrație, Pensiunea Zagor din Zalău

Parteneri: Goethe-Institut București, UNHCR - Agenția ONU pentru Refugiați, ICON Production, Réka Kincses, Laurențiu Calciu, FILMEX România, Creative Minds Hub

Recomandat de: Kiss FM, Magic FM

Eugenio Montale

(1896-1981)

Poet, eseist și traducător italian, exponent remarcabil al mișcării ermetice. Încununată cu Premiul Nobel în 1975, poezia sa e străbătută de sentimente de solitudine, oboseală, scepticism, angoasă. În ultimele culegeri se simte o apropiere de ritmurile cotidiene ale vieții, în timp ce stilul său capătă valențe ironice.

Lacul din Annecy

Nu știu pentru ce amintirea mea te leagă
de lacul din Annecy
pe care l-am vizitat câțiva ani înaintea morții tale.
Dar atunci nu mi-am adus aminte de tine, eram tânăr
și mă credeam stăpân pe soarta mea.
De ce poate să izbucnească o amintire
atât de uitată nu știu; tu însăși
m-ai înmormântat desigur și n-ai știut-o.
Acum renaști vie și nu mai ești. Puteam
să te întreb atunci despre pensionatul tău,
să văd ieșind fetele în rând,
să găsesc un gând de când erai vie
și m-am gândit la asta.
Acum că e inutil mi-ajunge
fotografia lacului.

(Traducere de Dragoș Vrânceanu, în volumul *Poeme alese*, Editura Albatros, București, 1983)